

GİRESUN
ÜNİVERSİTESİ . UNIVERSITY

SOSYAL BİLİMLER **ENSTİTÜSÜ** Graduate School of Social Sciences

AVRASYA ARAŞTIRMALARI
ANABİLİM DALI
Yüksek Lisans Tezi

Nadir NAZİMOV
182028016
2021

GİRESUN

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AVRASYA ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

**KAZAKİSTAN’DA YAŞAYAN AHISKA TÜRKLERİ VE DATÜB (DÜNYA
AHISKA TÜRKLERİ BİRLİĞİ)’ÜN GÜNÜMÜZE KADAR
GERÇEKLEŞTİRDİĞİ FALİYETLER**

**AHISKA TURKS AND TWUAT (THE WORLD UNION OF AHISKA
TURKS) LIVING IN KAZAKHSTAN AND THEIR ACTIVITIES IN
RECENT YEARS**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nadir NAZİMOV

(182028016)

Tez Danışmanı:

PROF. DR. BETÜL KARAGÖZ YERDELEN

Giresun – 2021

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Kazakistan’da Yaşayan Ahıska Türkleri ve DATÜB (Dünya Ahıska Türkleri Birliği)’ün Günümüze Kadar Gerçekleştirdiği Faliyetler” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

09/07/2021

Nadir NAZİMOV

ÖN SÖZ

Bu tezde Kazakistan'ın başarılı etnik ilişkileri ve politikaları çerçevesinde, Ahıska Türkleri ele alınmaktadır. Tez, Ahıska Türklerinin ana vatanları, oradan sürgün edilmeleri ve dünyaya yayılmaları bağlamında; Kazakistan'ın etnik gruplar arası ve dinlerarası ilişkileri uyumlaştırmaya yönelik politikasını incelemektedir.

Etnik ilişkilerin istikrarı, Kazakistan'da yaşayan tüm ulusların barışçıl etkileşimlerine ve karşılıklı anlayışlarına dayanmaktadır. Kazakların (Kazak Türklerinin) ve Ahıska Türklerinin yakın tarihi bağları bulunmakta olup, bu durum etnik gruplar arasında yapıcı diyalog örneği sunmaktadır.

Kazakistan Cumhuriyeti kendi ulusal devlet inşasında, Kazakistan'da yaşayan farklı etnik kimliklerden seçilen temsilcilere yer vermiştir. Amacı sivil barışı, karşılıklı anlayışı ve uyumu sağlamak olan bölgesel bir ulusal devlet politikası modeli oluşturmaktır. Kazakistan'ın tüm halklarının kalkınması için ekonomik, politik, hukuki, sosyo-kültürel koşulların ve güvenliğin sağlanmasında kayda değer bir deneyim elde edilmiştir.

Kazakistan'da, devlet makamlarına ve kamu etno-kültürel derneklerine önemli bir rol verilerek, etno ilişkiler alanında başarılı bir düzenleme ve etkileşim sistemi geliştirilmiştir. Kazakistan'da ulusal politikanın öncelikli alanları şunlardır:

- Cumhuriyetin etnik toplulukları arasında eşitliği sağlamak için en uygun koşulları oluşturmak;
- Ulusal kültürel alanda insan haklarına saygıyı korumak;
- Ulusal çıkarlara dayalı etnik toplulukların ve belirli bireylerin ihtiyaçlarının karşılanmasına elverişli ulusal ilişkilerin oluşturulmasını sağlamak.

Kazakistan, farklı etnik unsurların dil, kültür, gelenek, göreneklerini koruma ve geliştirme yönünde iyileştirici koşullar yaratmıştır. Kazakistan etnik gruplar arası ilişkilerin istikrarına, hakların korunmasına ve daha da gelişmesine katkıda bulunan öncelikli ulusal projeleri başarıyla uygulamaya devam etmektedir. Ahıska Türkleri de bu bağlamda, iyi giden ilişkilerden ve imkanlardan yararlanarak, geçmişin yaralarını tamir etmeye çalışmaktadır.

Tezin önemi; Kazakistan'da yaşayan Ahıska Türklerinin tarihi, toplumsal durumu ve kültürü üzerinde daha önce özel olarak çalışılmamış olmasından dolayı, böyle bir ihtiyacın mevcut olmasıdır. Az sayıda yayınlanmış olan eserin ise,

bilimsel değil, asıl olarak politik hedefler taşımasından dolayı bastırılmış olması ihtiyacı karşılamamıştır. Son yıllardaki çalışmalar, bize Ahıska Türklerinin, daha önceleri Ahıska Türkçesinin kullanışı için uygun koşulların olmamasına rağmen, onların ana dillerini, kültürlerini ve yaşam tarzlarını korumada başarılı olduklarını göstermektedir. Tez, bu konuların önemine ve gelişmesine de ışık tutmaktadır.

Tezin amacı; tarihin prizmasından bakarak, “Dünya Ahıska Türkleri Birliği” (DATÜB) ile Kazakistan Cumhuriyeti arasında kurulan ve genelde Kazakistan’daki Ahıska Türklerinin etkileşim ve iletişimlerini değerlendiren kapsamlı bir çalışmayı sunmaktır.

Ana hedefe dayanarak, tezin alt amaçları şunlardır:

- Ahıska Türklerinin kökenine ilişkin bilgilerin değerlendirilmesi;
- Dünyadaki Ahıska Türklerinin çağcıl durumun değerlendirilmesi;
- Kazakistanlı Ahıska Türkleri ile DATÜB arasındaki etkileşimin incelenmesi;
- DATÜB ve Kazakistan Halk Meclisi arasındaki etkileşimin incelenmesi.

Tezin Bölümleri

Giriş ve dört ana bölüm ile Sonuç ve Kaynakları kapsamaktadır.

Birinci bölümde, Ahıska Türklerinin kökenine ele alınmaktadır.

İkinci bölümde, Ahıska Türklerin Dünyadaki güncel durumu ele alınmıştır.

Üçüncü ve dördüncü bölüm, Kazakistandaki Ahıska Türkleri ile DATÜB ve aynı zamanda DATÜB ile KHM arasındaki etkileşimin analizlerini kapsamaktadır.

Elde edilen sonuçlar “Sonuç” kısmında değerlendirilmektedir.

Tezin Metodolojik Temeli:

Tez, literatür ve kaynak incelemesine dayanmaktadır. Bu bağlamda nitel araştırmaya dönük bir çalışmadır. Tez çalışması sırasında sistematik bir yaklaşım takip edilmiş, karşılaştırmalı bir analiz yapılmış ve istatistiksel yöntemler de kullanılmıştır. Belirtilen yöntemlerin uygulanması, incelenen konuları bütünleştirmede ve ara bağlantıları sağlamada, kapsamlı ve nesnel olarak önemli katkı sağlamıştır.

Tezin sonucu, ele alınan sorunun çözümünde, katkı yapabilecek acil ve hukuki sorunların dile getirilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda Kazakistan Ahıska

Türkleri ve DATÜB arasındaki etkileşiminin tutarlı bir şekilde iyileştirilmesi amacıyla değerlendirmeler sunulmaktadır.

Bu tez çalışmasında bana her zaman destek veren aileme, DATÜB Başkanlığı Basın Sözcüsü Rasul AHMETOV'a ve desteklerini, fikirlerini hiç bir zaman esirgemeyen tez danışmanım Prof.Dr. Betül KARAGÖZ YERDELEN'e minnettarlığımı sunarım.

Saygılarımla.

Nadir NAZIMOV

ÖZET

Bu tez çalışmasında, Kazakistan Cumhuriyeti Ahıska Türkleri ile Dünya Ahıska Türkleri Birliği arasında kurulan etkileşim üzerinde kapsamlı bir çalışma yapılmış, bu bağlamda SSCB dönemindeki Ahıska Türklerinin bir analizi verilmiştir. Hatırlanacağı üzere, 1944 yılında SSCB’de, Ahıska Türklerinin zorunlu sürgünü başlatılmıştır. Kazak Türkleri için, o zamanlar Kazakistan'a zorla yerleştirilen Türk etnik grubunun Ahıskalı temsilcileri yabancı değildiler. Bu yüzden, Türkiye’deki Ahıska Türkleri boşuna şunu dememiştir: «Anadolu anadır, Altay ise babadır». Bu açıdan gerçekten de, tüm Türk halkları Orta Asya'dan şeref duyuyorlar ve orayı atalarının ülkesi olarak görüyorlar. Türkiye ve Kazakistan da, ortak bir tarihi, kültürü ve derin etnik kökenleri olan iki ayrı devlet, ama tek bir millet olarak bu his ve zihniyetle yoğrulmuştur.

Dünya Ahıska Türkleri Birliği, başlıca görevi rüçhan (öncelik hakkı) ve diğer yasal hakların rehabilitasyonunu ve yeniden oluşumunu sağlamak, çeşitli ülkelerde sürgünde yaşayan Ahıska Türklerinin, eğer mümkünse anavatanlarına geri dönüşünü organize etmek. 1944'te Gürcistan'ın Adigön, Ahılkelek, Ahıska, Aspinza ve Bogdanovka bölgelerinden sürgün edilen Ahıskalıların dönüşü için her türlü çalışmayı gerçekleştirmek gibi hedefleri öngören, bu konulara doğrudan bağlı bulunan, 18 Kasım 2008 tarihinde kurulmuş bir kuruluştur. Bugün Ahıska Türklerinin temel sorunu, tarihi yurtlarına geri dönme isteklerinin yerine getirilmemesidir.

Kazakistan Halklar Meclisi sayesinde, Kazakistan'da etnik gruplar arası güven ve dayanışma atmosferi, dinlerarası uyum ortamı oluşmuştur. Kazakistan'da yaşayan tüm etnik grupların dil ve kültürlerinin gelişmesi için imkân tanınmaktadır. Ahıska Türkleri 25 yıl boyunca, KHM'nin çalışmalarının desteğini görmüşler ve kendileri de Kazakistan'ı tam olarak desteklemişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Ahıska Türkleri, Kazakistan, Dünya Ahıska Türkleri Birliği, Gürcistan, Kazakistan Halklar Meclisi.

ABSTRACT

In the presented dissertation research, a comprehensive study of the interaction of Turks-Ahiska of the Republic of Kazakhstan and the World Association of the Turks-Ahiska was conducted. Through the prism of history, a complete analysis of the position of the Turks-Ahiska in Soviet times and their current situation is given. As early as 1944, the forced deportation of Turks-Ahiska to the USSR began. Representatives of the Turkish ethnic group, who were forcibly resettled to Kazakhstan at that time were not strangers to the Kazakh people.

In this regard, it is no coincidence that the Turks-Ahiska of modern Turkey say: “Anadoluis a mother, Altai is a father”. All Turkish people revere the Central Asia and consider it the land of their ancestors. Turkey and Kazakhstan are the states with a common history, culture and deep ethno-linguistic roots.

So, the linker directly is the World Association of the Turks-Ahiska, established on 18th November 2008, whose main task is to ensure the rehabilitation, return, restoration of pre-emptive and legal rights and the organization of the return to the homeland of people, living in exile in various countries, the implementation of all types of work for the return of the Turks-Ahiska, who were exiled from the regions of Adigun, Ahilkelek, Ahiska, Aspinza and Bogdanovka of Georgia in 1944. Today, the main problem of the Turks-Ahiska is the question of returning to their historical homeland.

Meanwhile, thanks to the Assembly of the People of Kazakhstan in Kazakhstan, a unique model of inter-ethnic relations, an atmosphere of trust and solidarity, an inter-faith harmony have formed. The country has created all the conditions for the development of the language and culture of all ethnic groups, living in Kazakhstan, which preserves and enhances an international authority in the world. For 25 years, the Turks-Ahiska has fully experienced the activities of the ANC. In the development of economic and cultural relations of the two fraternal countries, the Republican Turkish Ethno-cultural Center is also actively involved, fully supporting the policy of the President of Kazakhstan.

KEY Words: The Ahiska Turks, Kazakhstan, The World Union of AHISKA TURKS, Georgia, Assembly of People of Kazakhstan.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
KISALTMALAR.....	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	IX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AHISKA TÜRKLERİNİN KÖKENİ

1.1. Ahıska Türklerinin Kökeni Kavramı.....	8
1.2. Ahıska Türk Halkının Oluşumu ve Ahıska Türklerinin Dili, Kültürü ve Yaşama Tarzı.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

AHISKA TÜRKLERİN DÜNYADAKİ GÜNCEL DURUMU

2.1. Ahıska Türklerinin Hukuki Statüsü ve Eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Ülkelerinde Ahıska Türkleri.....	28
2.2. Kazakistan Cumhuriyeti'nde Ahıska Türkleri.....	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAZAKİSTANLI AHISHA TÜRKLERİNİN ETKİLEŞİMİVE

DATÜB

3.1. DATÜB'ün Yaratılış ve Oluşum Tarihi.....	45
3.2. DATÜB'ün Halkın Konsolidasyonundaki Rolü ve Ahıska Türklerinin Sorunlarının Çözümü.....	53

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DATÜB VE KHM ETKİLEŞİMİ

4.1. KHM - Devlet Ulusal Politikasını Uygulamasındaki Rolü ve KHM'nın Kuruluşu, Oluşum Tarihi.....	57
4.2. KHM'nın Etnik Gruplar Arası Uyumdaki Rolü ve DATÜB ile Olan İlişkisi.....	64
 SONUÇ	68
 KAYNAKÇA	73
 ÖZGEÇMİŞ	80

KISALTMALAR

- AB – Avrupa Birliği
AGİT – Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHM – Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
BDT – Bağımsız Devletler Topluluğu
BM – Birleşmiş Milletler
DATÜB – Dünya Ahıska Türkleri Birliği
KC – Kazakistan Cumhuriyeti
KHM – Kazakistan Halk Meclisi,
RF – Rusya Federasyonu
SSCB – Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil. 1: Ahıska Türklerinin Göç Dönemleri ve Hareketlerinin Dağılımı

Şekil. 2: DATÜB Logosu

Şekil. 3: DATÜB Üyelik Türleri

Şekil. 4: Dernek Organları

GİRİŞ

Geçmişten beri halklarının en kıymetli ve kutsal değerinin, vatan severlik olduğu söylenir ve bu da ulusal ruh olarak adlandırılır. Ulusal ruh, aslında bir halkın tarihine denk gelir. Kazakistan'da yaşamakta olan Ahıska Türkleri, tarihi nedenlerden dolayı, kendi başlarına kalmış bir grup haline gelmişlerdir, oysa bunların kendi öz geçmişleri ve köklü bir tarihleri söz konusudur.

SSCB dağıldıktan sonra Kazakistan'ın egemenliğinin ortaya çıkması, önceki baskıya rağmen SSCB sonrasında çok kültürlülüğün ve bu bağlamda Türklüğün yaşam alanı bulması, Ahıska Türklerinin canlanma potansiyelini koruduğunu göstermiştir. 1980'li yılların ikinci yarısında ulusal kimliğin yükselişi izlenmiştir. Ahıska Türkleri, kayıplarını geri kazanmaya çalışırken, yeniden-canlanma eylemlerini aktif bir şekilde geliştirip, çeşitli Türk örgütlerini yeniden-kurmaya başlamışlardır.

Kazakistan'daki Ahıska Türklerinin tarihi, hem kara, hem beyaz, hem üzüntülü, hem sevinç doludur, ama bu tarihin her sayfası, aynı zamanda Kazakistan halkının tarihidir. Ahıska Türklerinin tarihi, bir çağa damga vuran tarihi olayları olduğu gibi, Kazakistan halkının organik bir parçası haline gelmiştir. Ahıska Türklerine özgü günlük sorunları da yansıtmaktadır. Bu tarih, bir sürü karmaşık ve güncel sorunları ortaya çıkarmaktadır. Bundan kendi başına yaşayan toplulukların, siyasal yaşama geçerek birbirlerine bağlanıp bir siyasal toplum, yani devlet oluşturduklarını ve bütünsel olarak birbirine bağlandıklarını kavırıyoruz. Ahıska Türkleri ile Kazakistan Türklerinin oluşturduğu birliğin tarihi köklerinin ne kadar derin olduğunu biliyoruz. Derinlerdeki kökler, bu birliğin önemli olduğunu, çünkü ulusal veya uluslararası hukukta tanınmamış bir halkın, ne kadar savunmasız olabileceğini anlatıyor. Ahıska Türkleri sorunu, SSCB bünyesinde 14 Kasım 1944 tarihinde J. Stalin tarafından, Gürcistan'daki vatanlarından Orta Asya'ya sürgün edilmeleriyle ortaya çıkmıştır (Aslan, 1995: 2). Ahıska Türkleri, sürgün edildikten sonra farklı dönemlerde, sürekli Türkiye'ye gitme girişiminde bulunmuş, ama o dönemde başarılı olamamışlardır. Ahıska Türkleri, her zaman kendilerini Türk olarak ifade etmişlerdir. Rusya'da Ahıska bölgesine 'Meskheti' adı verilmiştir. Bu

sebepten ötürü “Rusya’da Ahıskalı Türklere ‘Meskheti Türkleri’ de denilmiştir” (Aslan, 1995, s. 2).

“Ahıska” kelimesinin kökeni ile ilgili olarak pek çok farklı görüş ortaya atılmıştır. İlk olarak Ahıska kelimesi, Dede Korkut Hikâyelerinde ‘Ak-Sıka’ kelimesiyle tanımlanmakta ve ‘Ak-Kale’ anlamına geldiği ifade edilmektedir. Evliya Çelebiye dayanarak yapılan köken tanımlamalarında ise Ahıska şehrini betimlemek için Evliya Çelebi’nin “Akhıska, Akhır-Kıska, Ak-Sıka” isimlerini kullandığı belirtilmiştir (Çelebi, 1986: 629). Günümüzde ismine en yakın ifadenin Evliya Çelebi tarafından kullanıldığı aşıkardır.

1578-1582 yılları arasında Osmanlı ordusu ile birlikte Kafkasya harekâtına katılan tarihçi Gelibolulu Mustafa Ali Çelebi’nin, bölgeyle ilgili savaş döneminde yaşanan gelişmeleri yazdığı “Nusret-Name” adlı çalışmasında, Akhal-Kelek’ten doğrudan doğruya “Ak-Kale” veya “Ak-Şehir” olarak bahsetmiştir (Kırzioğlu, 2000: 65). Akhal-Kelek isminin başındaki Akhal ise, Dede Korkut Hikayeleri’nde işaret edilen “Ak” ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Akhal-Kelek aynı zamanda Gürcü dilinde “Ak-Kale” anlamına gelmektedir.

Ahıska Türklerinin yaşadığı bölgeye verilen diğer isim olan “Mesketiya” Ahıska Türklerinin diğer bir adlandırması olan “Mesketi Türkleri” olarak anılmasından kaynaklanmaktadır. Mesketi ismi, Gürcüler tarafından, Ahıska ve çevresini tanımlamak için bölgede yaşamış eski bir kavim olan Mesketiya’ya ithafen kullanılmıştır. “Mesketiya ismi tarihi kaynaklarda geçmesine rağmen kavim hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır” (Kırzioğlu, 1992: 113). Bu kullanımda Gürcülerin, Ahıska bölgesini Türklere ait olmayan bir bölge olarak gösterme çabalarının rolü büyüktür. Ahıska ve Mesketiya kelime kökenlerinin incelenmesinin nedeni, coğrafya ve orada yaşayan topluluk arasında toplumsal hafızaya ve kolektif belleğe bağlı olarak bir ilişkinin ortaya konulmasıdır. Buna göre Ahıska kelimesi, “burada yaşayan halkın yurtlarını tanımlamak için kullanılmakta ve açık bir şekilde Türklerin Ahıska bölgesinde yaşadıklarını vurgulamaktadır” (Kalkan, 1998: 159-169). Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere coğrafi bir yer ismi olarak Ahıska çok uzun zamandan beri kullanılmak ve Türk yerleşim yerine işaret etmektedir.

1068 yılında, Ahıska ve çevresi Sultan Alparslan tarafından fethedilerek Selçuklu Devletine katılmış, zaman zaman da Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Safevi devletlerinin nüfuzu altına girmiştir. Ahıska bölgesi, 1267 yılından itibaren bölgede kurulan Türk kökenli Atabekler yönetimi altında yaşamıştır (Kırzioğlu, 1992: 150). Padişah III. Murad devrinde (1578) Serdar Lala Mustafa Paşa komutasındaki “Osmanlı kuvvetlerinin fethinden sonra, bölgedeki Türk gruplar Müslümanlığı kabul etmiştir” (Sevsay, 2017: 227-239). Ahıska bölgesi, 1578-1829 tarihleri arasında, 250 yıl boyunca Osmanlı idaresinde kalmış ve 14 Eylül 1829 tarihinde Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu arasında imzalanan Edirne Antlaşması ile Rusya topraklarına dahil edilmiştir. Daha sonra 1921 yılında yapılan Moskova ve Kars anlaşmalarıyla Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nin toprağı haline gelmiştir (Yılmaz, 2017: 31).

1829 yılında Rus esaretine düşünceye kadar, Çıldır Eyaletinin merkezi olan Ahıska şehrine, birer sancak olarak şu yerler bağlıdır: “Ahıska, Acara, Azgur, Ahılkelek, Altunkale (Kobliyan), Bedre, Cecerek, Hirtız. Bu sekiz sancak 16 Mart 1921 Moskova Antlaşması’yla Ruslara bırakılmıştır ve bugün Gürcistan’dadır. Ayrıca Maçakhel, bugün bir kısmı Acara’dadır, Livana (Artvin), Yusufeli, Ardanuç, İmerkhev, Şavşat’tır. Bu sancaklar da bugün Artvin iline bağlıdır, Oltu, Narman, Kamkhıs ise Erzurum’dadır, ayrıca Posof, Ardahan, Çıldır, Göle de bulunuyordu; bunlar da Ardahan ilindedir” (Zeyrek, 2001: 14). Ahıska ve çevresinin kısa tarihçesinden de anlaşılacağı üzere bölge, bugün olduğu gibi, hiçbir zaman Gürcü veya Ermeni toprakları olmamıştır. Tarihte çok uzun bir süre Osmanlı egemenliğinde kalan Ahıska, aslında tarihin çok eski dönemlerinden beri, Saka Türkleri ve Hunlar’dan beri her zaman Türk nüfusunun yoğun olduğu bir Türk vatani olmuştur. Tarihi kaynaklar da bu bilgiyi doğrulamaktadır. Ahıska aynı zamanda bir uç (sınır) bölgesi olmasından dolayı, Osmanlı Devleti için Ruslara karşı kilit konumunda bulunmaktaydı. Ahıska’nın Rusların eline geçmesinden sonra, Şair Gülali bu durumun vahametini şu dizelerle vurgulamıştır (Zeyrek, 2001: 15):

Ahıska bir gül idi gitti,

Bir ehl-i dil idi gitti,

Söyleyin Sultan Mahmud'a,

İstanbul'un kilidi gitti.

Sürgünün yaşandığı 1944 yılında Ahıska, Türkiye'nin kuzeydoğusunda yer alan ve Ardahan iliyle sınırı olan idari bir bölge idi. Türkiye sınırına yaklaşık 15 km mesafede yer alan Ahıska bölgesi genel olarak; Ahıska, Adıgün, Aspinza, Ahılkelek ve Bogdanovka ilçeleri ve bu ilçelere bağlı 250'den fazla köyden oluşuyordu (Agara, 2002: 3).

Günümüzde halen Gürcistan'ın Ahıska bölgesinde yaşayan Türk azınlık gruplar, SSCB yönetimi altında Sovyetler Birliği'nin baskıcı ağır politikalarına maruz kalmışlardır. Sovyetler Birliği Hükümeti sınırları içinde, hiçbir Ahıska Türkünün yaşamadığı tezini yaymak için, Ahıska Türklerini resmi kayıtlara Azerbaycanlı olarak kaydetmişlerdir. Ahıska Türkleri 1917-1935 yılları arasında, bölgedeki okullarda Türkçe eğitim imkânına sahiplerken, 1935 yılından sonra okullarda eğitim dili değiştirilmiş ve 1938 yılından sonra ise, tamamen Gürcüce eğitim başlatılmıştır (Buntürk, 2007). Bu durum Ahıska Türklerinin eğitim almalarını engellemiş ve okuryazarlık oranlarının azalmasına neden olmuştur.

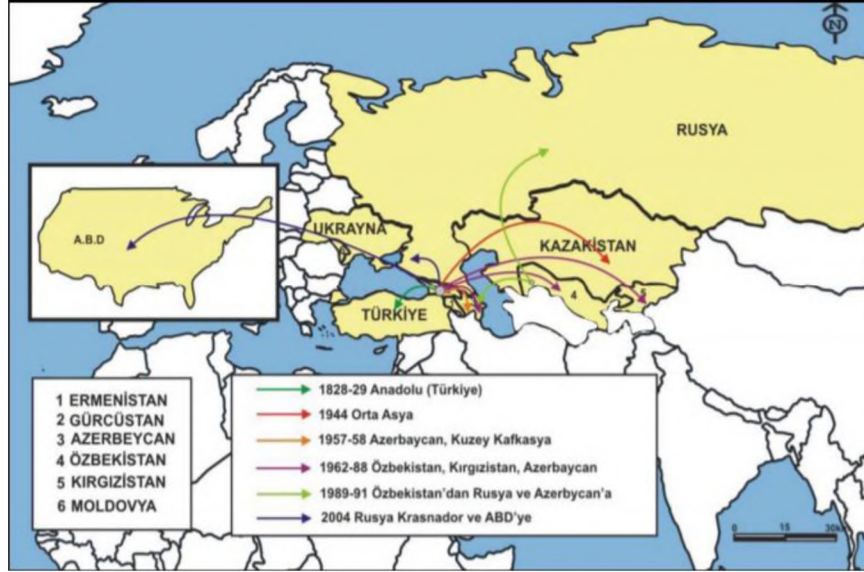
1935 yılında başlatılan bu asimilasyon çalışmalarına uygun olarak, İkinci Dünya Savaşı'na doğru Stalin'in hedeflerine ve projelerine engel teşkil edebileceği iddiası ile başta Türk soylular olmak üzere, Müslüman etnik gruplar, kendi vatanlarından çıkarılarak Orta Asya ve Sibirya'ya sürgün edilmişlerdir. Aslında başlıca amaç, Türk soyluların Türkiye ile coğrafi yakınlığını ortadan kaldırmaktır.

Sovyet Devlet Savunma Komitesi'nin Stalin tarafından "31 Temmuz 1944 tarihinde aldığı gizli karar uyarınca, Ahıska bölgesinde yaşayan Türk nüfus tahliye edilip Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a gönderilmiş; böylece Ahıskalıların yurtlarından çıkarılıp sürgün edilme süreci" başlatılmıştır (Zeyrek, 2001: 6). Stalin, İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra da, sürgün politikalarına devam etmiştir. Stalin, etnikleri sürgün ederek yalnızca topraklarından uzaklaştırmamış, aynı zamanda onları mülksüzleştirerek fakirleşmelerine de yol açmıştır. Sürgün ise, insanlara önceden haber verilmeksizin, bir gecede tren vagonlarına doldurularak yanlarına yalnızca birkaç parça eşya almalarına izin verilerek, yetiştirdikleri hayvanlarından,

geçimlerini sağladıkları topraklarından, yiyeceklerini depoladıkları ambarlarından, bütün mal ve mülklerinden uzaklaştırılarak yapılmış ve bu insanlar kendilerine gösterilen yabancı topraklarda yeni bir hayat kurmaya zorlanmıştır” (Aydıngün, 2014: 57). Stalin döneminde yapılan sürgünlerin, “etniklerin yok edilmesini amaçladığı, sürgünler sırasında kısıtlı olarak yaşam şartlarının aşırı zorlaştırıldığı ve bu nedenle bile, sürgünlerin bir soykırım olarak kabul edilmesi gerektiği bildirilmektedir (Pohl, 2000: 267).

1940 yılına kadar askere alınmayan Ahıska Türklerinden, 40 bin civarında erkek nüfus Alman cephesine sevk edilmiş ve askere gönderilenlerin aile bireyleri ise, Borcom demiryolunun yapımında çalıştırılmıştır (Aslan, 1995: 8). Yıllarca demiryolunda çalışan Ahıska Türklerine, demiryolunun yapımı sırasında *bu demiryolu bittiğinde sevdiklerinize daha çabuk kavuşacaksınız* denilmiş, ancak demiryolu tamamlandıktan kısa bir süre sonra sevdikleriyle belki de bir daha hiç görüşmemek üzere, aynı demiryolu ile ayrılmak zorunda bırakılmışlardır (Öztürk, 2018: 195). Yaptıkları bu demiryolu, Ahıska Türklerinin sürgün edilmesinde kullanılmış ve birçok Ahıska Türküne de trenler mezar olmuştur. Ahıskalı Türklerin sürgünü, “14 Kasım 1944 tarihinde gece yarısı, daha önce kendilerine sınıra takviye güç amacıyla yerleştirildiği söylenen Rus askerinin, silahlarıyla birlikte evlerine girmesi ile başlamıştır. Ahıska Türklerinin erkeklerinin büyük bir bölümü İkinci Dünya Savaşı nedeniyle askere alındığından, Ahıska’da kadınlar, çocuklar ve yaşlılar çoğunluğu oluşturmaktaydı. Ahıskalılara iki saat içinde köy meydanında toplanmaları ve Alman tehlikesinden korunmak için daha güvenli bölgelere nakledilecekleri, tehlike geçtikten sonra yurtlarına dönebilecekleri söylenmiştir. Ahıska Türklerinden ihtiyar, kadın, erkek, çocuk ve hastaların tamamı dört saat içerisinde kamyonlara doldurularak, kendi yaptıkları demir yolu ile sürgün edilmek üzere tren istasyonuna getirilmişlerdir. Ahıska Türkleri, yük ve hayvan taşınmasında kullanılan yarısı açık vagonlara (General Serov’un hayvan vagonları) rastgele doldurularak ve kapıları dışarıdan kilitlenerek Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan’a sürgün edilmişlerdir (Aydıngün, 2014: 62).

Şekil. 1: Ahıska Türklerinin Göç Dönemleri ve Hareketlerinin Dağılımı

Kaynak: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/56736>

Rastgele vagonlara doldurulan Ahıskalılar, aile bireylerinden ayrı düşmüş ve sürgünden yıllar sonra bile, birbirlerine kavuşamamışlardır (Aydınün, 2014, s. 68). Sürgün süreci sırasında yüzlerce Ahıskalı aile, her türlü riski göze alarak Rus askerleri ile çarpışmış ve onlarca şehit verme pahasına Türkiye tarafına geçmeyi başarmıştır. Bu ailelerin bir kısmı günümüzde “Ağrı, Muş, Hatay, Bursa, İstanbul gibi farklı şehirlerde yaşamaktadır” (Aslan, 1995: 8). Sürgün, kış aylarına denk geldiği için, çok zor koşullarda gerçekleşmiştir; Ahıskalılar vagonların yarı açık olmasına bağlı olarak soğukla, açlıkla, susuzlukla boğuşarak; yaklaşık bir aydan daha fazla bir süre boyunca yolculuk yapmışlardır. Ahıska Türkleri temizlik gereksinimlerini yapamadıklarından dolayı hastalıklarla mücadele etmiş ve vagonlarda tuvalet bulunmaması nedeniyle çok zorluk yaşamışlardır; bazı kadınlar, erkeklerin önünde tuvalet gereksinimlerini gideremediğinden mesaneleri, böbrekleri, bağırsakları iltihaplanarak, kanları zehirlenerek ölmüşlerdir. Sovyet Birlikleri (Ruslar), vagonların kapılarını günde sadece bir defa açmışlar, az miktarda yiyecek ve su verip tekrar kapatmışlardır. Ahıskalılar, bu ölüm yolculuğunda, ölümlerini bile gömememişler, vagonlarda tutmuşlar, tren durduğunda verilen çok kısa süreli molalarda, canlarının birer parçası olan ölümlerini gömmeye uğraşmışlardır. Bu sürgünler, toplu bir katliam olmasa bile, fiziksel anlamda çok

büyük bir yıkım olmuştur ve doğrudan soykırım niteliği taşıyan bazı unsurları da içermektedir. Ruhsal, kültürel, entelektüellik ve kimlikler açısından da, aynı yıkım söz konusudur (Karagöz, 2010: 227-259).

Kasım 1944 tarihli SSCB Halk İçişleri Komiserliği'nin kayıtlarına göre, sürgün edilen Ahıskalılarının sayısı 92.307'dir. Bunların 18.923'ü erkek, 27.399'u kadın, 45.985'i ise 16 yaşın altındaki çocuklardır. SSCB Halk İçişleri Komiserliği Özel İskan Yerleri Başkanlığının Mart 1944 ve Ocak 1946 dönemi çalışmalarına ilişkin raporda, 1945 yılı Ekim ayı itibarıyla ülkede özel iskan rejiminde tutulmak üzere tahliye edilenlerin sayısı 2.230.500 kişi kadardır. Raporun bir başka yerinde sürgün edilen Türklerin sayısı 81.575 (19.492'si erkek, 25.107'si kadın, 37.047'si 16 yaş altı çocuk) olarak yer almaktadır (Uravelli, 2014: 10-11). Tam olarak bilinmese de sürgün yolculuğu yaklaşık 45 gün sürmüştür. 1949 yılında, İçişleri ve Adalet Bakanlıklarının Milliyetler Komiseri Lavrenti Beriya'nın hazırladığı raporda "sürgün edilen Ahıska Türklerinin sayısı 94.955 olarak verilmiş, 17 bin Ahıska Türkü'nün, sürgün yolculuğu sırasında öldüğü" belirtilmiştir. Farklı kaynaklarda, "yolculuk sırasında ölenlerin sayısının 15 bin ile 30 bin arasında değiştiği, hatta çoğunluğun çocuk ve yaşlılardan oluşan 50 bin kişiyi bulduğu da ileri sürülmektedir" (Khazanov, 1992: 4).

Kış mevsiminde Orta Asya'ya sürülen Ahıska Türkleri, Özbekistan'ın Semerkant kentinden Kazakistan'ın Almatı şehrine kadar olan bölgeye dağıtılmıştır. Bu bölgelerde özel bir kamp hayatı yaşamaya zorlanan Ahıskalıların, 1956 yılına kadar oturduğu köyden ayrılımları da yasaklanmıştır. Sürgün edilen diğer Çeçen-İnguş, Karaçay-Balkar gibi, Kafkasya halklarına yurtlarına dönüş izni verildiği halde Ahıskalılara böyle bir hak tanınmamıştır ve hatta yurtlarını yani Ahıska'yı ziyaret etmeleri bile yasaklanmıştır. Bu sürgün döneminde Ahıska Türklerine SSCB bünyesinde Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan devletleri göçmenlik hakkı tanıyarak kucak açmışlardır. Günümüze kadar 600.000 civarında Ahıska Türk'ü, ana yurtlarından sürgün edilmiştir. Ahıska Türkleri bugün göçmen olarak on beşe yakın ülkede yaşamaktadır (Bayraktar, 1999). En kalabalık oldukları ülkeler ise Türkiye, Kazakistan, Rusya Federasyonu, Azerbaycan ve Kırgızistan'dır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AHISKA TÜRKLERİNİN KÖKENİ

1.1. Ahıska Türklerinin Kökeni Kavramı ve Ahıska Türk Halkının Oluşumu

Ahıska Türk halkı, son derece trajik bir kadere sahip, küçük bir Türk toplumundan oluşmuştur. Aslen Osmanlı Türkü sayılan Ahıskalılar, Gürcistan'ın güneyinde Ahıska (Meskhetia) -Ahılkelek, Adigön, Aspinzave ayrıca kısmen deJavakheti bölgesindeyaşamışlardır.1944 yılında ise, yukarıda belirtildiği gibi, buradaki vatanlarından Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine sürülmüşler, ama bir Türk yurduna geldikleri halde orada da bir türlü huzur bulamamışlardır.Özellikle 1989 yılında,Özbekistan'da yaşayan Ahıskalılar baskı altına alınmışlar, bu kez de iktisadi nedenlerle Azerbaycan'dan Özbekistan'a sürgün edilen Kürtlerin şiddetlerine maruz kalmışlardır. Buradan da tekrar SSCB'nin farklı cumhuriyetlerine sürülmüşlerdir. Ancak oralarda da, çoğu kez iktisadî nedenlerle defalarca baskı ve şiddet kurbanı olmuşlardır. Onların tek isteği, kendi yurtlarına geri dönmek olmuştur, yani doğma vatanları Gürcistan'a dönmek istiyorlar. Ama sürgün olan birçok halka vatanlarına dönme izni çıkarılırken, SSCB dağılırken bile, Ahıska Türklerine ve Kırım Türklerine bu hak tanınmamıştır.1989 yılına kadar, bu konuda yazmak ve bundan bahsetmek bile yasak ilan edilmiştir. Böylece Ahıska Türklerinin bir kısmı ümitlerini keserek Türkiye'ye taşınmışlardır.

XIX.– XX. Yüzyılın başlarında, Rus İmparatorluğu'nun kaynaklarında ve belgelerinde “Müslümanlar” ve “Türkler” terimleri yanında, bazen “Sünni Gürcüler” terimi de görülmektedir. Sovyetler döneminde, 1944 yılında sınır dışı edilmesinden önce bu halka, “Türkler” veya “Azerbaycanlılar” denilirdi ve zaten Orta Asya'da “Türkler”, bazen de “Azerbaycanlılar” olarak belgelere kaydedilmişlerdir. 1970-1980 yıllarında Ahıska Türklerinin, vatanlarına dönmeleri için başlatılan hareketlerin ortaya çıkmasıyla bağlantılı olarak, kökenleri konusunda iki kutupsal konum oluşmuştur (Gadlo, 2002: 53).

Birincisi, Ahıskalıların Gürcü kökenli oldukları iddiasıdır ve bu iddialar da Gürcü bilim adamlarının yazılarına dayanmaktadır. Bu görüşe göre, tarihi Gürcü Mesketiya bölgesi 1578'de Osmanlı Türkleri tarafından fethedildi ve sonuç olarak

yerel nüfus İslam'a dönüştürüldü ve Gürcü tanımını kaybettiler. Bu bakış açısının destekçilerinin etkisi altında, 1980'li yılların sonlarından, özellikle Özbekistan Fergana olaylarından sonra “Mesket Türkleri” gibi yeni terimler yayılmaya başlamıştır.

Bugün Ahıskalıların inandığı ve kabul ettiği ikinci bakış açısına göre ise, Ahıskalılar Türk kökenlidir ve gerçek adları, “Ahıska Türkleridir”. Ahıska Türklerinin karşılaştıkları sorunlarının çoğu, köken sorunu ile yakından ilişkili olduğundan, burada uzak geçmişe bir gezi yapılması gerekli görünüyor:

İlk başta, Ahıska Türklerinin kökeni sorununun aslında çok daha karmaşık ve çeşitli olduğunu, Gürcistan ile Türk dünyası arasındaki ilişkiler tarihi ile yakından bağlı bulunduğunu belirtmek gerekir. Buna karşılık, Türklerin Gürcistan'da ortaya çıkıp yerleştikleri tarih hakkındaki bilgi önemlidir. Bu da çok eski bir tarihe sahiptir ve Milattan önceki döneme uzanmaktadır, ama MS. I. binyılın öncelerinden beri gelişen Türk yapılanması paralelinde, Kafkasya'da meydana gelen süreçlerle yakından ilişkilidir. Kafkasya'daki Türk varlığı, Milattan önceki çağlardan başlayarak, MS. I. yüzyıla kadar epeyce bir bölümü Kafkasya'ya yerleşen ve daha sonradan “Hunlar” adı altında Kuzey Kafkasya'da ortaya çıkan Türk birliklerine dayanır. Ancak Hunlar'dan çok önceleri de, Saka Türklerinin buralarda var olduğu bilinmektedir. Bunu takiben Türk kabilelerinin, defalarca akın yaptıkları Güney Kafkasya'ya doğru hızla yayıldıkları ve artık II. Yüzyılın sonlarından itibaren, Kafkasya'ya epeyce hakim oldukları bilinmektedir (Aslan, 1995: 4).

Altay ve Sibirya Türk kabileleri tarafından oluşturulan Hunlar, Avrupa ve Kafkasya bölgelerine doğru sayısız akınlar yapmışlardır. Kafkasya'yı 4. yüzyılın 70'lerine kadar tamamen fethederek, 395 yılında Hun-Bulgar Ordusu, Güney Kafkasya'ya da yıkıcı bir akın gerçekleştirmiştir. Bu ordunun başında, daha sonra Kafkasya'daki Hun-Bulgar kabilelerinin devletine dönüşecek olan Onogurlar vardı.

Azerbaycan ve Gürcistan, Güney Kafkasya'daki Türk akınlarının ana bölgesini oluşturuyordu. Türk akıncıları Kuzey Kafkasyadan Anadolu'ya ve Avrupa'ya akın ediyorlardı. V. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, bu akınlar artık çok şiddetlendi. Bu dönemde, Güney Kafkasya'daki eski Türk kabileleri, sadece kuzeyden gelmiyorlardı. Sasani-İran ordusunun bir parçası olarak da geliyorlardı,

çünkü onlara da, Orta Asya Hunları paralı askerler olarak hizmet ediyordu. Paralı askerlik yapan Hunlar, Rus kaynaklarında Oftalitler “Beyaz Hunlar” veya “Abdel” (Abdal) olarak biliniyordu (bkz: Levçenko, 1996). Doğal olarak, Hun-Bulgar kabileleri, sadece Gürcistan topraklarında savaşmakla kalmadılar, aynı zamanda oraya yerleştilerde (Pigulevskaya, 1993). Kuzey ve güney Kafkasya’da tarihin çok erken döneminden beri var olan Türk kabileleri ve devletleri, IV. Yüzyılın sonunda, Kafkaslar ve Avrupa’da aktör hale geldiler. Özellikle Hazarlar döneminde çok güçlü bir devlet kurdular. Kura nehrinin üst kıyısından Gürcistan’ın başkenti Mtsheta’ya gelip yerleştiler. Gürcü tarihçiler eserlerinde, bu yerleşimcilere “HunTürk” anlamında “BunTürk” demişlerdir (Khorensky, 1987: 56)

Yukarıdaki gerçekleri göz önüne alarak, VI. yüzyılın sonundan itibaren Gürcistan’daki Türklerin yerel nüfusu oluşturduğu kabul edilmektedir. Bu bölgedeki herkesin Türk dili bildiği anlaşılmıştır. Eski Gürcü kaynaklarının, III.-VIII. yüzyıllarda Gürcistan’daki çeşitli Türk kabilelerinin yeniden yerleştirilmesine ilişkin verileri, yerel toponimisini, Ahıska da dahil olmak üzere, teyit etmektedir. Böylece, sayısız yerleşim yeri adları Hunlar ile ilişkilidir: Ahıska’da - Khona Köyü (Adigçn bölgesi), yanı sıra Khoni Köyü (Kutaisi şehrine yakın) ve Tiflis’in doğusundaki Hunan Kalesi ve daha yüzlerce eski Türkçe yer adı mevcuttur. Aynı yerde, Ahıska’da, Hun-Bulgar kabilelerinden biri olan Udi, Ude (Adigensky Bölgesi) gibi, köylerin adları da yaşamaktadır (Takaishvili, 1998: 44).

Ahıska’ya bitişik Gürcistan’ın Guria bölgesinin adı da yine Hun-Bulgar kabileler grubuyla açıkça ilişkilidir, “Gur” etnik bileşeni tarafından kanıtlandığı gibi, manası da “Gurlar Ülkesi” anlamında değerlendirilir. Ayrıca, Gur adıyla Ahıska’da, Azgur Köyü ve Tekavi Kenti’nin yakınlarında yerleşen Atskuri Köyü gösterilebilir. Gürcistan da dahil olmak üzere, Güney Kafkasya toponimlerinin birçok kısmı Onogurlarla ilişkilidir. Örneğin, Ahıska’da (Aspinza bölgesi) Ongor köyü vardır (bazı belgelerde “Ongora” diye geçmektedir). “Beyaz Hunlar” (Abdal / Oftalitler) ise, XIX. yüzyılda Gürcistan’da adı Abdallı olan iki köyün adında yaşıyorlardı tıpkı Kul (Ak-Kullar) Köyü, yani “beyaz kullar”, Kuyvar (Khubiar Köyü) ve Ahısk’taki Çol (Çok Köyü) gibi (Gürcistan Tarihi Üzerine Denemeler, 2008: 17-18).

Aynı şekilde Abari köyünün adı da, Avarlar (Abarlar) ile ilişkilidir. Kısacası Ahıska da dahil olmak üzere, Gürcistan'ın pek çok yerleşim adı, Türk Kağanlığının çeşitli kabileleriyle ilişkilidir. Gürcü kayıtlarına göre de, burada esas olarak Tolos (bazen kaynaklarda Tulus veya Teles/Tele olarak da geçiyor) ve Tuba (Tubo/Toba) Türk kabileleri yerleşmiştir. MÖ. III. yüzyıldan kalma kaynaklara göre bile, başlangıçta Orta Asya'da yaşadıkları, ama daha sonra yavaş yavaş bu Türk kabilelerinin bir kısmının Kafkasya'ya yerleştikleri bilinmektedir (Mroveli, 1979: 25). Tarihte ilk kez “Türk” adının çoğul hali, “Türküt” olarak bu bölgede ortaya çıkmış ve daha sonra dünyadaki tüm Türk dilli ve soylu halkların ortak adı olarak tanınmıştır (L.M., 2007 ve Tsulaya, 1982: 25).

Sözü edilen eski Türk kabilelerinin, Gürcistan gibi, Kafkasya'nın diğer ülkelerine ve bölgelerine de yerleştiğini ve bu nedenle Azerbaycan ve Dağıstan'ın yanı sıra Sibirya ve Orta Asya'nın yer adlarının Türk soylu kabilelerin isimleriyle geniş bir şekilde temsil edildiğini belirtmek gerekir. Böylece Türklerin Milattan öncelere dayanan, Kafkasya'daki erken ortaya çıkış tarihine ve Gürcistan'ın toponimlerine dair bu kısa özet bize ve Ahıska'da, II. Yüzyıllarda bile, özellikle Gürcistan'ın güney ve doğusunda, tüm bölgeyi kontrol etmeyi başaran çok sayıda Türk kabilesinin yerleştiğini açıklamaktadır. Belirleyici rollerinin ve sayılarının, Türk dilinin Gürcü nüfusu arasında öğrenilip kullanılmasından kolayca anlaşılacağı aşikârdır (Kobychev, 2003: 10-18).

IX.-X. yüzyıllarda Türklerin Gürcistan'ın güney ve doğu bölgelerindeki varlığı, Araplar ve yerel devletlerin burada yoğunlaşmasıyla belirgin şekilde zayıflamış, bazı Türk kabileleri ülkeyi terk etmiştir. Gürcistan'daki epeyce Türk varlığı yine de yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Gürcistan, Türkler açısından Araplarla Bizanslıların kesişme ve gerilim noktası olmuştur. Her iki taraf da, Küçük Asya'nın doğusunda sınır hizmetinde işe alınan Türk müfrezelerini, kapsamlı bir şekilde kullanmışlardır. Aradaki fark, Arapların İslamlaşan Türklerden, buna karşılık Bizanslıların ise, Balkanlarda yerleşmiş olan Hristiyanlığı veya hâlâ Şamanizmi savunan Peçenek, Uz ve Kuman kabilelerinden güvenlik hizmeti almasıdır.

Gürcistan'a gelen ikinci Türk dalgası XI. yüzyılda başlamıştır. Bu dönemde, Kazakistan ve Orta Asya'nın geniş alanları, Oğuz ve Kıpçak Türk kabileleri tarafından yönetiliyordu. XI. yüzyılın başında, bunlar, yani Kıpçaklar ve Oğuzlar

birbirleriyle çatışmaya girdiler. Böyle bir rekabet ve iktidar savaşı ise, Türklerin düşmanlarının beklediği büyük bir andı. Türk kabileleri birbirlerinden ayrılmaya ve kopmaya başladılar, hatta birbirlerine rakip haline geldiler. Mağlup Oğuzlar, XI. yüzyılın 40'lı yıllarında güneye doğru harekete geçtiler ve Hazar Denizi'ni dolaşarak batıya doğru akınlarına başladılar. XI. yüzyılın 70. yılına gelindiğinde, Yakın ve Orta Doğu'nun neredeyse tüm ülkelerini fethettiler, Gürcistan da buna dâhildi, muazzam bir Oğuz zaferi Selçukluların fetihleri ile gerçekleşmişti. Bu arada Kıpçaklar ve akraba kabileleri (Sars, Kimaks, Kangles, Kai, Kuns, Uranüs vb.) Hazar Denizi'nin kuzeyinden batıya doğru hareket ederek, tüm Kuzey Kafkasya'yı ve Ukrayna'nın şimdiki bölgelerini bir kez daha fethettiler.

Hristiyan Gürcistan için büyük tehdit, İslamlaşan Oğuzlardan geliyordu. Kral IV. David'in Gürcü tarihçisinin yazdığı gibi, “her sonbaharda Türkler tüm göçebeleriyle Somhiti'ye gelerek yerleşiyorlardı, güçleri ve sayıları o kadar büyüktü ki, bütün Türkler her taraftan gelip toplanıyorlardı” (Anchabadze, 2004: 342-344).

Bu, muazzam Türk gücü karşısında Gürcüler ve hatta Ruslar, Kıpçakların artık dışa vuran uzlaşmaz ve birlik olmaz düşmanlığından yararlanmaya karar verdiler. Türkleri birbirlerine kırdırmaları, Oğuz gücünün önünde durabilecek bir güç yoktu. Bu stratejik karar, Türk dünyasındaki parçalanmış durumun bilgisine tanıklık eden ve Türk düşmanlarınca düşünülmüş bir karardı.

Gürcüler ve Ruslar, hatta Batılı Haçlılar, Kıpçakların Oğuzlar'la uzlaşmaz anlaşmazlığını kullanmak üzere harekete geçtiler. Dil açısından da soy açısından da akraba, hatta kardeş olan bu Türk kabileleri, gelişimlerinde farklı yollardan geçmişlerdi ve kısmen birbirinden farklı kültürler, değerler, anlayışlar edinmişlerdi. Bunun da nedeni yayıldıkları coğrafyanın farklı oluşu ve büyük oranda coğrafyanın etki etmesi ve oradaki yerel halkla kaynaşmalarıdır. Ancak bundan da önemlisi, başlangıçta Oğuzlar ve Kıpçaklar tek dinli ve büyük ölçüde Şamanizm inancında idiler. Daha sonra Oğuzlar Müslüman olurken, Kıpçaklar Hristiyan oldular ve böylece aralarında derin bir farklılık ortaya çıktı. Kıpçak kabilelerin, başta Kunlar olmak üzere, XI. yüzyılın başında Nestorian Hristiyanlığı benimsediği ve XII. Yüzyılda Rusya ve Bizans misyonerlerinin etkisi altında kalarak, birçok Kıpçak'ın Hristiyanlaştırıldığı bilinmektedir (Eremyan, 2001: 78-88). Kaynaklarda,

Kıpçakların, daha açık ten renkli, kızıl, sarı, kumral saçlı oldukları, Rusların bu nedenle onlara “Polovtsy” dediği, “beyaz tenli - saman rengi saçlı” anlamında ve epeyce yüksek oranda yeşil-mavi gözlü olduklarına vurgu yapılmaktadır. Bunlar aslında biraz daha az oranda olsa da, Oğuzlarda da görülen coğrafyanın etki ettiği fiziksel özelliklerdir. Ancak din farkı bir iktidar savaşına yol açmış, Oğuzlar Kıpçakları terk ederek İran merkezli bir medeniyet kurmuşlar, Kafkaslara ve Anadolu’ya doğru genişlemişlerdir. Bizanslılar, Ruslar ve Gürcüler, bu ayrımı, kendi yararlarına kullanmışlar ve iki kardeş Türk medeniyetinin, birbirine düşman olmasında rol oynamışlardır. Bu amaçla “Kıpçak lideri Atrak ile Gürcü Guaranduht’un evlenmesini sağlamışlardır.” O dönemde Guaranduht, tüm Gürcistan’ın kraliçesiydi. Bu evlilikten sonra, “güvenilir insanlar gönderip Kıpçak savaşçılarını Gürcistan’a çağırdı.” (Enukidze, 1993: 33-35). Kayınpederi Kral IV. David’in böyle olağanüstü bir davetini aldıktan sonra, Han Sarukhan’ın oğlu (Gürcüce - Sharukan) Kuzey Kafkasya’daki tüm Kıpçak ordusunun hanı Atrak, 50 bin asker ve onların aileleriyle birlikte Gürcistan’a doğru yola çıktı. Böylece 1118 yılında giderek tam 300.000 Kıpçak, Gürcistan’a yerleşmiş oldu.

Atrak, Kayınpederi Kral IV. David tarafından, Gürcistan sınırlarını Oğuzlardan korumakla görevlendirildi. Kıpçaklar, Ahıska ve dağlık vadiler de dahil olmak üzere, hayvancılık için uygun olan dağlık vadilere, özellikle ülkenin güneydoğu ve doğusuna yerleştirildiler.

Kral David’in bu eylemi, Gürcistan tarihinde büyük rol oynadı. Bundan üç yıl sonra, 1121 yılında David’in 50.000’i Kıpçaklardan oluşmuş 60.000 kişilik ordusu, Oğuzları yendi ve bir yıl sonra da, o zamandan beri Gürcistan’ın başkenti olan Tiflis şehrini Türklerden aldılar.

XII. Yüzyılın eski Gürcü tarihçisinin memnuniyet duyarak yazdığı gibi, IV. David, Gürcistan’a Kıpçakları boşuna yerleştirmemişti, “savaşçı, yiğit Kıpçakların elleriyle, kardeşleri olan Oğuzların güçlerini yok ettiler, Oğuzların Büyük Selçuklu İmparatorluğu Ordusunu bile yenilgiye uğrattılar” (Gorgidzhanidze, 2000: 54).

Gürcistan’ın sonraki kralları da, ülkelerine hizmet etmek için, Kuzey Kafkasya’daki Kıpçak ordularını çekmeye devam etti. Böylece, III. Kral George (1156-1184), eski Gürcü tarihçilerine göre, ihyaç duyulduğunda Gürcistan’a “kaç bin Kıpçak çağırdıysa, o kadar Kıpçak Türkü karşısına gelirdi.” Böylece, o

dönemki saltanat sırasında, “yeni Kıpçaklar” (Gürcüce “Kivçakni ahalni”) olarak adlandırılan savaşçı on binlerce Kıpçak Türkü Gürcistan'a yerleştirildi.

Dışta Oğuzlara karşı, içte Gürcü feodal lordlarına karşı, Kıpçak savaşçıları mücadele ettiler. Gürcistan Kralı, Kıpçak askerin asaletine ve yiğitliğine tamamen güven duymuştur, ordu komutanlığı dışında, mahkeme ve maliye bakanları gibi görevlere de Kıpçakları getirilmiştir. Kıpçaklar, Kraliçe Tamara (1184-1213) yönetiminde de, aktif rol üstlenmişlerdir. Gürcistan'ın yükseliş zamanı Kıpçaklar sayesinde gerçekleşmiştir. Bu dönem aynı zamanda Rusların da muazzam ölçüde güçlenip gelişmelerine yol açmıştır. Kıpçakların yaptığı Oğuz saldırılarında din farkı kadar, Arapların, Müslümanlaşmamış Türklere karşı giriştikleri katliamların etkisi çok büyüktür. O dönemde Müslüman olmayan Türkler, Müslüman Türkleri kendilerine saldırıp katliam yapan Araplarla özdeşleştirmişler ve bunu soya ihanet saymışlardır.

Eski Gürcü kaynakları, Gürcistan'daki Kıpçakların daha sonraki varlığını bildirmeye devam etmiştir, yani Gürcistan Kralı VIII. David, 1297 tarihli mektubunda, "Mesakivchake" teriminden bahsetmekte ve Kıpçak ordusunun bakımı için özel bir vergi tahsilâtı yapıldığını bildirmektedir. Toplam olarak, XII.-XIII. yüzyıllarda, en az 350 bin Kıpçak'ın, Orta Asya'dan Gürcistan'a geldiği ve ağırlıklı olarak Gürcistan'ın doğusuna yerleştirildiği bilinmektedir. XI.-XII. yüzyıllarda, on binlerce Oğuzun da, Gürcistan'ın güneyinde yaşadığını dikkate alırsak, o dönemde eski Gürcü tarihçilerinin Gürcistan'ı neden "Kartveloba" (Öz Gürcistan) ve "Didi Turkoba" (Büyük Türkistan) olarak ayırdığı açıklığa kavuşacaktır. Gürcistan'da çok sayıda Kıpçak ve Oğuz yer isminin halen bulunması hiç de şaşırtıcı değildir. Bu esnada, doğu bölgesinde, Kıpçak yer isimleri geçerliken, güneyde, yani Ahıska'da Oğuz yer isimleri geçerlidir (Dolidze, 2005:7).

Sonradan Oğuzların ve anavatandaki Kıpçakların etkisi altında, Hristiyanlığı bırakan Gürcistan Kıpçakları da Müslüman olmuşlardır ve bu durumda Gürcülerle ilişkileri, tıpkı Oğuzları gibi bozulmuştur. Ayrıca Gürcistan'daki Kıpçakların Müslümanlaşma döneminde, yerel Hristiyan Gürcü nüfusun da bir kısmı İslam'a geçmiştir.

Ahıskalılar, yalnızca Kıpçak-Oğuz savaşı arasında kalmamış, bir de Osmanlı-Safevi savaşı arasında kalmıştır. 16. yüzyılın başında Gürcistan, Kartli, Kakheti ve Imereti krallıkları ile Samtshe Atabekler yönetimine bölündü. Bu aşamada iki Türk gücünün mücadelesi ortaya çıktı: Sünni Osmanlı Devleti ve Şii Safevi Azerbaycan Devleti. 1516 yılında, Ahıska Safevilerin yönetimi altına geçti. Bu 1555 yılında Amasya kentinde, Osmanlı Devleti ile yapılan bir anlaşma ile onaylandı. Fakat 1578 yılında Osmanlı Hanedanlığı, iktidarı kaybetme korkusuyla Safevi Devletine savaş açtı ve kazandı. Ahıska da, Osmanlı yönetimine girdi.

Ahıska defalarca Safevilerin eline geçmiş, fakat 1639 yılından sonra, İran ile yapılan anlaşma uyarınca, Osmanlılar tamamen buraya yerleşmişler ve bu kez de, Osmanlılar Ahıska'daki yerel hükümeti ortadan kaldırmışlardır. Osmanlı idari ilişkiler sistemi içinde, Çıldır Eyaleti Beylerbeyliği kurulmuştur. Ahıska, 1628-1829 arasında, bu eyaletin merkezi olmuş, sonra tamamen Osmanlı'ya bağlanmıştır (Dolidze, 2005: 7-9). XV.-XVII. Yüzyılların ortaya çıkardığı askeri-politik olaylarının en ayırt edici özelliği, Ahıska'da ilk defa Kürtlerin görülmesi olmuştur. Ahıska'nın Doğu kısmı Safevilerde, Güney ve Batı kısmı ise Osmanlılarda kalmış, defalarca el değiştirmiş, ama 17 Mayıs 1639'da Osmanlılarla-Safeviler arasında imzalanan *Kasr-I Şirin Antlaşması* ile tamamen Osmanlılara geçmiştir.

Günümüzde bile Ahıska'nın bir kısmı, manen Türkiye'nin bir parçasıdır ve etnik kimliklerini koruyan müslümanlar olarak yaşamaya devam etmektedir. Elbette Gürcüler de kendi dillerini ve yerel geleneklerini korumuşlardır (Oktay, 2006: 63). Bu bağlamda Gürcü etnik grubunun küçük bir kısmı, kendiliğinden İslamlaşarak Ahıska Türklerinin bir parçası haline gelmişlerdir. Bu konuda bir zorlama ve dayatma olmadığı için, bunlar sayıca önemsizdir. Böyle bir hareketliliğe karşın, Ahıskalı etnosunun asıl kökeni, II.-III. yüzyıllardan başlayarak Gürcistan'ın güneydoğusuna yerleşen Türk kabileleri ve halklarından oluşmuştur, Ahıska her zaman bir Türk yurdu olmuştur (Svanidze, 1994: 114-118).

Bununla birlikte, XIX. yüzyılın başından itibaren, Kafkasya halklarının yaşamında, Rus İmparatorluğu'nun genişlemesi ile ilişkili büyük değişiklikler olmuş, siyasi ve etnik değişiklikler ortaya çıkmıştır. 1801 yılında, Gürcistan'ın çoğu Rus yönetimi altına girmiştir. 1828'de başlayan Osmanlı-Rus savaşlarında, Ahıska ağır Rus zulmüne uğramıştır. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda, Ahıska ve

Ahılkelek, Rusların eline geçmiştir. 14 Eylül 1829 Edirne Antlaşmasıyla, Rusların hâkimiyeti tanınmıştır. Savaş sırasında bile, Rus ordusunun zulmünden kaçan bölge müslümanlarının yarısından fazlası, Osmanlı İmparatorluğu'nun doğu bölgelerine taşınmışlardır. Türklerin Ahıska'dan sürgünü Paskeviç komutasında, daha bu yıllarda başlamıştır (Svanidze, 1994: 114-122).

1828 Osmanlı-Rus savaşından sonra, daha 1829 yılında, bölgenin Türk nüfusu 100.000 kişiden 45.000 kişiye kadar inmiştir. Aynı dönemde, 1829-1831 yıllarında, Rusya hükümeti buralara aceleyle 30.000 kişiden fazla Ermeni getirip yerleştirmiştir. Sonrasında ise, Rusya her zaman Gürcülerden çok, Ermenilere destek sağlamış, ama Türkleri ise her fırsatta ağır zulüm ile bu topraklardan sürgün etmiştir. Nitekim Ahıska'da bir sonraki büyük göç dalgaları 1853-1856 ve 1877-1878 yıllarında terar gerçekleşmiştir. 1897'de Rus İmparatorluğu'ndaki ilk nüfus sayımı, Tiflis ilinin Akhaltsikhe ve Ahılkelek ilçelerinde 141.500 kişinin yaşadığını gösteriyordu, “konuştukları dile göre” Türkler, 43.300 kişiydi ve artık toplam nüfusun ancak % 31 oranı ediyorlardı. Nüfusun çoğunluğu Ermenilerden oluşmaya başlamıştı, dışarıdan toparlanıp getirilen Ermeniler, bölge nüfusunun %48'ine ulaşmışlardı. Gürcüler bile % 13 civarında idiler, geri kalanı Ruslar, Kürtler ve diğer etniklerden oluşturulmuş, demografik yapı Ruslar tarafından bilerek bozulmuştu. Giderek de, özellikle İran'dan getirilenlerle bölgedeki Ermeni nüfus kısa zamanda % 70'lerin üstüne çıkarılmıştır (Yılmaz, 2017: 20-25).

Rusya'nın “Uluğ Türkistan” olarak bilinen Büyük Türkistan, yani Orta Asya, Kafkasya ve Anadolu topraklarında işgal başlattığı 1916 tarihinden itibaren ve I. Dünya Savaşı boyunca, Çarlığın düştüğü 1917-1920 devrim yıllarında yaşanan çalkantılı askeri-politik olaylar sırasında, bir kez daha bu bölgenin etnik durumunda değişiklikler olmuş, çoğu Türk köyü Rus desteğiyle Ermeniler ve hatta Gürcüler tarafından yok edilmiş, binlerce Türk ve Müslüman ağır işkencelerle katledilmiştir.

14 Temmuz 1918 tarihinde, Güney Gürcistan'da Müslüman nüfus referanduma gitti ve Türkiye'ye katılma lehinde oy kullandıkları belirlendi. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra yerel Türk nüfusu, 29 Ekim 1918 tarihinde Ömer Faig Bey başkanlığında "Geçici Ahıska Hükümeti" (Ahıska Hokumati Muvagatasi) kurdu. Ahıska Cumhuriyeti'nin başkenti Kars şehri olarak seçildi. Fakat daha sonra Ahıska Türkleri, Gürcü ve Ermeni birliklerinin ordusu ile

karşı karşıya kaldı. Bu durumda Ermenistan ve Nahçıvan'daki Azeri Türkleri ile birleşmeyi gerekli gördüler ve ortak bir “Aras-Türk Cumhuriyeti” (Araz-Türk Jumhuriyyati) kurdular (bkz: Nakashidze, 1976: 208-213).

1919 baharında şiddetli çatışmalardan sonra, Gürcü birlikleri Ahıska'nın büyük bir kısmını işgal etmeyi başardı. Birçok Türk öldürüldü, daha büyük kısmı ise topraklarından dışarı çıkarıldı. Ahıska Türklerin lideri Ömar Faig Bey Azerbaycan'a kaçmak durumunda kaldı. Bundan sonra Şubat 1921'de Gürcistan'da bir Sovyet iktidarı kuruldu ve Ahıska Türkleri için yeni bir dönem başladı. Ahıskalıların tarihinden beri süren mevcut bütün devlet yapıları tasfiye edildi. 1928-1937 yılları arasında bütün Ahıskalı Türk aydınlar, SSCB'deki diğer Türk aydınlar gibi ya katledildi, ya sürüldü ya da bastırıldı. İnfaz edilenler arasında Ahıska Cumhuriyeti'nin eski liderleri Ömer Faig Bey ve Akhmed Pepinov da vardı. Aynı yıllarda Ahıska Türklerinin “Türk” kimliği yok sayılarak, artık sadece “Azeri” olarak resmen tanımlanmaya başladılar. 1944 yılında, yoğun itirazlar karşısında Ahıskalıların küçük bir kısmının “Türk” olarak adlandırılmasına izin verildi. Ama artık resmi dil, eğitim dili Gürcüce ve uyruk ise Gürcistan uyruğu olmuştur (Lomsadze, 1998: 28).

II. Dünya Savaşı'nda, SSCB ve Almanya arasındaki savaşın başlangıcı, ilk başta bölgedeki Müslüman nüfus için özel bir tehdit oluşturmamıştı. Toplamda 46.000 Ahıska Türkü de, Sovyet Ordusu saflarına alındı ve çeşitli cephelerde savaştırıldı. Bunlardan 26.000 kişi savaşta öldü (Lomsadze, 1998: 29). Savaş sonunda ise, yüzlerce Ahıskalı çeşitli madalyalar almış ve 8 kişi de, Sovyetler Birliği Kahramanları olarak ödüllendirilmişlerdi. Ancak daha II. Dünya Savaşı bitmeden, bölge Müslümanlarının yeniden taşınması, yani sürgünü gündeme getirildi.

12 Nisan 1944'te, Gürcistan İçişleri Halk Komiseri (Bakan) G. Kananadze, SSCB Halk İçişleri Komiseri olan L. Beria'ya, bazı Kürtlerin ve Azerbaycanlıların kendi köylerinden ayrılarak, Tiflis'e geldiğini ve burada toplumsal gerginlik yarattıklarını yazdı. Beria ise, 24 Temmuz 1944'te Stalin'le yazıştığını belirterek Kananadze'ye döndü ve Gürcistan'daki SSCB sınırının koşullarını iyileştirmek için Türk ve Kürt ailelerin (16.700) Ahıska, Adigön, Aspinza, Ahılkelek, Bogdanov ilçeleri ile Acara Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin bazı köylerinden

taşınmasını tavsiye etti. Aynı zamanda Beria, tüm bunların daha önce Gürcistan Sovyet Cumhuriyeti yöneticileri ile kabul edildiğini bildirdi. Görünürde Türklerin, Gürcistan'ın bu bölgelerinden tahliyesinin asıl nedeni, yerel makamların Müslümanlardan kurtulma arzusuydu. Bu yüzden Türklerle birlikte Kürtlerin ve Hemşinler (Müslüman Ermeniler)'in de tahliye edilmesini istiyorlardı. Hemşinler, zaten çok küçük bir halktı ve Türkçe ile birlikte Ermeni lisanını da günlük hayatta kullanıyorlardı. Sonunda yalnızca Gürcü kökenli müslümanlar sınır dışı edilmekten kurtuldular (Zagursky, 2008: 7-8).

15 Kasım 1944 tarihinde başlayıp, Ocak 1945'te sona eren Ahıska müslümanlarının sınır dışı edilmesi sürecine geçildi. 220 köyden 86.000 müslümanın kovulmasının planlanmasına rağmen, 96.367 kişi sınırdışı edildi; Bu sürgünler içinde 15.432 kişi, yani sürgünlerin %16'sı yolda ve yerleşilen yeni yerlerde daha ilk aylarda öldüler.

Stalin'in ölümünün hemen öncesinde, 1953 yılının Ocak ayında, SSCB İİB'nin verilerine dayanarak, Orta Asya'da, Gürcistan'dan sınırdışı edilmiş Türkler 66.823 kişi, Kürtler 8.843 kişi ve Hemşinlerse 13.997 kişi, yani toplam 86.663 kişi Ahıska ve çevresinden sürülmüştü. Mart 1953 tarihinde Stalin öldüğü için, Azerbaycan Türkleri sürgün edilmekten kurtuldular. Ama Kafkasya'nın Türk ve Müslüman halkları vatanlarından sürgün edilmişlerdi.

1956 yılına gelindiğinde, Ahıska Türklerine karşı, yerleştikleri yerlerde uygulanan sokağa çıkma yasağı kaldırıldı, fakat yaşam koşulları rehabilite edilmedi ve yurtlarına dönme hakları verilmedi. 31 Ekim 1957 tarihinde, Gürcistan'dan yaşayıp 1944 sürgününde yerinden edilen Azerbaycanlıların rehabilitasyonu hakkında, SSCB Silahlı Kuvvetleri Başkanlığı bir kararname çıkardı (Zagursky, 2008: 8). Azerbaycanlıların da, Gürcistan'a dönmeleri yasaklanmıştı, ama Azerbaycan'da daimi ikâmet için hareket etmelerine izin verilmişti. SSCB İçişleri Bakanlığı'nın belgelerine bakılırsa; 1949 yılında, Gürcistan'da özel yerleşimcilerin sayımı yapıldığında, 24.304 Ahıska Türkü kendilerinin Azerbaycan uyruklu olduklarını söyleyerek kayıt oldular. Böylece, 1957 yılından itibaren, 25.000-27.000 Ahıska Türkü, Azeri uyruklu olarak Azerbaycan'a taşınabildi (Nosadze, 1997: 140-145).

Geride kalan Ahıskalılar ise, kendi haklarını savunmak ve vatanlarına dönmek için, uzun bir mücadele sürecine başladılar. Sonuçta, 9 Ocak 1974 tarihinde Sovyet yetkilileri, Ahıska Türklerinin SSCB'nin herhangi bir bölgesinde formalite olarak ikâmet etme hakkına ilişkin bir kararnameyi yayınlamak zorunda kaldı. Gürcü liderlerse, her zaman Ahıskalıların yolunda büyük engel yarattılar. Gürcistan, gayri resmi da olsa, anavatanlarına dönmeleri için, Gürcü kökenli olarak kayıt olmalarını ve soyadlarını değiştirilmelerini Türklere şart koştu. Gürcüler, aslında Türklerin asimilasyonunu istiyorlardı. Aynı zamanda, Gürcistan'da büyük bir propaganda sürecine geçtiler ve Ahıskalı Türklerin, aslında İslam dinine dönüştürülmüş ve kimlikleri de Türk olarak değiştirilmiş olan Gürcüler olduklarını yaymaya ve kabul ettirmeye çalıştılar.

1969 yılında, yaklaşık 400 Türk ailesi, Azerbaycan'dan Gürcistan'ın Gali bölgesine yasadışı yollarla geldiler. Ancak bu girişim başarısız oldu ve Gürcistan makamlarının baskısı altında ülkeyi terk etmek zorunda kaldılar. Kendi vatanlarından böylesine bir ayrılığa dayanamayan Ahıskalıların bazıları, Gürcü yönetiminin yazılı olmayan koşulları ile anlaştılar. 1970'li yıllarda, özellikle de 1984-1986 yıllarında, Müslüman Gürcüler olarak Gürcistan'a taşındılar. 1980'li yılların ortasında, bunların sayısı 1211 kişiye kadar (186 aile) ulaşmıştır (Zeyrek, 2001: 17-20).

Yerleşenler, koşulları kabul ettikleri halde, Gürcü makamlarından korkuyorlardı ve bu nedenle Ahıska'ya değil de, Batı Gürcistan'ın farklı bölgelerine yerleştiler. Bu bölgelerin yöneticileri, Türk düşmanıydı ve onları bu topraklardan da kovmaya çalıştılar. 1990'ların başında sadece 35 aile kalabildi, geri kalanı Gürcistan'dan ayrıldı.

Gorbaçov'un SSCB'de iktidara gelmesi ve 1985'te “yeniden oluşum” ilan edilmesinden sonra, Ahıskalı Türklerin aktifleşmesi başladı ve daha özgürlükçü yeni bir dalga geldi. Ahıskalı Türkler de, nihayetinde rehabilitasyon yapılacağına ve ülkelerine dönebileceklerine inanmaya başladılar (Nosadze, 1997: 149).

Bu doğrultuda Özbekistan, Ahıskalıların faaliyet merkezi olarak belirlendi, 1989 nüfus sayımına göre burada, toplam 106.000 Ahıska Türkü yaşıyordu (SSCB boyunca 207,5 bin kişi Ahıska Türkü olarak kayıtlıydı). 1988 yılının başında, Yusuf Sarvarov başkanlığında "Vatan"Derneği” kuruldu (Marat, 1998).

Sovyet yetkililerinin Türklerin faaliyetlerine verdiği yanıt, Özbekistan'daki yıkıcı hareket oldu. 1989 yılının Mayıs-Haziran aylarının başında, Fergana ilinde, 1990 yılının Şubat-Mart aylarında, Özbekistan'ın Buki ve Parkent ilçelerinde çeşitli hareketlenmeler ve ardından saldırılar oldu, resmi verilere göre 116 kişi öldürüldü (66 kişi Ahıska Türküdür) ve 2.000 kişi de yaralandı. Yıkıcı eylemlerin bir başka sonucu da, Ahıskalıların yine sürgün edilmesi idi. 74.000 Ahıska Türkü, Özbekistan'ı terk etmek zorunda kaldı. Bu arada 17.500 Ahıska Türkü, Kazakistan'da, 16.000 Ahıska Türkü Rusya'da, 40 bin Ahıska Türkü Azerbaycan'da yaşamaya başladı. Ama yeni yerlerde, Ahıskalıların hayatı hiç iyileşmedi. Azerbaycan'da, bazıları Ermeni saldırganlığının kurbanı oldu ve çeşitli Ermeni saldırılarına maruz kaldılar. Bu durumda bir kez daha sorunlu mülteciler haline geldiler. Bunun nedeni Ermenilerin, Ahıska Türklerini istememesi ve Kafkasya'yı, özellikle de Karabağ'ı ele geçirmek istemeleriydi. Rusya'daki Ahıska Türklerinin durumu ise, Azerbaycan'dakilerden çok daha kötüydü.

Ahıskalıların çoğu Rusya'nın genelde Krasnodar ve Stavropol bölgelerine yerleştiler. Ancak burada yerel iktidar ve yerel halk, kendilerine karşı taraflı idi, düşmanca bir tavırla karşı karşıya kaldılar. Sonuç olarak, 1994-1997'de burada da ufak çatışmalar olmaya başladı (Transkafkasya ve Gürcistan dış politikası ile ilgili belgeler ve materyaller, 2017: 310-312).

SSCB'nin çöküşü, Ahıskalılar için ciddi bir sorun haline geldi. Siyasi kaos ve ekonomik zorluklar, eski SSCB'nin birçok cumhuriyetine dağılmış olan bu az sayıdaki Ahıskalı insana bir darbe oldu. Geniş coğrafyada çeşitli toplulukların arasında sıkışmış kalmış olan Ahıskalıların, birbirleriyle temas kurmalarında bile ciddi sorunlar yaşıyordu.

Bugün bile Ahıskalıların nüfusu tam olarak belli değildir. Bazı araştırmacılara göre, 1998 yılı başında eski SSCB topraklarında 320-380 bin Ahıska Türkü yaşıyordu ve bunlar şu şekilde yerleştirilmişti: Azerbaycan'da 100-135 bin; Rusya'da 65-70 bin; Kazakistan'da 90-105 bin; Kırgızistan'da 30-35 bin; Özbekistan'da 10-15 bin; Ukrayna'da 7-10 bin ve az bir kısmı da eski SSCB'nin diğer cumhuriyetlerinde yaşamaya devam ediyordu.

O dönemde Ahıskalıların karşısına çıkan zoruklar, etnik/milli hareketlerinin üç akıma bölünmesine sebep oldu. “Vatan Uluslararası Derneği” (lideri Yusuf Sarvarov, Genel Merkezi Moskova) (Asif, 2012: 7-8).

Bugün Ahıskalıların büyük çoğunluğu, kendi güvenli geleceklerini “Vatan Uluslararası Derneği” ile eski SSCB'nin diğer birçok cumhuriyetinde yaşayan ve herhangi bir önkoşul veya uyruk değişikliği olmaksızın geri dönüşü savunan benzer derneklerde görmektedir.

Bu hareketlerin ikinci yönü, kendisini “Müslüman Gürcüler” olarak tanımaya ve sadece Ahılkelek bölgesine değil, Gürcistan'ın diğer bölgelerine de taşınmaya hazır olanlardan oluşur. İki farklı kuruluş bu eğilime öncülük ediyor: Birinci dernek; "Hsna Derneği (Gürcüce "Kurtuluş") lideri İsa Ashrafov, 1991'de Rusya'da kuruldu ve 1992'de Gürcistan'da tescil edildi. Merkezi Tiflis (Gürcistan) ve Nalchik (Rusya) 'dadır. İkinci dernek; 1995 yılının ilkbahar mevsiminde kuruldu ve "Gürcistan Geri Dönerler Birliği" olarak adlandırıldı. Marat ve Klara Baratashvili tarafından yönetiliyor (Genel Merkezi Tiflis) (Asif, 2012). Bu iki dernek arasındaki fark çok azdır: “Hsna” liderleri sadece Gürcistan makamlarının taleplerini tanıyan ve önce bu örgütün “elemesinden” geçmeye hazır olan Ahıskalıların Gürcistan'a dönebileceğini düşünüyor. "Gürcistan Geri Dönerler Birliği" ise, Gürcistan hükümetinin Ahıskalıların kökeni konusundaki görüşünü destekleyerek, geri dönüş meselesinde biraz daha liberal görüşten yanadır ve "Hsna" koşullarıyla bu kadar sıkı bir geri dönüşe karşı çıkmaktadır.

Üçüncü yöndeki destekçiler Türkiye'ye göçü savunuyorlar. Birkaç lider bulunmaktadır, ancak bu yaklaşımın destekçileri arasında en popüler olanı, Rusya'nın Krasnodar Bölgesi'ndeki Ümit Derneği (Nadezhda)'dir, Başkanı Akram Bayrakdarov ve Kırgızistan As Türk Derneği Başkanı Maksud İzzat. Bu eğilim esas olarak Gürcistan'a dönme olasılığına olan inanç kaybının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır ve Türk Parlamentosu'nun Haziran 1992'de, 3835 Sayılı Kanun ile kabul edilmesinden sonra yoğunlaşmıştır. Türkiye'de 15.000 kadar Ahıska yaşamaktadır ve Doğu Anadolu'da 500 Ahıska ailesinin yeniden yerleşmesine izin verilmiştir. Temmuz 1995 verilerine göre 752 Ahıska Türkü, eski SSCB cumhuriyetlerinden Türkiye'ye göç etmiştir (Osipov, 2003: 14).

Bu bağlamda Ahıska Türkleri, tarihi yaşamlarında en az 1800 yıl gibi, çok uzun bir yol kat etmiştir. Ahıskalıların tarihinde dönüm noktaları olan dört dönem açıkça izlenmektedir.

Birinci dönüm (II.-VIII. yüzyıllarda), Hun-Bulgar Türk kabileleri ve Hazarlarla ilişkilidir.

İkinci dönüm (XI.-XIII. yüzyıllarda) Oğuz ve Kıpçakların Gürcistan'daki kitlesel varlığa dönüşmeleri ile ilişkilidir.

Üçüncü dönüm (XVI.-XVIII. yüzyıllarda), Osmanlı İmparatorluğu ile bağlantılıdır.

Son dönüm (XIX.-XX. yüzyıllarında) Ahıskalıların ikâmet ettiği bölgeyi, Rus İmparatorluğunun işgal etmesi, Ahıska Türk topraklarını yeni yerleşimcilere açması ve Rus siyasetinin, Türklerin karşısında Gürcü ve Ermenileri üstte tutması ile ilişkilidir. Rus makamlarının sürekli olarak, Ahıska'ya Gürcüleri, Ermenileri ve Rusları yoğun bir şekilde yerleştirmeye başlamasıdır (Khazanov, 1992: 8-10).

1.2. Ahıska Türklerinin Dili, Kültürü ve Yaşama Tarzı

Ahıska Türkleri, diğer etnik toplumlar gibi, ortak bir grup kimliğinin unsurları olan ortak dilsel, dini ve kültürel özelliklere sahiptir. Ancak son 62 yılda Ahıska Türklerine eşlik eden trajik olaylar sonucunda, geniş toprakları olan farklı ülkelere çok sayıda topluluk halinde dağılmışlardır. Bu da kültürlerini çok yönlü olarak etkilemiştir. Ahıska Türklerinin yaşam şartları ve yaşanan deneyim geniş çapta değişmiş, sosyal ve kültürel değerleri, kimlik unsurları farklılaşmıştır. Bunların bazıları, sınır dışı edilenler ile onların torunları için ortak olmaktan çıkmıştır, ortak vatan gibi (Çelebi, 1986: 630).

Değerler, kimlikler ve tutumlar bir dizi faktöre bağlı olarak değişime uğramıştır. Belirli bir ülkedeki yerleşimin tarihi, Ahıska Türk topluluklarının geçmiş ve şimdiki ikamet yerleri, toplulukların büyüklüğü ve tabii ki ev sahibi toplumlardaki sosyal, politik, kültürel ve ekonomik koşullar dâhil, bütün yaşam biçimleri farklı olabilmekteydi. Buna rağmen şu ana kadar sarsılmaz değerlerinin ve geleneklerinin varlığını koruyabildiler. Tüm Ahıska Türkü aileler, mutlaka Türkçe konuşuyorlar. Dahası eski öz Türk dili, özellikle Ahıska Türkleri arasında kalmıştır ve eski nesile karşı olağanüstü bir saygı duyguları vardır. Sadece bu duygu bile,

halkını geleneklerini ve inançlarını koruyup yeni nesillere iletmeye yardımcı olmaktadır (Aslan, 1995: 2).

Ahıska Türkleri, Gürcistan'da ikâmet ettikleri süre zarfında, iki dilde konuşuyorlardı; ailelerinde ana dilde Türkçe, toplumda ise, hem ana dilde hem de Gürcü dilinde konuşurlardı (bazıları kısmen Ermenice de biliyordu) (Marat, 1994: 13). Devrimden sonra, Rus dili yayılmaya başladı, Ahıska Türkleri, Rusçayı öğrenmekte pek başarılı olamadılar, çoğu bu dilde pek kötü konuşuyordu. Dolayısıyla, 1944 yılında Orta Asya ve Kazakistan'a taşınmadan önce, Ahıska Türklerinde Türkçe ve Gürcüce yaygındı. Bu bağlamda sadece Ahıska Türkçesinde olan ve diğer Türk lehçelerinde bulunmayan bazı ünsüzlerin varlığı, Gürcü ve bir parça da Ermeni dilinin etkisi ile açıklanmaktadır (Panesh, 1991: 215).

Türklerin Orta Asya ve Kazakistan'a sınır dışı edilmesinden sonra, söz konusu dillerin yerini Türklerin etkileşime girmeye başladığı diğer Türk halklarının dilleri almıştır. Özbekistan'da yaşayan her yaştan Ahıska Türkü, Özbek Türkçesinde akıcı konuşmayı kısa bir sürede başarmıştır. Kazakistan'ın Çimkent ilinin bazı ilçelerinde yaşayanlar da, zaten Özbek dilinde konuşuyorlardı.

Modern Ahıska Türklerinin dili, kendi dillerinin izini taşıyan Türk dilinin bölgesel lehçeleri ile zenginleşmiştir. Ayrıca Ahıska çevresindeki devlet sınırlarında yaşayan diğer milletlerin ve Rusların dillerini de olabildiğince öğrenmişlerdir.

Meskhlerin mevcut Türk dili, Anadolu Türkçesi temelinde oluşturulmuştur, ancak Farsça, Arapça, Gürcüce'nin birçok unsurunu içermektedir. Türkçe yanında, Farsça ve Gürcüce kelimelerin dillerinde fazlasıyla yaygınlığı, tarihsel nedenlerle açıklanmaktadır. Kırsal alanlarda, kendi etnik dilleri daha belirgindir (Buntürk, 2007).

Özbekçe dışında Kazakistan ve Kırgızistan'da yaşayanlar arasında da bu cumhuriyetlerin dilleri Türkler arasında yayılmıştır. Kentsel alanlarda Rusça'yı daha iyi biliyorlardı ve çocuklarını Rusça öğretimi yapan okullara göndermeyi tercih ediyorlardı. Birçok Ahıska Türkü, ya Rusça ya da yerli halkın dilinde, yani Türkçenin Özbek, Kazak, Kırgız lehçesinde eğitim almıştır. Ahıska Türkleri ana dillerini esas olarak ev çevresinde kullanıyorlar ve eski nesil bu dili gençlerden daha iyi konuşuyor, ama yeni nesil de Rusçayı iyi konuşuyor. Sonuç olarak, en az

iki dillilik bu ulusun niteliklerinden biri olmaya devam etmektedir. Elbette, etno-temas ortamının koşullarına bağlı olarak, ikinci dil de değişebiliyor. Orta Asya'da yaşayan Ahıska Türkleri, üç dillilik özelliklerine sahiptir; ana dil - Rusça - Orta Asya cumhuriyetinin dili.

Son on yıllık dönemlerde, Ahıska Türklerinin maddi kültürünün tüm etno-kültürel katmanında önemli bir daralma olmuştur. Ailelerin geleneksel ev eşyaları ve kıyafet kullanma imkânları daha düşmüştür. Yirminci yüzyılda, Ahıska giyimi geleneksel Türk-Kafkas tipolojisinin bir parçasıydı. Kadınlar gömleklerinin üzerine bir kaftan, göğsü kaplayan, dar bel ve yanlarda genişleyen, dar kollu düğmeli zuban elbise, geniş tuman şalvarlarını giyiyorlardı. Başlarına kadınlar ve kızlar şal takarlardı. Şal tawshali altına laçak konuyordu – ince kumaşlı şapka. Bayanlarkafalarınagatha takarlardı, kasnağın kenarlarına pipanur paraları şeklinde ince, altın plaklar yerleştirildi. Her kızın kesinlikle çiçek süslemeli kırmızı bir elbise, mavi önlük, gümüş kemer, eşarplı yün veya ipek şal içeren bir dizi zarif kıyafeti vardı. Bugün, her iki cinsiyetten Ahıska Türklerinin kıyafetleri Avrupa, kadın kıyafetlerinin en azından kısa, ama kol ile olması şarttır. Evli kadınlar başlarına bir eşarp veya başörtüsü bağlarlar, Kabardeylerin ve Balkarların sahip olduğu bir gelenek olarak da, bunlar Kafkaslar'da uygulanmıştır; ancak şu anda herkes buna uymuyor. Genç kızlar, evli kadınlardan daha açık renkler ve pantolonlar giyiyordu. İnananlar başörtüsü ve uzun kollu giysiler giyerlerdi (Aydingün, 2014).

Ahıska kültürü, Kafkaslar gibi, Orta Asya'nın bir dizi unsurunu da içselleştirmiştir, yani birçok bakımdan Türk ve Kafkasları yansıtmaktadır.

Ahıska yemekleri arasında; dolma, mantı, samsa, şeker-burek, kebab, baklava, pilav, sebzeler, et, balık ve özellikle bulgur pilavı sıklıkla bulunur. Soğuk yemekler ve sebze salataları her zaman et yemekleri ile servis edilir. Diğer sebzelerden daha sık olarak patlıcan, Ahıska Türklerinin masalarında çok fazla görülür. Ahıska mutfağında dolma, güveç, kızartma önemli yiyecekleridir, kış için hazırlık yapma geleneği vardır. Domates ve biber yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Ahıska mutfağı, aralarında Şorpa (Çorba) bulunan orijinal yemekler açısından da dikkat çekicidir. En popüler içecekleri ise çay, ayran, şerbettir. Ahıskalıların en sevdiği süt ürünleri peynir, yoğurt ve kaymaktır.

Günlük yaşamda, Ahıska Türkleri muhafazakardır, ancak ikâmet yerlerinde, yerel hâkim kültürün etkisi bu konuda da görülür. Dıştan bir Ahıska Türkünün evi ve avlusu, geri kalan konutlarından pek farklı değildir. Önemli geleneksel özellikler iç mekanda yoğunlaşmıştır ve esas olarak duvarlarda ve zeminde halı bolluğunun yanı sıra, Kur'an sözlerini taşıyan resimlerde kendini gösterir. Hemen hemen her ailede, akşamları dinlenmek ve gündüz yemek yemek için tasarlanmış özel sofratahtası vardır. Ahıska evlerinin dekorasyonunun geri kalanı modern mobilyalardan oluşmaktadır (Panesh, 1991: 210-215).

Ahıska Türkleri (Ahıskalılar) ulusal şarkılarını ve danslarını, geleneksel dini ibadet ve dualarının, dini bayramlarının gereklerini çok iyi biliyorlar. Ahıska Türklerinin çoğu, ana unsuru İslam temelinde oluşan adetlerine uymaya çalışır. Ahıskalılar, Kabardeyler ve Balkaryalılar gibi Sünni Müslümanlardır.

Belirli bir bölgede yaşayan Ahıska Türkleri, dini yaşama aktif bir şekilde katılırlar, birçoğu Kur'an'ı çocukluktan itibaren ezbere bilir, İslam adetlerini iyi bilip uygularlar. Bu tür insanlar hem Ahıska Türkleri arasında, hem de Kabardeyler ve Balkarlar arasında saygın konumdadırlar. Bu nedenle, bir kaç mahallenin yerel dini cemaatlerinin başında hep Ahıska Türkleri yer alır.

Ahıska Türklerinin çocukları, dini eğitimleri için, Kur'an öğretilen ve İslami ibadetlerin yapıldığı camilerdeki pazar okullarına gidiyorlar. Dini bayramlar dışında düğün, sünnet gibi büyük törenlerde, Ahıska Türk aileleri bir araya gelmektedir. Düğünlerin oldukça ayrıntılı gelenek ve aşamaları vardır. Sünnet ise, mutlaka bir kirve katılır. Kirve / Kirva, çocuk reşit yaşına gelene kadar tüm sorumlulukları üstlenen, genç Müslümanı ahlak ve din konularında doğru yönlendiren yetişkin bir adamdır. Onun rolü bazen atalık rolüne yakındır. Ahıska Türkleri, aşağıdaki özel zamanları da kutlamakta ve bu zamanları özel biçimde yaşamaktadır: Kurban, Recep/Recab, Yılbaşı/İlbaşı, Ramazan, Mevlüd, Hıdırellez, Nevruz. Ahıska Türkü aileler, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nü de kutlarlar. Genellikle bu günde oğullar ve torunlar, kıdemli kadın aile üyelerini (anneler ve büyükanneler, baba ve annenin kız kardeşleri) ile eşlerini ve kız kardeşlerini, hatta öğretmenlerini ve yöredeki önemli kadınları tebrik ederler (Panesh, 1991: 212).

Zorla sınır dışı edildikten 70 yıl sonra, Ahıska Türklerinin geleneksel hayatları bazı değişiklikler görmüş, ama yine de ortak Türk tipolojisi ve Şeriat ile uyumlu yaşam biçimi, komünist dönemde bile devam ettirilmiştir. Örneğin Ahıska Türklerinin inancına göre, her Ahıska Türkünün önceden ölüme hazırlanması gerekir: Bu bağlamda özellikle borçlarını kapatırlar, kendisinden sonra kalacak olanmaddi sorunları hallederler ve ailevi sorunlarla miras konusunu da çözmeye gayret ederler.

Ahıska Türklerinin coğrafi parçalanması nedeniyle önceleri, profesyonel sanat türleri çok iyi gelişmemiştir, Ahıskalılar genelde bu süreci yaşam savaşı vererek devletsiz, sürgün halde ve vatan özlemiyle geçirmişlerdir. Ancak Ahıska Türkleri arasında son dönemde tanınmış yönetmenler, sanatçılar, şairler, müzisyenler, şarkıcılar ve tiyatro grupları ortaya çıkmıştır. Artık Ahıska Türklerinin, düğün, festival ve sanatsal etkinliklerine hizmet eden profesyonel müzisyenler ve fotoğrafçıları vardır (Kırisci, 1996: 400-410).

Ahıska Türkleri, etnik kimliklerini korumak ve yeni nesil arasında oluşturmak için, çifte strateji izlemiştir: Bir yanda entegrasyon sürecine uyumlu, öte yandan muhafazakar olmak ve bozulmaya karşı izolasyonu korumak. Bu şekilde yaşayarak, aile-içyas ve eğlencelerde veya şenlikli büyük ulusal törenlerde, Ahıska Türkleri geleneksel kültürlerinin çoğunu koruyabilmişlerdir.

Ahıska Türkleri Türklük, Müslümanlık ve insanlık ilişkileri yanında, özellikle kendi ailelerine, aile kavramına, akrabalık, komşuluk ve Ahıskalık ilişkilerine her zaman çok önem vermişlerdir. Bu da onları birlik olarak ayakta tutmuştur. Aile hatırının korunmasına çok dikkat etmişler; aile üyeleri yakın ve uzakta yaşayan akrabaların neler yaşadığından hep haberdar olmuşlardır.

İnsanların coğrafi açıdan parçalanmasından dolayı, Ahıska Türkleri karşılıklı ziyaret geleneğine büyük değer veriyorlar ve dağınık yerleşim koşullarında etnik bütünlüğü korumanın nedenlerinden biri olarak adlandırıyorlar. Mesafe ne olursa olsun, akrabaların düğün ve cenaze gezilerini mutlaka gerçekleştiriyorlar. Ahıska Türkleri, bulundukları yere ve mesafeye bakılmaksızın akrabalarına her zaman yardım etmeye hazır oldukları bilinci içinde yaşamaktadır. Bir Ahıska Türkünün evinde ağır bir sorun/ölüm varsa, bütün topluluk işlerini erteleyip o ailenin yanına koşmaktadır. Birbirlerinden uzakta oturan Ahıska Türkleri, genellikle yas tutan

akrabaları ziyaret etme yükümlülüğü nedeniyle, büyük masraflarla karşılaşabilir, yine de bu yükümlülüğü kesinlikle yerine getirir.

Ahıska Türk toplumunun yaşamında, komşuluk ilişkilerine de büyük önem verilmektedir. Ahıska Türklerinin şöyle bir atasözü vardır: İyi bir komşu bazen can kardeşinden daha yakındır, çünkü komşu hep senin yanındadır ve her an yardımda bulunabilir, kardeşin ise çok uzakta olabilir. Ahıska Türkleri, aile, akrabalık, komşulukve yurttaşlık uyumu açısından da, özel bir değere sahiptir.

Grup dayanışması, kaynakların toplu kullanımı ve güçlü aile bağları; bütün bunlar Ahıska Türklerinin sosyal yaşamının temel faktörleridir. Her iki cinsten Ahıska Türklerinin hayatındaki en önemli şeyailenin kurulması ve korunmasıdır. Son zamanlarda, Ahıska Türklerinin farklı etnik gruplarla yapılan evliliklerinin sayısı artmıştır. Oysa1990-2000 yılları başında bile, bu tür evliliklerle çok az karşılaşılıyordu. 30 yaşın altındaki gençler arasında en yaygın olan evlilik biçimi, diğer Türk etniklerle evlenmektir. Ahıska Türkleri çok etnik gruplu geniş Türk topluluğuna, başarılı bir şekilde adapte olmuşlardır ve bu da dünyadaki Türk birliğinin sağlamlaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu arada yabancı etnik kimlikten olanlarla ve hatta Hristiyanlarla da evlenenler çıkmaktadır. Bu durumda erkekler sadece Müslümanlarla değil, Hristiyanlarla da evlenebiliyorlar, Ahıskalı kadınlar ise sadece yabancı etniklerin Müslüman olanları ile evlenebilmektedir. Ahıskalılar, bir kadının başka dinden biriyle evlenmesine, şimdi de dinen iyi bakmıyorlar (Panesh, 1991: 215).

Yirmi yıl önce, Ahıska Türkleri arasında cinsiyet eşitsizliği gözlemlenebilirdi; fakat şu anda, özellikle aile köyde değil, şehirde yaşıyorsa, ortalama değere yaklaşılmıştır. Eşitsizlik düzeyi büyük ölçüde eşlerin eğitimi ve istihdamı ile giderilmektedir; kural olarak, her iki eşin de, yüksek öğrenim gördüğü ve her ikisinin de eşit ilişkiler kurduğu ailelerde daha demokratik ve eşit ilişkiler gelişmiştir.1980'lerin ve 1990'ların sonlarına kadar, Ahıska Türklerinin çoğu iyi bir eğitim alabilme fırsatına sahip değillerdi. Şu anda, ebeveynler çocuklarına iyi bir meslek vermeyi hedefleyebiliyorlar, çocukları için prestijli bir eğitim imkânı bulabiliyorlar. Bu da Ahıskalıların, işgücü piyasasındaki konumlarını iyileştirmektedir. Örneğin şu anda Kazakistan'da yaşayan Ahıska Türklerinin çocukları için, en prestijli olduğu düşünülen meslek alanları arasında, tıp, ekonomi,

hukuk, mühendislik ve teknik uzmanlık alanları gelmektedir. Ancak bu kez de, yüksek öğretim kurumlarındaki artan eğitim maliyeti, ailelere ciddi finansal yük getirmektedir. Okulları dışında, birçok birçok çocuk ve genç, Ahıska Türklerinin en fazla meşgul oldukları tarım alanı, ciddi fiziksel çaba ve zaman gerektirdiği için, ebeveynlerinin sahada çalışmasına yardımcı olmak zorunda kalmaktadır (Kirisçi, 1996: 400-410).

Bu bölümü bitirirken şunu da belirtmek gerekir; Ahıskalı Türklerin dilinin neredeyse hiç araştırılmamış olduğu ve genel olarak Türkoloji bilimi tarafından çok az bilindiği bir gerçektir; kendine özgü bir grameri bile yoktur. Hem Türkiye dilinin hem de Azerbaycan dilinin doğu lehçesine yaklaşıırken, aynı zamanda birçok eski Türkçe özelliğini de korumaktadır. Bu açıdan ise, son derece kıymetli olduğu savunulmaktadır.

Ahıska Türklerinin iki tane büyük ağız grubu vardır. Bunlar: Terekeme ve Türk Yerli Ağızıdır. Bu iki ağızda bazı farklılıklar vardır. Örneğin:

*Terekeme ağızı -men, döydü, öy, baravar, havar, altınnan, ayrılıh, aldih, vs.

*Türk Yerli Ağızı- ben, dögdü, ev, barabar, habar, altından, ayruluh, alduh, vs.

Bu iki ağızın şekillenmesinde bölgeye farklı zamanlarda gelip yerleşen Oğuz ve Kıpçak boyları etkili olmuştur (Serpil, 2013:107-112).

İKİNCİ BÖLÜM

AHISKA TÜRKLERİN DÜNYADAKİ GÜNCEL DURUMU

2.1. Ahıska Türklerinin Hukuki Statüsü VeEski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Ülkelerinde Ahıska Türkleri

Günümüzde dünyadaki Ahıska Türklerin nüfusu400ile 700 bin kişi civarındadır. Bunlar da dünyaya şöyle dağılmıştır:

Kazakistan:	180.000
Rusya:	90.000
Azerbaycan:	87.000
Türkiye:	76.000
Kırgızistan:	42.000
Özbekistan:	38.000
ABD:	16.000
Ukrayna:	8.000
Gürcistan:	1.500

1985 yılında SSCB’de iktidarın başına Gorbaçov gelmişti. Gorbaçov, Sovyet toplumunda derin gelişme sürecinden kaynaklanan acil bir değişimin olması gerektiğine inanıyordu.Bu sebeple de ‘‘Perestroyka’’, yani bazı reformlarla ülkeye dinamizm ve güç vermek isterken, tam tersine ciddi ekonomik, sosyal ve politik bir buhrana sebep oldu. Sovyet sisteminin bütün zaaflarını açığa vurdu ve iktidarının dördüncü yılı tamamlandığında SSCB içerisinde ihtilaller ve şiddetli etnik çatışmalar başladı. Bu etnik çatışmalardan biri de Özbekistan Cumhuriyeti’nin Fergana vilayetinde yaşandı (Güler, 2012: 93).

Ahıska Türkleri her zaman Türklüklerini koruyan ve bunu isimlerinde bile gösteren bir topluluk olduğu söylenilebilir. Vatanlarına geri dönüş mücadelesi, 1960’larda başlamış,1970’lerin ortalarında resmiyete dökülmüştür. BM ve Moskova’da ki Türkiye Büyükelçiliği’ne yapılan müracaat ve mektuplar Sovyet yönetimini tedirgin ediyordu. Bu mesele ile ilgiliMoskova ve Gürcistan acilen çözüm bulmaları gerektiğini düşündüler. 1988’de Sovyet medyasında bu konu ile ilgili bazı programlar yapılmış, bu mesele Ahıska Türklerinin kendi vatanlarına

dönmesi üzerinde durulması ile bitmişti. Böylece Ahıska Türklerinin kendi vatanlarına dönüş yolunda yeni yollar arayışı başlamış ve bu yönde gelişmelerin önü açılmıştı. Ayrıca, Sovyet yönetiminin uluslararası düzeylerdeki imzaladığı anlaşmalar sürgünde olan halkın geri dönmesi yolunda adımlar atılmasını gerektiriyordu. Bu nedenle de yeniden yapılanmaya doğru geniş bir adım atan SSCB Komünist Partisi mevcut durumdan kaçamazdı (Çekiç, 2021: 3).

Özbekistan'da yaşayan Ahıskalılar, anavatan topraklarına ve Türkiye'ye dönme mücadelesinden hiçbir zaman vazgeçmediler. 1956 yılında, sürgün olan halka uygulanan sıkıyönetimin ortadan kaldırılmasıyla, birçok Ahıska ailesi Gürcistan'a dönmek için bölgeye gidip yerleşmeye çalışmışlardı, ancak göç edenleri tutuklayıp geri çevirmişlerdi (Seferov ve Akış, 2008: 393).

Gürcistan'da liderin değişmesiyle, 8 Aralık 1987'de Gürcistan Bakanlar Kurulu, 600 sayılı kararla, Ahıska Türklerinin anavatan topraklarına taşınmasını kabul edilmişti. 1988 yılında Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesinin gözetiminde Ahıskalıların sorunu üzerine bir komisyon kuruldu. 1987-1988 yılında ise, Türklerin evvel de başvurdıkları "dilekçe kampanyası yeniden canlanmıştı. Merkezi kuruluşlarda sürekli toplantılar düzenlendi. Tüm bürokrasi ve gereken işlemler yoluna girmiş gözüküyordu. Ancak Rusya, Türklerin Ahıska'ya geri dönmelerine karşıydı (Kurt, 2017: 97).

SSCB Rejiminin çökmekte olduğu 1980'li yıllarının sonuna doğru, Sovyetler Birliğini oluşturan Cumhuriyetler bağımsız bir devlet olmak istiyorlardı. İlk bağımsızlığına kavuşan devletlerden birisi de Gürcistan oldu (Çapa, 2019: 1).

Ahıska Türklerinin anavatanlarına geri dönmelerini istemeyen Moskova yönetimi, onların meselesini Gürcistan'a baskı yapmak için alet olarak kullanmaya başladı. Moskova'nın ve KGB'nin bu ince hesapları Ermenilerin de işine yaradı. Bu sıralarda Özbekistan'da Ahıska Türkleri arasında anavatana dönme faaliyetleri güçlenmiştir. Bununla beraber, 1986- 1989 yıllarında Özbekistan'daki pamuk yetiştirmedeki yolsuzluklar hakkında soruşturma yapmak için Moskova'dan gelen Ermeni asıllı savcı Gıdilyan-İvanov, binlerce Özbek asıllı insanı tutuklayıp ceza evine göndermişti. Bu gelişmeler üzerine Özbekistan'da bulunan azınlıklara,

özellikle Rus ve Ermenilere karşı ayaklanma başladı. Tabii ki, KGB durumu kontrol altında tutuyordu. 9 Nisan 1989'da Tiflis ayaklanmasında Gürcü halkı, Rus ordusuna karşı isyan etti ve çatışmalar başladı. Kızılordu, Sivil topluma karşı silah kullandı onlarca insan katledildi. Bu olayları örtbas etmek için Sovyetler Birliği'nin son Cumhurbaşkanı Gorbaçov ve Özbekistan Cumhurbaşkanı Kerimov, KGB ile bir senaryoyu planladılar ve uygulamaya başladılar (Devrisheva, 2019: 1177).

Kısacası, Gürcistan Devletini zor durumda bırakmak için Ahıska Türklerini kullanmak, Özbekistan'daki pamuk tarımında yapılan yolsuzlukları ortadan kaldırmak, Özbekistan'daki azınlıklara karşı ders vermek, isyancı olan ve devleti suçlayan "BİRLİK" oluşumunu yok etmek, Özbeklerin, Rus düşmanlığını Ahıska Türkleri üzerine yönlendirmek, böylelikle Ruslara olan nefreti hafifletmek için; iki Türk toplumunu birbirine düşman etmek planlanmıştı (Devrisheva, 2019: 1178).

Bu plan, 1989 yılının bahar aylarında uygulanmaya başlamıştır. Rus hükümetinin emri altında faaliyet gösteren KGB, kısa süre zarfında Ahıska Türkleri ile Özbeklerin arasını bozmuş, kardeş toplumu birbirine düşürmeyi başarmıştı. Ahıska Türklerine tehditler savruluyor, işlerinden kovuluyorlardı. Ahıskalılardan, Özbek halkının mallarına el koyup çaldıkları bile iddia ediliyordu. Ahıskalıların çok çalışıp iyi evlerde, iyi şartlarda yaşamalarından dolayı, böyle bir durum onlara karşı kullanılmış ve bir anda düşman bir toplum halini almışlardı. Ahıska Türklerinin yoğun olduğu yerlerde, hiç yapmadıkları suçları içeren yazılar yazılmış ve "Türklerle Ölüm" pankartları asılmaya başlanmıştı. Özbek toplumu bu ısrarla yayılan kötü haberlere aslında pek inanmıyordu, ancak KGB'nin planı istedikleri gibi ilerliyordu. Bölgede cahil insanlara Ahıskalıların bu kötülükleri yaptıklarını ikna etmeye devam etmişlerdi. Bunlar yetmiyormuş gibi, Ahıska Türklerine, Özbekistan'ı terk etmeleri için süre veriliyordu (Devrisheva, 2019: 1180-1185). Üstelik Ahıska Türklerine karşı, Özbekistan'a sürgün edilen Kürtleri de kışkırtıp kullanıyorlardı.

Özbekistan'da ilk gerginlik, Fergana bölgesinin kuzey batısında yer alan Kuvasay şehrinde başlamıştı. Mayısın 23-24'ünde gençler arasında ilk çatışma ortaya çıkmıştı. 1 kişi öldü, 53 kişi yaralandı ve 32 kişi ise hastaneye kaldırıldı (Devrisheva, 2019: 1186). 1989 yılı Haziran ayından itibaren bölgede gençlere

uyuşturucu ve bol miktarda alkol verilerek, Ahıskalılarının evlerine kırmızı işaretler koymalarını sağladılar. Çok sayıda bıçak, balta ve metal çubuklarla donatılmış serseri gençlere, Ahıska Türklerin yaşadıkları evlere saldırılar düzenlettiler. 3 bine yakın kişi Ahıska Türklerinin evlerini ateşe verdiler. Fergana'dan gelen polis ve savcının konuşmalarına ve uyarılarına, bu şiddet güruhundan hiç kimse aldırış etmedi, şiddet, talan ve yağma devam etti. Bölgede olaylara tanık olan gazetecilerden Max Lurye ve Pyotr Studenikin, durumu şöyle izah etmişlerdi: “Yağma devam etti. Ahıska Türklerinin evleri önce soyuldu, insanlarla alay edildi ve sonra yanan meşaleler ve yangın çıkaran şişeler pencerelere atıldı. Camilerden yağma eden insanlara seslenen imamlar tehdit edilip, susturuldu. Aklını yitirmiş kalabalığın sokaklarda yarattığı korkunç olaylar devam ederken, bazı görevliler Türklerin ailelerini ilçe komitesi binasına nakletmeye çalıştılar”. Fergana olayları böylelikle başlamış ve çok hızlı şekilde Margila, Taşlak ve Kuvasay şehirlerinde tam bir ayaklanma halini almıştır. İnsanlar köy köy gezip, Ahıska Türklerinin Özbek halkına işkence yaptıkları öykülerini anlattılar. İki hafta süren kaosu bilançosu, yüzlerce ölü ve yaralıdan ibaret değildi (Devrışheva, 2019: 1187).

Ahıska Türkleri, Sovyet Güvenlik Kuvvetleri tarafından kurulan kamplara yerleştirilmiş, büyük bir kısmı da Kazakistan'a, Türkmenistan'a ve Azerbaycan'a kaçmıştır. Rus medyasına göre, SSCB yönetimi Fergana'daki olaylara oldukça hızlı bir şekilde tepki vererek, insanlar zarar görmesin diye önce Taşkent'e nakledip, daha sonra Rusya'nın bazı bölgelerine uçaklarla göndermişti ve böylece toplam 16.282 kişinin hayatta kalmasını sağlamışlardı. Oysa İçişleri Bakanlığı (MVD) bölgedeki huzursuzluğu durdurmak için 4 Haziran günü saat 20:00'ı bekleyerek öyle devreye girmişti ve 5 Haziran'ın sabahında Rus askerlerin sayısı birden 6 bine kadar çıkmıştı. Rus İçişleri'nin bu olaylara üç günlük gecikmeyle müdahale etmesinin nedeni gizli kalmış ve seneler geçmesine rağmen bu konuda halen mantıklı bir açıklama yapılmamıştır (Şahin, 2014: 55).

Rus medyasında, Rus askerleri olmasaydı, Ahıskalıların tamamı öldürülecekti propagandası yapılmış ve Kızılordu Ahıska Türkeri'nin kurtarıcısı olarak gösterilmişti. Böylece KGB işin içinden tertemiz sıyrılmış oldu.

Ahıskalılar, Rusya'nın Kursk, Belgorod, Tula, Smolensk vilayetlerine askeri uçaklar ile getirilip, 70-80 Rus ailesinin içine 3-5 Türk ailesi olarak yerleştirildi. Bu beş vilayetin seçilmesi Rusya Devleti tarafından önceden ayarlanmıştı. Yerli halkın: "Siz geçen sene gelecektiniz, neden böyle geç kaldınız", demeleri, senaryonun eskiden yazıldığını ortaya koymuştur. Olayları KGB'nin çok uzun süredir hazırladığı ve başarı ile sonuçlandığı sonradan anlaşılmıştır.

Ayrıca Ocak 1990'da Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te Ahıska Türkleri için yapılan toplantıda: "Biz sizlere güvence veremiyoruz, Özbekistan'ı terk edin", denmesi, Özbekistan Devleti'nin de bu senaryonun içinde yer aldığını açıkça göstermiştir. Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin basına açıkladığı rapora göre; Fergana'daki olaylar sonucunda 103 kişi ölmüş, 1011 kişi yaralanmış, 757 konut ve 27 devlet binası yakılmış, hatta yağmalanmıştır. Bu açıklama ve olaylar, Ahıska Türkleri ile beraber, çeşitli milletlerden temsilcilerin de göçünü tetiklemiştir. Fergana olaylarından hemen sonra birkaç gün içerisinde bölgeyi 21 bine yakın kişi terk etmiştir. 16.282 Ahıska Türkü, 1268 Kırım Tatarı, 833 Rus, 310 Tacik, 113 Yahudi, 98 Kırgız, 80 Ermeni, 79 Azerbaycan Türkü ve 2 bine yakın kişi de diğer milletlerdendir. Fergana olayları neticesinde Rus iktidarı ve Özbekistan Cumhuriyeti birtakım kazançlar elde etmiştir. Fergana'dan göç eden kişilerin boş bırakılan evlerine ve iş yerlerine, bu zamana dek ev ve toprak sorunu olan yerli Özbek halkının yerleştirilmesi, devletin milleti ile barışmasına neden olmuştur. Ülkede pamuk tarımında yapılan yolsuzluklar, bu olaylar ortaya çıkınca herkes tarafından bir anda unutulup kapatılmıştır. Milliyetçi "BİRLİK" Partisi, bu bahaneyle kapatılmış ve yetkili parti üyeleri ise yakalanarak ceza evlerine gönderilmiştir. Özbekistan'da az sayıdaki Rusun, Özbekler tarafından yaptırılacak mecburi göçleri durdurulmuştur. Rusya ise, çeşitli bölgelerinde terkedilmiş haldeki köylerine, Ahıska Türklerini yerleştirerek, buralarda onları verimli insan gücü olarak kullanıp, tarım ve hayvancılık yapmalarını sağlayarak ucuz mahsul yetiştirip, büyük şehirlerde yaşayan Rus halkının geçimini sağlamışlardır. Bunun dışında Ahıska Türkleri, Rusların içine yerleştirip asimile edilmeye çalışılmış böylece Ahıska, Türkü sorununu ortadan kaldırmak istemişlerdir (Özözen Kahraman ve İbrahimov, 2013: 78).

1989'da Özbekistan'ın Ferghana bölgesindeki olaylardan sonra, Ahıska Türklerinin birçoğu Azerbaycan'da yaşayacak yer bulmuştur. Ermenistan'la savaş halinde olan Azerbaycan, kendi yaşadığı tüm zorluklara rağmen, Ahıska Türklerini kardeş toplum olarak benimseyip kabul etmiştir. Orta Asya'dan sürülen Ahıska Türkleri, halen Guba-Haçmaz bölgesi de dahil olmak üzere, Azerbaycan'ın çeşitli bölgelerinde istikrar ve barış içinde yaşamaktadır. Tüm Azerbaycan vatandaşları gibi, Ahıska Türkleri de, burada bazı ekonomik zorluklarla karşı karşıya olabiliyor, fakat başka hiç bir sorunla karşılaşmıyorlar, kendilerini vatanlarında hissediyorlar.

Azerbaycan'da yaşayan Ahıska Türklerini saflarında birleştiren “Vatan” (*Rodina*) Cemiyeti Temsilcisi olan Gara Yagmurov'a göre: “Anadilimizde eğitim almakta sorun yaşamıyoruz. Bize karşı hiçbir zaman seçici bir yaklaşım olmadı ve yerel idareler tarafından hiç bir baskı altında kalmadık” demiştir.¹ 26 Haziran 2019'da onarılmış bir cami, Azerbaycan'ın Saatli bölgesindeki Samad Köyü'ndeki Türk-Ahıska cemaatine kapılarını açmıştır. Türkiye Bursa vilayetinde bulunan Dünya Ahıska Türkleri Birliği'nin desteğiyle, bu cami “Ahıska Türkleri” için yeniden inşa edilmiştir. Elbette Müslüman Ahıskalılar, Azerbaycan'ın bütün camilerine rahatça gidebilmekte ve ibadetlerini özgürce yapabilmektedir.

“Ahıska Türkleri” camisinin açılış töreninde konuşan Dünya Ahıska Türkleri Birliği'nden Ziyaddin Kasanov, Türkiye ve Azerbaycan hükümetlerinin Birlik'i her zaman desteklediğini doğrulamıştır. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı'nın (TİKA) desteğiyle, Kazakistan'da yaşayan 40 Ahıskalı Türk yakın zamanda anavatanlarına döndüler. Kasanov da, şu anda 600 Ahıskalı Türke Gürcistan'a geri dönme hakkı verildiğini bildirmiştir.

Caminin açılış töreninde, Azerbaycan Milletvekili Aflatun Almasov, Azerbaycan'dan gitmelerini hiç istememelerine rağmen, Ahıska Türklerinin anavatanlarına dönme haklarına sahip olma umudunu dile getirmiş ve "Azerbaycan sizinle daha güzeldir. Azerbaycan'ı daha zengin ve daha güçlü yapıyorsunuz" demiştir. Bakü'deki Türkiye Büyükelçiliği Eğitim Müşaviri Mahmut Ağırman da, Ankara'nın Ahıskalı Türk ailelerin çocuklarını kendi çocukları olarak gördüğünü ve

¹Azerbaycan'da yaşayan Ahıska Türkleri ABD Dışişleri Bakanlığı'nın raporuna karşıdır., 2005.

onlara iyi bir eğitim vermek için her şeyi yapacağını söylemiştir (Azerbaycan Ahıska Türkleriyle Daha Güzel, 2019:).

1992'de Ukrayna'nın girişiyle BDT devlet başkanları, sınır dışı edilen insanların haklarının iyileştirilmesi konusunda bir anlaşma imzaladılar. 24 Haziran 2004'te Üst Meclis, 380 oyla² “Milli Nedenlerle Sınırdışı Edilmiş Kişilerin Haklarının Restorasyonu” yasasını kabul etti ve bunlar arasında birçok Ahıska Türkü de bulunuyordu. 1989 yılında Ferghana vadisindeki çatışmalardan sonra Ahıska halkının çoğu, Özbekistan'dan kaçtı ve dünyaya yayıldılar. Burada şunu da belirtmek gerekir ki, bu deneyim sırasında Ukrayna'da da mülteci statüsü ve oturma izni alma hakkına sahip oldular (Ramiz, 2011).

Birçok Ahıska Türkünün gerçek vatanı olarak gördüğü Türkiye, o zamanlar daha gerilimli ve daha fakir durumda olan, ülkenin doğu bölgelerine yerleştirmek üzere, Ahıska göçmenlerini almak için bir program başlattı. Ancak Ahıskalılar kendilerine tahsis edilen bölgeye yerleşmek istemeyerek, çoğunlukla akrabalarının olduğu Bursa ve batıdaki yerleşim yerleri ile doğu da ise, sadece Iğdır'a yerleşmek istediler. Türkiye yönetimi yerleşim yeri konusunda ısrarcı davrandı ve bu durum Ahıska Türklerinin beklentilerini karşılamaya yetmedi. Ahıska Türkleri Sovyetlerde yaşadıkları gibi, bir yere yerleştirilince, oradan hiç ayrılamayacaklarını düşünüyorlardı, üstelik geçmişte Türkiye'de Doğu Anadolu'da yaşanan gerilimden de çekindiler ve Türkiye'ye gelmediler. Oysa hâlihazırdada devam eden, Türkiye'de, Türk vatandaşlığının Ahıska Türkleri tarafından kazanılmasını kolaylaştıran özel bir yasa yürürlükte idi ve kendi vatanları kabul ettikleri topraklara geleceklerdi. Bu durumda Ahıska Türklerinin epeyce büyük bir grubu, Rusya'da Krasnodar Bölgesi'nin güneybatı bölgesineyoğun bir şekilde yerleştirildiler. Krasnodar Bölgesine yerleşen Ahıska Türkleri, 1989-1992 yıllarındayerel makamlara (köy veya kasaba konseyleri ve ilçe düzeyindeki yerel yönetimler) kayıt için başvurdular. Ancak hemen hemen hepsine olumsuz cevap verildi, elbette sözlü olarak. Bunun sonucunda Ahıska Türkleri ikametleri olmadığından, yani kayıtsız olduklarından dolayı Rusya pasaportuda alamadılar.

² Gerekli oy sayısı: 226 oy idi.

Şubat 2004 itibarıyla, Rusya Federasyonu ve ABD tarafından desteklenen ve Uluslararası Göç Örgütü'nün başını çektiği, “Ahıska Türklerini Krasnodar Bölgesi'nden ABD'ye Taşıma” programı başlatıldı. Eylül 2005 tarihi itibarıyla, programa katılmak için yaklaşık 21.000 kişi başvuruda bulundu ve 5000 kişi Portland, Philadelphia, Atlanta, Knoxville, Wokesh şehirlerine taşındı. Toplamda ise, ABD'nin altmıştan fazla şehrine yerleştiler, fakat bu pogram şu anda duraklatıldı (Ahıska Türkleri, 2020).

Gürcistan Parlamentosu, 22 Haziran 2007 tarihinde, Güney Gürcistan'da yaşayan ve Orta Asya Cumhuriyetlerine yollanan Ahıska Türklerinin geri dönmeleri hakkında, “XX. yüzyılın 1940'lı yıllarında SSCB Hükümeti tarafından Gürcistan'dan zorla sınır dışı edilen kişilerin, memleketlerine geri gönderilmesi üzerine” bir yasa tasarısını yayıladı. Yasa tasarısına göre, Gürcistan'a geri dönmek isteyenlerin, 1 Ocak 2009 tarihine kadar, ikâmet ettikleri ülkelerdeki, Gürcistan büyükelçiliklerine belge sunmaları istendi. Ancak başvuru sayısı şu anda bile çok az görünmektedir.

Ahıska Türklerinin, Rusya'nın Krasnodar Bölgesinden oldukça fazla sayıda çıkışına rağmen, Rusya'nın genelinde büyük miktarda Ahıskalı yaşamaya devam etmektedir. 2010 nüfus sayımına göre, Rusya'da 105.058 “Türk” ve 4.825 “Ahıska Türkü” kayıtlarda geçmektedir. Tabii ki, sadece "Ahıska Türkleri", "Türkler" kategorisine girmemiştir ve aslında bütün "Ahıska Türkleri" de, kendilerini böyle adlandırmamaktadır. Nüfus sayımı sırasında, insanların kendi milliyetlerini pasaportta yazıldığı gibi adlandırmaları gerekmektedir. Ayrıca, bu tür listelerin derlenmesindeki hata dikkate alınmalıdır. I. Kuznetsov'a göre, 2002 nüfus sayımında Rusya'da yaklaşık 80 bin Ahıska Türkünün bulunduğu bilinmektedir. Böyle bir değerlendirmeyi daha gerçekçi saymak uygundur.

Rusya'daki Ahıskalıların birçoğu sürekli olarak kırsal alanlarda yaşıyor ve düşük vasıflı işgücü ile uğraşıyor. Statü ve belge ile sorunları olmayan bazı Türkler, tarımsal-endüstriyel bünyelerde çalışmaktadır. Kimliklerinde problemleri olanlar da dahil olmak üzere, birçok erkek biçer-döver, traktör sürücüsü ve kamyon şoförü olarak çalışmaktadır. Birçok Ahıskalı “Korelilerin” tarlalarında çalışmaktadır (soğan ekimi gibi işlerde). Büyük ihtimalle, “Koreliler” ve diğer milletlerden olan çiftçiler, tarım işçilerinin statüsüyle ilgilenmeyen ana işverenlerdir, dolayısıyla

böyle bir işi Rusya Federasyonu vatandaşlığı olmayan insanlar için de vermektedir, bu da oradaki Ahıskalıların ana gelir kaynağıdır. Ancak tabii ki, bu durum iş yasalarına uymayan, gayri resmi bir çalışma türüdür (Ahıska Türkleri, 2020).

Bir diğer popüler gelir kaynağını da “Şabaş” inşaat ekipleri oluşturmaktadır. Rusya Federasyonu vatandaşı olan Ahıskalılar, büyük şehirler de dâhil olmak üzere, bölge standartlarına göre daha yüksek ücret aldıkları diğer bölgelere seyahat edebilmektedir. Statüleri karara bağlanmamış olan Ahıskalı Türkler ise, faaliyetlerini yakın bölgelerde (arabalarda veya pasaportla bilet almadan ulaşılabilir yerlerde) sınırlamak zorunda kalmaktadır. Neticede, bunların gelirleri çok düşüktür.

Önemli diğer bir gelir kaynağı hayvancılık ve çiftçiliktir. İnekleri, koyunları ve kümes hayvanlarını bazı Ahıskalılar besleyebilmektedir. Birçokları bu hayvanları satış için beslemektedir. Ayrıca uygun olan yerlerde ve mümkünse bahçelerde yetiştirdikleri sebze ve meyveleri de satmaktadırlar. Ahıskalılar, son derece gelişmiş bir süt üretimi ve fırınlama kültürüne sahiptir.

Şehir sakinleriyse, genellikle küçük işletmelerde uğraşırlar. Dönemsel olarak çalışanlar ve süresini tamamladıktan sonra tekrar tarımsal işlere dönmek isteyenler, önceden çalıştıkları çiftliklerine ve köylerine geri dönerler. Bunlar genellikle kendi akrabaları arasında işe alınırlar.

Gerçekte Rusya'nın güney bölgelerinde ve özellikle Rostov bölgesinde, istihdam durumu pekiyi değildir ve iş bulmak son derece zordur. Aynı zamanda, Ahıskalılar arasında bir işin uzmanlarını bulmak da, son derece nadir bir durumdur. Ahıskalıların eğitimleri genellikle ortaokulla sınırlıdır ve bu yüzden de Ahıskalıların çoğu nitelikli iş bulamazlar. Bu durum aslında Türk soylulara karşı yapılan ayrımcılıktan değil, genel bir iş eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Resmi olarak iş bulmak Rusya'da son derece zordur.

Bununla birlikte bir de Ahıskalıların, belgelerle ilgili sorunlar nedeniyle, istihdam olanaklarından yoksun bırakıldığı ve/veya emekli maaşını alamaz hale geldiği, herhangi bir işe girmekte çok zorlandığı ayrı bir gerçekliktir. Örneğin, Rostov İli, Martynovsky İlçesinin, Novoberezovka Köyü'nde yaşayan ve 1953 doğumlu, Rusya vatandaşı olmayan, yani dolayısıyla emekli maaşını alamayan bir adamın durumu şu hale gelebilmektedir: Bu yaşlı adam, artık sahada çalışamaz hale

gelmesinden dolayı, yaşlılığında “saman tuğla” yapmak ve satmak zorunda kalmıştır. Sattığı saman-tuğlaları, kendi evinin avlusunda en ilkel yolla üretmektedir. Bunu daha kaç yıl yapabileceği ve sonrasında ise, eğer akrabaları yoksa nasıl hayatta kalacağı belirsizdir.

Kırsal kesime yerleşen Ahıskalılar, Özbekistan'da kazandıkları bazı yerel özelliklerle, mümkün olduğunca geleneksel yaşam tarzlarını korumuşlardır. Çoğunlukla birkaç nesil büyük bir aile olarak yaşamaktadırlar. Ahıskalıların evlerinde geleneksel olarak halı döşenmiştir, sofraları için özel platformlar mevcuttur, fakat Avrupa mobilyaları olabildiğince en aza indirilmiştir. Aynı zamanda, Ahıskalılar eğer varsa iş başarılarının sırlarını da terk etmemektedir. Birçok ailede televizyon, bilgisayar, cep telefonları bulunmaktadır. Bu bağlamda Ahıska Türkleri sosyal ağları aktif olarak kullanmaktadır. Birçoğu, diğer ülkelerde yaşayan kendi akrabaları ve tanıdıklarıyla internet üzerinden görüşebilmektedir.

Öte yandan Ahıska Türkleri, kendi kültürleri gibi, dillerini de ısrarla korumaktadır. Genellikle, eski nesil sayılanlar Türkçe'yi ve Özbekçeyi, Rusça'dan daha iyi konuşmaktadır. 1990'lı yıllarda Rusya'da yetişenler ise, Türk kültürüne iyi uyum sağlamışlardır, ancak bunun yanında bir de mükemmel Rusça konuşmaktadır. Ahıskalıların genel eğitim seviyesi, üstte değinildiği gibi genellikle düşüktür. Ahıskalıların çok azı, çoğunlukla Sovyet döneminde edinilen yüksek eğitime sahiptir. Araştırma yaptığımız insanların birçoğu ortaokulu bile bitirmemiş iken, bazıları ise uzmanlık eğitimi alabilmiştir (Ahıska Türkleri., 2020).

Hükümetin baskısından etkilenen insanların korunmasını, insan hakları örgütü ANO (*Novorossiysk İnsan Hakları Komitesi*) üstlenmiştir. Kurucuları, Kuban'da Ahıska Türklerinin uğradığı baskılara dair bilgiler toplayan Vadim Karastelev ve Tamara Karastelev ile Komite'nin çalışmasını özellikle ilk dönemlerde karşılıksız şekilde sağlayan Yuri Moşa'dır.

BM Komitesi'nde, 2003 yılındaki bir oturumda, Rusya'daki mevcut ırk ayrımcılığını eleştiren bir rapor okunmuştur. Örnek olarak ise Ahıska Türkleri gösterilmiştir. Bundan sonra daha ciddi önlemler alınmıştır. Alınan önlemler sayesinde, ABD Dışişleri Bakanlığı'nı, bu insanlar için de, bir siyasi sığınma programı açmaya ikna etmek mümkün olmuştur. Ahıskalılar içinde elbette herkes bu imkânı kullanmamıştır, Krasnodar'daki otoritelerin baskısından dolayı birçok

kişi belgelerden kaynaklanan sorunlar yaşamışlardır. Ancak yine de, bu program kapsamında yaklaşık on bin kişi ABD'ye taşınabilmiştir. Türkiye ve Azerbaycan'a karşı, ABD'nin tercih edilmesinin başlıca nedeni, o dönemde Türkiye ve Azerbaycan'ın içinde yaşadığı terör, şiddet, savaş ve göç ortamının çekince yaratmasıdır. ABD'nin ekonomik cezbediciliğini de eklemek gerekir.

ABD'ye giden Ahıskalılar, orada kolayca uyum sağlamayı ve yeni bir hayat kurmayı başarmışlardır. Ahıska diasporasının temsilcilerine göre, ABD devletinin yardımları için Ahıskalılara tanınan ortalama kalış süresi sadece sekiz aydı, bundan sonra göçmenlerin çoğunluğu geçimlerini kendileri sağlamak zorundaydılar. Ahıskalıların yer değiştirme deneyimleri o kadar başarılı geçmiştir ki, sekiz ay dolmadan iş imkanları bulmuşlardır ve daha sonra diğer benzer programları düzenlemede örnek olmuşlardır (Ahıska Türkleri neden mülteci oldular? "Rus Amerika", 2020)

ABD'de 10 yıldan fazla ikâmet eden Ahıska Türkleri, Rusya'da genellikle "business class" olarak adlandırılan zengin bir yaşam standardına ulaşmışlardır. Bunlar, daha on yıl öncesinde, resmi hakları olmayan ve birçoğunun ellerinde belgeleri bulunmayan ve dolayısıyla çocukları da okullara gidemeyen, askerlik görevlerini yapamayan genç insanlardı. Bunun yanı sıra yerel hükümetin sürekli olarak, hatta bazen kafadan yorumlanan ihlallerle sürekli suçladığı ve karşılığında rüşvet talep ettiği kayıtsız Rusya vatandaşları idiler. Şimdi ise yaşamları tamamen değişmiştir.

Günümüzde Ukrayna da, önemli bir Ahıska Türkü merkezi olarak öne çıkmıştır. Vatanlarından sınır dışı edilen Ahıskalılar, Ukrayna'ya da yerleştirilmiştir. Geçmişe mercek tutacak olursak, Ukrayna'daki Türkler ilk defa 15. yüzyılda ortaya çıkmış ve Kırım'ın güney kıyısında Ceneviz ticaret kolonilerini ele geçirmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu, zamanla Kırım Hanlığı üzerinde bir hamilik kurmuştur. O zamandan bu zamana geçen sürede, Ukrayna ile Türk soylular arasındaki bağlar pek kopmamıştır. 1990'larda, Ukrayna ve Türkiye arasındaki ticaret bağlantılarındaki artış nedeniyle, Türk diasporası Ukrayna'da hızla büyümeye başlamıştır. Bunların birçoğu genellikle inşaat sektöründe çalışacak olan işçi göçmenler olarak Türkiye'den Ukrayna'ya gelmiştir. Böylece Ukrayna'da daha önceden beri yaşayan Ahıskalı Türkler, bu yeni duruma çok memnun olmuşlar ve

kültürel zenginlikleri artmış, kendilerini daha güçlü hissetmişlerdir (Ahıska Türklerinin sınır dışı edilmesi: Anavatansız geçen 73 yıl, 2017).

Stalin dönemindeki sınır dışı edilme (*deport*) sonucunda, yani 1944 yılının sonunda Kırgızistan'a da yaklaşık 16 bin Ahıskalı Türk yerleştirilmiştir. Özel göçmenler olarak tanımlanan Ahıska Türklerinin, başka yere taşınma hakkı olmadığından, farklı işler bulamamışlar, buradaki emekleri ise, sadece ağır fiziksel çalışmalarda kullanılmıştır; bataklıkların drenajı, yol yapımı, kanal kazma ve tarım alanlarında. Ahıska Türklerinin çoğu, o zor koşullarda, onlarla ekmek ve konutlarını paylaşan, yerel Kırgız nüfusunun yardımıyla hayatta kalabilmişlerdir. Birçok Ahıska Türkü; Kırgızlar, Ruslar, Ukraynalılar, Kazaklar ve Kırgızistan'ın diğer halklarıyla burada sağlam arkadaşlıklar kurabilmişler ve zor günlerin üstesinden birlikte gelmişlerdir. Kırgız toprakları, hiçbir şeysiz kalan, hasta ve moral bakımından ezilen Ahıskalı göçmenleri, tıpkı öz vatanları gibi karşılamıştır. Ahıska Türkleri, Kırgız Türkleri başta olmak üzere, Kırgızistan'daki halkın, kendilerine karşı böyle bir insani davranış göstermesini, şu anda bile nesilden nesile anlatıp hatırlamakta, bundan onurlanmaktadır. Ahıskalı Türkler, şimdiye kadar şefkat ve insanlık duygusu ile hareket eden çiftlik yöneticilerini minnetle hatırlıyorlar. Bunlardan biri, şimdi Issyk-Ata bölgesinde aynı adı taşıyan, “Kenesh” köyü'nün başkanı olan Isak Kochkorbaev'dir, kendisi daha sonra Sosyalist Emek Kahramanı olmuştur. Koçkorbaev, kolektif çiftçileri, arkadaşlar ve yabancılar diye ayırmamış, yerli halk ve göçmenler arasındaki ortak çalışmalarını desteklemiş, herkese dönük dostça ilişkileri teşvik etmiş, ayırım yapmadan elinden gelen yardımda bulunmuştur. Halen Kırgızistan'da yaklaşık 40 bin Ahıska Türkü Kırgız vatandaşı yaşamaktadır. Ekonominin çeşitli sektörlerinde istihdam edilmekte ve Kırgızistan'ın gelişmesine önemli katkılarda bulunmaktadır. Bunlar arasında işadamları, öğretmenler, yazarlar, ayıl okmotu başkanları, sporcular vardır.³

³Müdür Usmanov, akademisyen ve ansiklopedi yazarı; Ramiz Rafatov, ünlü bilim adamı-Matematikçi; Isa Mambetov, king-boks sporunda Kırgızistan şampiyonu, profesyoneller arasında üç kez Avrasya şampiyonu, Dünya Kupası'nın şampiyonu, Kırgızistan Milli Takımı'nın kaptanı, 2001'in en iyi sporcusu; Shaban Shadmanov; Dünya ve Avrupa şampiyonu, “Krallar Krallığı Kupası” şampiyonu, 1995'in en iyi sporcusu; Ruslan Azizov, Dünya king-boks şampiyonu; Mirza Bilalov, 2013 Dünya ve Avrupa arm-wrestling şampiyonu; Zeyrali Rashidov, Şerefli Tarım İşçisi; Gülgaz Katipova, Tıbbi Danışmanlık Daire Başkanı, KBB doktoru, Kırgız Cumhuriyeti sağlık hizmetleri en başarılı elemanı; Shahzod Nuriev, travmatolog; Anvar Khalilov, pediatrik beyin cerrahisi, travmatolog; Kamal Bakradze, dermatolog, nörolog; Sureya Huseynova, pratisyen hekim;

Ahıska Türklerinin ulusal özellikleri ve kültürel gelenekleri, bu bağlamda kamu kurumları, eğitim, basın, edebiyat gibi bütün milli kurumlarının tamamı, neredeyse tüm nitelikleriyle bir bakıma yokluğunda; folklor, Ahıska Türklerinin milli birliğini ve kültürel kimliğini korumanın en önemli “varlık” faktörü haline gelmiştir. Birçok yönden insanların hem bireysel ve etnik varlıklarını hem de estetik ideallerini ifade etmenin ve etnik değerlerini iletmenin tek yolu olmuştur. Ayrıca Ahıska Türklerinin, sözlü şiir geleneği çok güçlüdür. Bu geleneğin konuları ise çok çeşitlidir: Bunlar içinde mitolojik hikâyeler, destanlar, kahramanca efsaneler, masallar, dini anlatılar, tarihi öyküler ve gündelik hatıralar vardır. Ahıska Türklerinin etnik hafızasının ana koruyucusu olan bu unsurlar, halk bilgilerinin aktif alışverişini sağlayan etnografik mikro çevre işlevi görmüştür ve kimliklerini korumayı başaran bu topluluğun başlıca varlığı olmuştur. Efsanelerde, masallarda ve geleneklerde mitolojik temsiller, halk inançları da derinlik ve bütünlükle aktarılmıştır. Bunlar doğal etkinliklerle su, rüzgâr, ateş gibi ilişkili kült anlayışlarla zenginleştirilmiştir. Dini motifler, Türklerin folklorunda özel bir yere sahiptir. Bunlarsa, İslam Peygamberi ve Peygamberlere, Din Büyüklerine ve Kur'an inancının işlenmesine, ayrıca kutsal kabul edilen nesnelere (ağaçlar, taşlar, binalar, yaylar) ve doğaüstü güçler hakkındaki efsaneleredeyandır. Dinleyiciler, bu konularla etnografik açıdan olduğu kadar, dini bir bakış açısıyla da ilgilenirler. Son yıllarda, Ahıska Türk folklorunda, özellikle tarihi ve günlük konular dikkat çekici hale gelmiştir. Bu süreç geçmişte yaşanan baskılarla bağlantılıdır. Neredeyse tüm tarihi anlatımlar anavatan temasına değinmektedir, anavatan için bir sevgi hissi, anavatana dönme inancı ve umudu ifade edilmektedir.

Kırgızistan'da Sünni İslam inancında olan Ahıska Türklerine, tam bir din özgürlüğü tanınmıştır. Yerel otoritelerin yardımıyla, Türklerin dini törenler yaptıkları köylere camiler inşa edilmiş, çocuklar Kuran okumayı öğrenmişlerdir. Dinin yasak olduğu dönemde bile, Ahıska Türkleri en önemli inançlarına hep uymaya çalışmışlardır, özellikle de yaşlı insanlar. Ahıska Türkleri, genellikle

Yazgyul Salmanova, Shukuf Eminova ve Turunch Sarvarova, milli eğitim sektörünün en iyi öğretmenleri, Rus Dili ve Edebiyatı öğretmenleri; Pantush Eminova, milli eğitim sektörünün en iyi öğretmeni, İngilizce öğretmeni; Myktybek Meraliev, milli eğitim sektörünün en iyi öğretmenleri, Bişkek Tarımsal-Ekonomik Koleji Bölüm Başkanı vd. Ahıskalılar (Ahıska Türklerinin sınır dışı edilmesi: Anavatsız geçen 73 yıl., 2017).

gençken pek dua etmeseler ve dini eğilimleri zayıf bir şekilde gözlemlerse bile, yetişkinliğin başlangıcı ile sağlam bir Müslüman olmaktadır. Ahıska Türkleri ise, tüm dinlerin kendi kurallarına uyulmasının serbestiyet içinde olması gerektirdiğini kabul etmektedir.

AhıskaTürkü aileler, çoğunlukla büyük ve güçlüdür, boşanmalar nadirdir. Ailelerde halkın eski geleneklerini korumak, misafirperverlik, yaşlılara saygı göstermek, ekmeğe saygı göstermek, aile bağlarını kutsal bilmek önemlidir. Ahıska Türkü veliler, çocuklarının okuduğu okulların öğretim personeline de çok büyük minnettarlıkla yaklaşırlar. Öğretmenler, genç nesile birkaç dil öğretmek için çabalar ve elbette müfredatı başarılı bir şekilde gerçekleştirir. Sonuç olarak, liseden mezun oluncaAhıska Türkü çocuklar, Kırgızca ve Rusça'yıkolayca konuşabilmektedir, birçoğu öğrenimlerini Kırgızistan, Türkiye ve diğer ülkelerdeki yüksek öğretim kurumlarında sürdürmektedir. İnsani yardım olarak, Türkiye Cumhuriyeti yıllardır Kırgızistan'ın eğitim kurumlarında Türkçe dâhil olmak üzere, farklı boylardan bütün Türklerin, hatta farklı milletlerin gençlerinin eğitim alabilme fırsatlarını sağlamıştır (Kırgızistan Halk Meclisi resmi sitesi, 2015).

Sovyet emperyalist politikalarının bir sonucu olarak, vatanlarından sınır dışı edilen Ahıska Türkleri, anavatanlarını muhtemelen sonsuza dek kaybetmişlerdir, orada bugün çokaz sayıda Ahıska Türkü yaşamaktadır. Türklerin, Ahıska'ya dönüş olasılığı çok düşüktür. Bunun esasnedeni ise, komünist rejimin Türk topraklarına Ermenileri yerleştirmiş olmasıdır. Bu nedenle, Ahıskalıların öz vatanlarına dönmesi, ciddi etnik çatışmaya yol açabileceği için, Gürcistan buna yanaşmamaktadır. Bu durumu da, Anayasaya göre Gürcistan, SSCB'nin vekili değildir diyerek geçiştirmektedir. Sovyet devleti komünist rejimi, Ahıskalılarda dahil olmak üzere, birçok halkın kaderini çarpıtmıştır. Tıpkı modern Almanya'nın Nazi dönemindeki suçlarını ödediği gibi, SSCB'nin ardılları da bu vahşetten sorumlu tutulmalıdır. Ancak böyle bir uygulama söz konusu olmamıştır. Bugüne kadar, SSCB'yidevralan tek ülke Rusya Federasyonu olmuştur. Tüm devlet değişikliklerinde (Çarlık, Birlik, Federasyon) Rus İmparatorluğu tarafından işlenen, yani Moskova'nın köleleştirilmiş halklar üzerindeki zalim tasarruflarından ve işlenen çok sayıda suçtan sorumlu olması gerekende elbette bu devlettir.

2.2. Kazakistan Cumhuriyeti'nde Ahıska Türkleri

Kazak halkının büyük etnik grupları arasında, Türk Ahıska etnik grubu özel bir yer işgal edilmektedir. Sayısı 200 bine ulaşan Ahıska Türk halkının temsilcileri 70 yıldır Kazakistan'da yaşıyorlar. Türkiye, Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ve onunla diplomatik ilişkiler kuran ilk ülke olmuş ve karşılıklı olarak büyük elçilikler açılmıştır.

Bilindiği gibi 1944 yılının Kasım ayında, Kazakistan ve Özbekistan topraklarına ilk defa 220 Ahıska Türkü gelmiştir. 31 Temmuz 1944'te, SSCB Devlet Savunma Komitesi bir karar almıştır. Alınan kararda, Kazakistan liderliğine, Gürcistan'dan sınır dışı edilen 40 bin kişilik Ahıskalı topluluğunu karşılaması gerektiği konusunda bir talimat verdi (Gadzhiev, 2009: 136). Kazakistan'a 6309 Türk ailesi getirildi, bu toplam olarak 27 833 kişi, ve tamamı Kazakistan'ın beş iline yerleştirildi: Alma-Ata, Cambıl, Taldıkorgan, Güney-Kazakistan ve Kızılorda.

27.833 Türk içinde, Dünya Savaşı döneminde Kazakistan'a taşınmış olanlardan, 1959 nüfus sayımına göre Kazakistan'da 9916 kişi kaldı. 11 yıl sonra, 1970 yılında Kazakistan'da 18.397 Türk yaşıyordu, bu veriler bize, 60'lı yıllardan beri Türklerin Kazakistan'a yerleşmeye karar verdiğini, o zamanın Türk ailelerinin 6-8 çocuğu olduğunu gösteriyor (Orazbakov, 2015).

1979 yılın nüfus sayımına göre, Kazakistan'daki Türk sayısı 9 yılda % 40 artış gösterdi, yani toplam 25.820 kişi oldu. Bu rakam bir önceki nüfus sayımı döneminden daha düşüktür. Bu durum, Kazakistan'a sürgün sırasında çok yüksek bir ölüm oranı olduğu için, bu dönemde daha az çocuk doğurma çağındaki Türklerin olduğu gerçeğiyle açıklanabilir.

Bazı haberlere göre, yol boyunca birkaç bin kişi öldü. Kazakistan ve Özbekistan'da yeni koşullarda yaşamının ilk altı ayında, 17 bini çocuk ve ergen olmak üzere 37 bin Türk öldü. 70'li yıllar, 17 bin çocuk ve ergenin kendi torunlarını görebildikleri bir dönemdir. Türk sayısındaki büyümenin azalmasının ikinci nedeni, etnik Türklerin Kazakistan dışında, özellikle Azerbaycan'a taşınmasıydı.

1989 nüfus sayımına göre Türk halkının 49.567 temsilcisi Kazakistan'da yaşıyordu. Bundan Türklerin tehcir konusunu temelden kapattığı ve Kazak topraklarında kök salmaya başladığı açıktır.

1999-2009'da Türk sayısı% 28 artarak 97.015 kişiye ulaştı.1959'da Türkler cumhuriyet nüfusunun % 0.1'ini oluşturuyor ve 1 Ocak 2014 itibariyle toplumun % 0.6 geldi (Orazbakov, 2015).

Kızılorda Türk Sosyal ve Kültür Merkezi, 24 Aralık 2004'te kuruldu. Merkezin başkanı Gulçin Anserkızı Heydarova. Bölgenin neredeyse tüm Türkleri, akıcı bir şekilde Kazakça konuşabiliyor ve neredeyse tüm Türk çocukları Kazak okullarında eğitim görüyor.

Yükseköğretim kurumlarına başvuranlar, Kazak lisanlı gruplarda da eğitim almaktadır. Merkez her yıl Kazakistan halkları arasında istikrar ve dostluğu korumaya yönelik etkinlikler düzenlemektedir.

Bölgede, Türkler III. İnternational köyünde, yoğun bir şekilde yaşamaktadır, bunların dışında, Janakorgan ilçesinde, Kızılorda ve Baykonur'da bir Ahıska Türkleri topluluğu mevcuttur. 2004 yılında Türkçe, Kazakça ve Rusça "Ahıska" gazetesinin ilk basımı yayınlanmıştır. Ahıska Türklerinin yaşamaya devam ettikleri Kazakistan'ın otuz ilçesinde, isteğe bağlı olarak Türkçe eğitim verilmektedir.

Bugün, ön verilere göre, Kazakistan Cumhuriyeti'nde 180-200 bin Ahıska Türkü yaşıyor. Resmi rakamlara göre, 1989 nüfus sayımına göre 78 bin Ahıska Türkü yaşamaya devam etmektedir. Bunun nedeni, birçok vatandaşın henüz, Sovyet rejimi altında iken zorla değiştirilen gerçek vatandaşlıklarını restore edememesidir.

Almatı, Zhambıl, Kızılorda ve Güney Kazakistan illerinde, 46 okulda Türkçe dil sınıfları oluşturulmuştur. Almatı'da 99 No'lu ortaokul - Türkçe dilinin öğrenim okuludur. Ayrıca Üç Pazar Okulu faaliyet gösteriyor ve ülkenin her bölgesinde, Kazak-Ahıska Türkü liseleri çalışıyor, Kazakistanlı gençler Türkiye üniversitelerinde de okuyorlar (100'den fazla kişi).

Tüm etnokültür merkezlerinin faaliyetleri, Türk etnokültür merkezi "Ahıska" tarafından düzenlenmektedir. Merkez temelinde ulusal dans grupları kurulmuştur; Çiçekler Grubu. Ahıska Türkleri grupları, konserlerde konuşma yaparak tüm kutlamalara katılır, zaten etnik sanat gruplarının festivalleri de sıklıkla yapılmaktadır. 10 yılından fazla bir süredir, Ulusal Türk Güreş (serbest güreş) Uluslararası Turnuvası düzenlenmektedir. Yarışmalara Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'dan alt düzey ve üst düzey sporcular katılmaktadır.

"Ahıska" gazetesi 19 Ekim 2000'de kurulmuştur, Kazakistan Halk Meclisi himayesinde yayınlanmış ve Kazakça, Türkçe ve Rusça olmak üzere üç dilde basılmıştır. 2007 yılında, Kazakistan Halk Meclisi Cumhuriyet Fonu tarafından düzenlenen sivil barış ve etnik gruplar arası uyum konularını kapsayan en iyi etnik kültür dernekleri medyası yarışmasında birincilik kazanmıştır (Ahıska Gazetesi, 2007).

Kazakistan'daki Ahıska Türkü etnik grubunun hayatını ve geleneklerini anlatan "Tatlı Bahar" ve "Borç" filmleri yayınlanmıştır. Kazakistan Cumhuriyeti, Sovyetler Birliği'nin çöküşünü takip eden dönemde, bazı BDT ülkeleri tarafından yaratılan kanlı etnik gruplar arası çatışmalardan kaçınmayı başarmıştır. Kazakistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ilanından bu yana, Kazakistan'daki etno-ulusal politikanın yasal dayanağı, bir dizi yasal norm ve eylem olmuştur. Her şeyden önce, etnik rızaları ihlal edebilecek herhangi bir eylemin anayasaya aykırı olduğu kabul edilen Kazakistan Cumhuriyeti Anayasasıdır. Her şeyden önce, etnik grupların toplu hakları ve bireysel insan haklarının, hukukun üstünlüğü ilkelerine ve makul bir prensiplerine dayanan ülkenin etno-ulusal politikasıdır.

Devlet başkanının altında, danışma organı haline gelen, Kazakistan'da ulusal politikaların ve etnik gruplar arası diyalogun uygulanması için benzersiz ve etkili bir mekanizma oluşturulmuştur ve sonra anayasal bir organ haline geldi. Bir süre sonra, Meclis bir kez daha ülkenin tüm çok uluslu yapım topluluğunu vurgulayan, Kazakistan Halk Meclisi olarak yeniden adlandırıldı. Onun faaliyetleri sayesinde, çokulusluluğun kültürel olarak canlanması süreci her yerdedir ve Meclis kapsamlı diyaloglarını sağlar. Bugün, bu deneyim bazı komşu ülkeler tarafından benimsenmektedir (Kazakistan Halk Meclisi resmi sitesi, 2010).

Ahıska halkının kültürlerini canlandırmak ve geliştirmek için, aktif çalışmalar devam etmektedir: halk sanat festivalleri, Kazakistan etnik gruplarının dillerinde düzenli olarak düzenleniyor, Kazakistan Halkının Birlik Günü, siyasi baskı kurbanlarının anıları, manevi birlik ve uyum gibi etkinlik günleri düzenleniyor. Buna ek olarak, her etnik grubun kendi geleneksel tatilleri vardır, ülkenin bağımsızlığını ise, yıllar boyunca yeniden canlandırır ve mutlaka birlikte kutlarlar: farklı etniklerden temsilciler tek bir masada toplanırlar. Meclis himayesinde, dengeli bir dil politikası izlenmektedir ve Kazakistan az sayıdaki

sorunları akut çatışmalar ve ayaklanmalar olmadan çözmüştür. (Orazbakov, 2015). Bunlar ülkenin manevi olarak yeniden canlanmasını, en önemlisi dinlerarası uyum ve hoşgörüyü sağlanmaktadır. Kazakistanlıların mevcut nesli tarafından tarihi olarak miras alınan manevi hoşgörü, gelecekte sivil ve dinlerarası dünyanın korunması için iyi bir temel oluşturmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAZAKİSTANLI AHISHA TÜRKLERİNİN ETKİLEŞİMİVE DATÜB

3.1. DATÜB'ün Yaratılış ve Oluşum Tarihi

Dünya Ahıska Türk Derneği (DATÜB) 18 Kasım 2008'de kuruldu. İlk olarak bütün dünyadaki Ahıska Türkleri arasında iletişim ve etkileşim birliğini sağlamayı amaçlayan Koordinasyon Konseyi kuruldu ve ilk toplantısı yapıldı, Ahıska Türklerinin yaşadığı dokuz devletin 48 lider derneği bu konseye girmiştir. Bunlar içinde Azerbaycan, Türkiye, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Rusya, Ukrayna, Amerika, Gürcistan başı çekmektedir. Tüm katılımcılar oybirliğiyle Ziyatdin Kassanov'u DATÜB başkanı olarak seçmişlerdir.

Derneğin başlıca amacı, dünyaya "dağılmış" Ahıskalıları bir araya getirmek, acil sorunları birlikte çözmek, mevcut sorunlardan kurtulmanın yollarını aramak, kapsamlı bir şekilde birbirlerine yardım etmelerini sağlamaktır.

Derneğin merkezi İstanbul'dadır.

Dernek, Tüzüğü'nün amaçlarını yerine getirmek için, yurtiçinde ve yurt dışında temsilcilik / şube açma hakkına sahiptir.

Dünya Ahıska Türkleri Birliği DATÜB, Ahıska Türklerini dünya çapında temsil eden en yüksek uluslararası sivil toplum kuruluşudur.

Dernek logosu, turkuaz mavisi bir arka plan üzerindedir, beyaz bir hilal ve dünyayı temsil eden bir yuvarlaktan oluşmaktadır. Solda, yatay bir elipsi olan mavi bir arka plan üzerinde Derneğin kısaltılmış adı (DATÜB) ve sağda ise derneğin uzun adı Türkçe-İngilizce olarak yazılmıştır.

Şekil. 2: DATÜB logosu

Kaynak: (DATÜB resmi sitesi)

Derneğin logosunu ve adını kullanma hakkı, Derneğin Yönetim Kurulunun belge üzerinde ruhsatı alınmadan, üçüncü kişilere devredilemez, yeniden yapılamaz, ayrı bir fon veya görsel bir şekilde uygulanamaz, kullanma hakkı satılamaz veya başkabir amaçla kullanılamaz.

Derneğin başlıca amacı – Mesket (Ahıska) Türkleri tarafından dünyanın her yerinde kurulan Ahıska Türk sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini nerede olurlarsa olsunlar, koordine etmek ve ortak çalışmalarını sağlamaktır (DATÜB resmi sitesi).

Ayrıca DATÜB'ün aşağıdaki alt amaç ve görevleri de mevcuttur:

- 1944'te Gürcistan'ın Adigön, Ahılkelek, Ahıska, Aspinza ve Bogdanovka bölgelerinden sürgün edilen Ahıska Türklerinin dönüşü için, gerekli olan projeyi oluşturmak amacıyla yerel ve uluslararası dernekler, vakıflar, toplumlar, federasyonlar ve konfederasyonlarla bilgi değişimi ve veri değişimini yaparak teknik işbirliği kurmaktır. Bir sivil toplum kuruluşu olarak engelleri kaldırmak amacıyla barış ortamında gerçekleşecek yeni girişimleri sağlamaktır.

- Ahıska Türklerinin ekonomi, sanat, edebiyat, kültür ve insan hakları alanlarında daha aktif katılımını sağlamak için, bilgi ve işbirliği değişimini geliştirmek, teşvik etmek, tanımlamak, korumak ve bunları sağlamaktır.

- Ahıska Türklerinin Türkiye'ye göçünde her türlü desteği sağlamak, ikâmet, vatandaşlık, eğitim koşullarını düzenlemek, sosyal faaliyetlerini desteklemek ve bu tür çalışmalar çerçevesinde sorunları çözenin yollarını bulmaya çalışmaktır.

- 1944 yılında Ahıska Türklerinin yaşadığı haksız sürgünün, dünyaya duyurulması için gerekli organizasyonel çalışmaları ve faaliyetleri yürütmektir.

- Ahıska Türkleri arasında, gelecekte de, tüm dünyadaki Ahıskalılar arasında kimlik, birlik ve dayanışma duygusunu sürdürmek için gerekli her türlü yasal faaliyeti yürütmektir.

- Ahıska Türklerinin dil, gelenekler, eğitim ve kültürel kalkınma sorunlarına çözüm bulmak için, uluslararası girişimlerde bulunmak ve halkın anavatanlarına dönüşünü organize etmektir(DATÜB 4 Kasım 2017 Tüzüğü.)

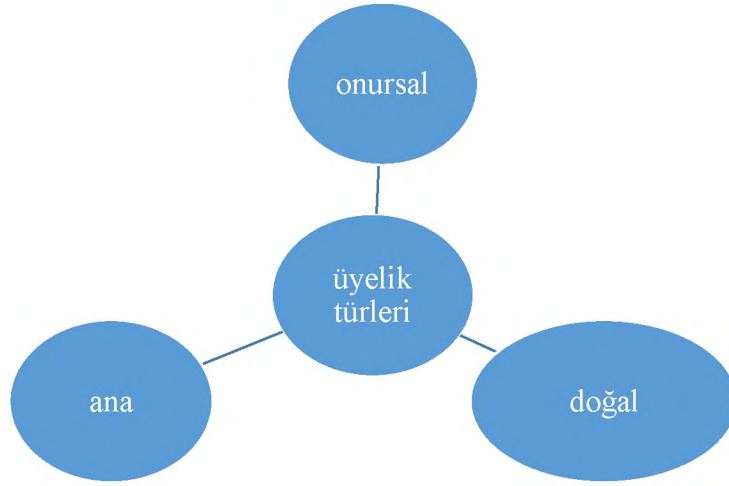
Derneğin tüzüğü Türk dilinde ve Kazakistan'da Rus dilinde yayınlanmıştır.

Dernekteki üyelik formlarını incelediğimizde, 1944'te Gürcistan'dan sürülen tüm Ahıska Türklerinin ve bunların nesillerinin, Dünya Ahıska Türkleri Birliği'nin

doğal üyesi kabul edildiklerini görüyoruz. Üyelik dil, din ve ulusal aidiyet gibi farklılıkları kapsamamaktadır.

Onursal üyelik için ise, bir başvuru ve onay gerekmemektedir. Bu üyelikler için aidat ödeme zorunluluğu yoktur. 1944'te Gürcistan'dan sınır dışı edilen tüm Ahıska Türkleri ve dernek konseyine üye olmaları halinde yeni nesiller, Derneğin yönetim kurulu üyeliğine seçilme ve seçme hakkına sahiptirler. Üyeler, DATÜB komisyonunun görevlerine gönüllü olarak katılma hakkına sahiptirler. Böylece, Dernekte üç türlü üyeliğin mevcut olduğu görülmektedir:

Şekil. 3: DATÜB Üyelik Türleri:

Doğal Üyeliğe, 1944 yılında Gürcistan'dan sürülen tüm Ahıska Türkleri ve bunların çocukları kabul edilmektedir.

Ana Üyeliğe ise, Ahıska Türklerinin yaşadıkları ülkelerde bulunan yetişkin kuşakları, üyelik başvurusu yaparak kabul edilmektedir. Üyelik başvuru dilekçeleri, her ülkede yazılı olarak verilmektedir.

DATÜB'e verilen Üyelik Başvuru Dilekçesi, o ülkedeki vekil tarafından alınır ve 30 gün içinde Denek merkezine gönderilir. Derneğin Yönetim Kurulu üyelik hakkında kararı alır ve şahıslara bildirilir. Ayrıca Ahıska Türkleri ile ilgili ülkelerin Hükümetleri tarafından onaylanan ve Ahıska Türklerinin çıkarlarını savunan tüzel kişiler de, mesela kurumlar DATÜB üyeliği için yazılı başvuru beyanında bulunabilirler.

Ana üyeler, temsilcilikler tarafından tayin edilip, komisyonlarda yönetim kurulunun yetkilerini üstlenebilirler. Hakiki kişiler –Derneğin ana üyeleri, aidatlarını ödemek zorundadır.

Üçüncü sırada, aslında en başta yer alan Onursal Üyeler ise,Dernek tarafından belirlenen hedeflerin uygulanmasına katkıda bulunabilecek olan devlet adamları, edebiyat ve sanat dünyasının temsilcileri arasından seçilip, onursal üye olarak kabul edilebilir. Derneğin onursal üyeleri aidat ödemezler ve genel kurullarda oy kullanma hakları da yoktur.

Aşağıda Üyelik Çıkış Koşulları belirtilmiştir:

- Bir hakiki veya tüzel kişi, Derneğin temsilcisi veya ana üyesi olarak kalmaya zorlanamaz. Her bir hakiki veya tüzel kişinin Derneğe katılmayı reddetme hakkı vardır.

- Hakiki kişi, asil üye temsilcisinin yönetimini yazılı olarak bildirmek kaydıyla üyelikten çekilebilir. Ancak istifa eden bir üyenin daha önce ödenen katkı paylarının iadesini talep etme hakkı yoktur ve üyelikten ayrılana kadar katkı payını ödemeyi reddedemez.

- Derneğin temsilciliğinden kendi iradesiyle ayrılan kişiler, gelecekte üyelik için başvuruda bulunabilirler.

Dernekteki üyelikten dışlanma esasları:

- Derneğin Yönetim Kurulu, Dernek üyeliğinden çıkarılacak kişilerle ilgili karar alma hakkına sahiptir. Ancak, başka ülkelerdeki Dernek üyeliğe katılmama kararı ise, temsilciliklerin yönetimi tarafından alınır.

- Derneğin hedeflerine aykırı eylemde bulunma:

Tüzel veya hakikikişi olan üyelerin, utanç verici bir suçtan mahkûm olmaları veya kamuoyundaki itibarlarının kötü tanınması.

- Dernek yönetim kurulunun tüzüğüne ve kararlarına karşı hareket etme:

- 1- Üyenin altı ay içinde Dernek temsilcilerine ödemesi gereken aidatları yatırmaması

- 2- Hakiki ya da tüzel kişilerin Türk kültürüne aykırı hareketleri ve davranışları tespit edilirse veya Ahıska Türklerinin ve Türklerin milli çıkarlarına aykırı faaliyetlerde bulunan diğer kuruluşlarla ya da kişilerle hareket ettikleri tespit edilirse.

Üyelikten çıkarma ve itiraz süreçleri:

- Üyelikten çıkarılma kararı verilen hakiki veya tüzel kişi, genel kurula itiraz etme hakkına sahiptir. Ancak, cayma kararı Derneğin Genel Kurulu tarafından alındıysa, başvuru beyanı Türkiye hukukuna göre Türkiye mahkemelerine yapılır.

- Genel Kurul, derneğe kabul ve istifa ile ilgili nihai kararı verir. Üyelikten çıkarma konusunda iddiaların değerlendirme süresi bir (1) aydır.

Şekil. 4: Dernek Organları

Derneğin genel kurulu aşağıdaki şartlarda kurulmuştur:

- Genel Kurul, Dünya Ahıska Türklerinin temsil edildiği Derneğin en üst organıdır.

- Dünya Ahıska Türkleri Birliği Genel Kurulu yetmiş delegeден oluşur. İçinde on üyesisabit üye (delege), elli beşi seçilmiş ve beşi tayin edilen üyedir.

- Delege: Delegeler, ülke misyonlarının yetkili seçim makamları tarafından seçilen üyelerdir.

- Sabit temsilci: DATÜB derneğinin kurucuları olan onkişi (Tüzüğün 45. maddesi gereği).

Derneğin Genel Kurulu, Yönetim Kurulunun isteğiyle her üç yılda bir defa toplanır.

Dernek ve medeni hukuk mevzuatı tarafından yasaklanmayan hususlar hariç olmak üzere, Genel Kurul aşağıdaki yetkilere sahiptir:

- Tüzükte değişiklik yapmaya ve değiştirmeye.
- Derneğin sendika, yönetim, denetleme ve disiplin kurulu Başkanlarını seçmeye,
- Derneğin yönetim kurulu ve denetim kurulunun raporlarını incelemeye ve yönetim kurulunun çalışmalarını onaylanmaya,
- Dernek bütçesini tartışmaya ve kabule,
- Dernekfaaliyeti için gerekli olan taşınır ve taşınmaz malların satın alınması, satılması veya kiralanması konusunda yönetim kuruluna kararını bildirmeye,
- Derneğin tasfiyesi hakkında karar almaya.
- 4721 sayılı Türkiye Medeni Kanunu ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu ile verilen diğer yetkileri kullanmaya yetkilidir.

Dernek Yönetim Kurulu, Dernek Genel Kurulu tarafından üç yıl için on bir ana ve on bir ek üye tarafından seçilir.

Yönetim kurulunun en az dört üyesinin yazılı talepte bulunması ve başkanın isteği üzerine olağanüstü yönetim kurulu toplantısı yapılır (DATÜB 4 Kasım 2017 Tüzüğü).

DATÜBhedeflerine ulaşmak için, gerektiğinde yönetim kurulu kararı ile aşağıdaki komisyonları ve şubeleri oluşturur:

- İlişkiler ve İnsan Hakları Komisyonu,
- Bütçe ve Ekonomi Komisyonu,
- Göç Komisyonu,
- Eğitim ve Spor Komisyonu,
- Sosyal, Kültürel ve Ticari Komisyon,
- Girişimciler Komisyonu,
- Basın ve Yayın Komisyonu,
- Dini Komisyon,
- Seçim Komitesi,
- Kadınlar Şubesi
- Gençler Şubesi,

Gerektiğinde, yönetim kurulu yeni komisyonlar ve şubeler oluşturabilir. Oluşturulan komisyon ve şubeler, yönetim kurulunun onayı ile oluşturulur ve ihtisas komisyonları ve şubeleri esasların gereklerine uygun olarak yürütülür.

Komisyonlarda ve şubelerde, yalnızca genel kurul ve yönetim kurulu üyeleri başkanlık hakkına sahiptir.

Derneğin Gelirleri:

- Dernekler / Birlikler Kanunu'nda belirtilen aidatlardan ve diğer gelirlerden oluşur. Üyelikaidatları yıllık olarakDernekYönetimKurulutarafındanbelirlenir.

Derneğin tüm taşınır ve taşınmazlarından, hakiki ve tüzel kişilerin hibe ve bağışlarından, sponsorluk ve reklam gelirlerinden, girişimci faaliyetten, ekonomik ve ticari işletmelerden düşen gelirlerden ve banka kredilerinden oluşmaktadır.

Devletin / devletlerin ulusal kültürel kalkınma programları ve projeleri için tahsis ettiği varlıklar, uluslararası kuruluşların ve ülke temsilcilerinin bulunduğu ülkenin yasalarına uygun olarak alınan diğer gerçek ve nakit gelirlerden oluşur.

Dernek, amacını gerçekleştirmek ve yasalar çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmek için kültürel, sağlık ve eğitim amaçlı taşınır ve taşınmaz mallar ile kendi varlıklarını, hisse senetlerini ve menkul kıymetlerini satın alabilir.

Dernek, kanunlara uygun olarak matbaalar ve yayınevleri, medya kuruluşları ve benzeri kurumlar kurulabilir.

Toplanan yatırımlar, tahsil edildikleri ayı takip eden ayın yirminci gününe kadar Derneğin merkeze ait resmi hesabına gönderilir. Bu arada 10.000 (on bin) Türk Lirasını aşan paralar, Dernek kasasında saklanamaz.

Derneğin faaliyetlerini yürütmesi için borçlanmak gerekiyorsa, yönetim kurulunun son genel kurulunda onaylanan bilançoda belirlendiği üzere, Derneğin kendi varlıklarının dörtte birine kadar borçlanma yapılabilir. Bu oranın üzerinde borç alınırken, ek bir bütçe ve genel kurul kararı gereklidir. Bu borçlanma, kredi veya nakit olarak mal ve/veya hizmet satın alırken ortaya çıkabilir. Ancak bu borçlanma, Derneğin gelir kaynakları ile karşılanamayan ve finansal zorluklar yaratabilecek miktarlarda gerçekleştirilemez.

Dernek geliri para alındığına dair makbuz vererek tahsil edilir. Derneğin gelirinin bankalar aracılığıyla tahsil edilmesi durumunda, banka tarafından düzenlenen banka ekstresi gibi belgeler makbuzun yerini alabilir.

Dernek, yönetim kurulunun kararıyla, gerekli gördüğü ülkelerde ve yerlerde Derneğintemsilciliklerini/ şubelerini açabilir. Valiliğe, yönetim kurulu kararıyla temsilci adı, ofisin adresi/faaliyet alanı ile görev ve yetkilerini belirten bilgiler, temsilci olarak atanan kişi veya kişiler tarafından yazılı olarak bildirilir. Temsilciliklerle/şubelerle ilgili kurallar ve yöntemler, temsilcilikler/şubeler hakkındaki yönetmeliklerde tanımlanmıştır.

Dernekte, hedeflere ulaşma ve sorunları giderme amacıyla, gelir elde edilecek ve kamu yararı sağlayacak orta büyüklükte ekonomik işletmeler kurulabilir. Derneğin Yönetim Kurulu tarafından onaylanacak olan, Derneğin ekonomik işletmesinin Tüzüğünde, Derneğinkuruluşu, sunulacak hizmetin hedefleri, vergi dokunulmazlığı, işletmenin iş konuları, işletmenin yönetim tarzı ve temsili, işletme yönetiminin sorumluluk ve ilkeleri ile işletmenin finansal operasyonlarıyla ilgili hükümler bulunmaktadır. Bu işletmeler, kamu işletmeleri ticari sicil Tüzüğü'nün hükümlerine göre kaydedilmiştir. Kayıt gününden itibaren de faaliyete geçerler.

Genel Kurulu sona erdirmeye karar verdiğinde; Derneğin para, mal ve haklarının tasfiyesi, son Yönetim Kurulu üyelerinden oluşan bir tasfiye komisyonu tarafından yapılır. Bu eylemler, genel fesih veya son fesih kararının onaylama gününden itibaren başlar. Tasfiye dönemi boyunca tasfiye terimi, tüm işlemlerde Dernek adının başlangıcında kullanılır.

Dünya Ahıska Türkleri Birliği kurucuları toplam on iki kişiden oluşmuştur:

- 1- Türk Ahıska Ulusal Merkezi – Kazakistan
- 2- Türk Ahıska Derneği - Kırgızistan
- 3- Ziyatdin Kassanov
- 4- Murafaddin Sakimov
- 5 - Ismail Akhmedov
- 6- Fuad Pepinov
- 7- Abbas Khamza
- 8- Salman Mamedov
- 9- Namyk Muradov
- 10- SadyrEibov
- 11- NazimKadirov

12- RozaOsmanova

Başta Kazakistan Türk Etno-kültür Merkezi başkanı İsmikhan oğlu Ziyatdin KASSANOV'un inisiyatifi ile DATÜB Derneği kurulmuştur. Bu dernek, 10 ülkeyi kapsayan tüm dünyadaki Türk-Ahıska'nın (Ahıska Türkleri'nin) birliğidir. Bir anlamda Ahıska Türkleri için manevi devlet niteliği taşımaktadır. Ana hedefi, ikâmet edilen ülkelerde anadili, gelenek ve kültürü ile entegrasyon karşısında Türk-Ahıska kimliğinin korunmasını sağlamaktır.

3.2. DATÜB'ün Halkın Konsolidasyonundaki Rolü ve Ahıska Türklerinin Sorunlarının Çözümü

DATÜB uluslararası alanda aşağıdaki faaliyetleri yürütmektedir:

Derneğin temel amacı, rüçhan ve yasal hakların rehabilitasyonunun, geri dönüşünün, restorasyonunun ve çeşitli ülkelerde sürgünde yaşayan insanların anavatanına dönüşünün düzenlenmesidir. 1944'te Gürcistan'ın Adigön, Ahılkelek, Ahıska, Aspinza ve Bogdanovka bölgelerinden sürgün edilen Ahıska Türklerinin dönüşü için her türlü çalışmanın yürütülmesidir(DATÜB 4 Kasım 2017 Tüzüğü.). Bu derneğin sorumlulukları arasında, sürgün edilen Ahıska Türklerinin arşivlerinin oluşturulması, Gürcistan'ın Ahılkelek bölgesindeki tarihi ve kültürel varlıklarının ortaya çıkarılması bulunmaktadır.

AhıskaTürklerinin ikamet ettikleri ülkelerdeki kültürel, ekonomik ve sosyal durumlarının iyileştirilmesi için, ilgili konferanslar düzenlemek, iş adamları arasında eğitimsel, teknik ve ekonomik çalışmalar yapmak, dünyadaki Ahıska Türklerinin birliğine katkıda bulunan tüm gerekli önlemleri almak.

Türk-Ahıska'nın ve Ahıska Türklerinin sorunlarını dünya çapında duyurmak amacıyla dernek, Ahıskalıların yaşadıkları ülkelerin dilinde duyuru yapmakla yükümlüdür, ayrıca Ahıska Türklerinin konumunu yansıtmak için belgesel ve diğer görsel programları, bunların yanı sıra kitap, dergi ve gazete gibi basılı yayınları hazırlamakla yükümlüdür.

Dernek, Ahıskalıçocukların eğitimi ve yetiştirilmesi gibi sorunlara kaynak sağlamak için, yardım yapmak, burs sağlamak ve pansiyonlar sağlamak için gerekli girişimleri yapmak durumundadır.

Dernek, okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim okullarını açma, devlet ve özel kurumlarla anlaşmalar yaparak, fırsatlar yaratma şartlarını hazırlama hakkına sahiptir.

Dünya Ahıska Türkleri Birliği, Ahıska-Türk gençliğine yaşadıkları ülkelerde sahip çıkmakta; genç Ahıska Türkerlerinin de, Türk dilini ve kültürünü bilip korumasına çabalamaktadır. Türkçe kursları açmak ve hem Türkiye'de hem de diğer ülkelerde sosyal etkinlikler düzenlemek için organizeli faaliyetler yürütmektedir.

Dernek eğer gerekirse, vatana dönme ile ilgili konularda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB), Avrupa Konseyi (AB), Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) gibi ulusal ve uluslararası kuruluşlara başvurularda bulunmaya yetkilidir.

Dernek, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ilkelerine uygun olarak, faaliyet gösteren insan hakları örgütleri ile işbirliği yaparak raporlar ve benzeri çalışmalar hazırlamaktadır.

Türkiye'de ve diğer ülkelerde yaşayan Ahıska Türklerinin birbirleriyle iletişim halinde olmaları için, gerekli sosyal ve kültürel etkinlikleri düzenlemekte ve yürütmektir.

Dernek, Türk-Ahıska milli kültürünün korunması ve gelişmesi için ihtisas bünyeleri kurmaktadır. Bunlar içinde tiyatro, kültür merkezi, kütüphane, kulüp, stüdyo, arşiv, eğitim kurumları ile bunlara yönelik özel eylemler, kültür festivalleri, sergiler, yarışmalar, şovlar, fuarlar, anı akşamları ve benzeri sosyal etkinliklerin yapılması ve düzenlemesini destekleyip yürütmektedir.

Dernek taşınır ve taşınmaz mal edinebilir, ekonomik ve teknik işbirliği dahil her türlü ticari faaliyeti yürütebilir, ekonomik işletmeler kurabilir, fonlar oluşturabilir ve gerekirse yerleşik işletmelerin veya fonların katılımcısı olabilir.

Dernek, Ahıskalı Türklerin ikamet ettiği ülkelerin tüm hukuki esaslarına uygunluk sağlamaları halinde, bir araya gelmeleri için her türlü çabayı göstermekle yükümlüdür. Dernek, Ahıskalı Türklerin bulunduğu ülkelerde vatandaşlık, ikamet, eğitim ve istihdam gibi sorunlara çözüm bulmak için gereklifaliyetleri gerçekleştirmektedir. Dernek, Ahıska Türklerine yabancı vatandaşlar, sivil toplum kuruluşları ve kamu yararına çalışan kuruluşlar ile uyumlu olmaları ve ikamet

ettikleri ülkelerin yasalarına uymaları durumunda, yetkili temsilcileri aracılığıyla uluslararası kuruluşların faaliyetlerine katılmalarına destek sağlamaktadır.

Dernek, Türkiye ve diğer ülkelerde belirli ulusal ve kültürel kalkınma programlarını uygulamak ve Ahıska Türklerin yaşam koşullarını iyileştirmek için güvenlik güçleriyle, eyaletlerdeki yöneticilerle veya vali ve yerel makamlarla sürekli temas halindedir.

Dernek, üyelerinin yalnızca bir tüzel kişi olarak Derneğe bağlılıkla ilgili yükümlülüklerinden sorumludur, ama hakiki ve tüzel kişilerinkendi yasal veya özel yükümlülüklerinden sorumlu değildir.

DATÜB, Anayasa ve Türkiye Cumhuriyeti yasalarına uyduğu gibi, Ahıska Türklerinin yaşadığı diğer ülkelerin anayasal düzenlemeleri çerçevesinde hareket etmek zorundadır. Türkiye’de merkezi bulunan Dünya Ahıska Türkleri Birliği (DATÜB), 75 yıl önce kendi topraklarından sürülen Ahıska Türklerin yaşam koşullarını daha da iyileştirmek için çaba göstermeye devam etmektedir.

Dünya Ahıska Türk Derneği’nin (DATÜB) Başkanı Ziyatdin Kassanov, şu anda Ahıska Türklerinin dünyanın dokuz ülkesinde yaşadığını ve Derneğin, bunların tarihi topraklara dönüşünü sağlamak için her türlü çabayı gösterdiğini ifade etmektedir. Ancak Ahıska Türklerinin trajedisi, 75 yıl önce değil, aslında çok daha önce 1828-1829 yıllarında başlamıştır. O dönemde Ahıska ve çevresindeki bölgeler, Osmanlı devletinden ayrılıp, Çarlık Rusya’nın gücü altına girmiştir. Daha sonra, Ahıska topraklarını bölme süreci başlamış ve 15 Kasım 1944’te, on binlerce Ahıska Türkü bir gün içinde Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan’a sürülmüşlerdir.

Kassanov, bu kararın ana nedeninin, Türk dünyasının birliğini yok etme arzusu olduğunu açıklıyor. DATÜB Başkanı Ziyatdin Kassanov’un anlattıklarını sözlü tarih çalışması olarak buraya aktarmak uygun olacaktır: “15 Kasım gecesi, Sovyet askerleri halkın toparlanmasına sadece üç saatlik izin vermişler ve ardından hepsini meydanlarda toplamışlardır. Gecenin ortasında, askerler kapıları çalmış ve üç saat içinde köyün /kasabanın/ şehrin merkezinde toplanmaları istenmiştir. İnsanlar ihtiyaç duydukları bazı şeyleri, yiyecekleri, kıyafetleri aceleyle toparlayıp yanlarına alarak meydanlara gelmişlerdir. Sovyet askerleri, meydanlarda tek sıra olan Türkleri, arabalarla tren istasyonuna getirmişler, hayvan taşımakta kullanılan vagonlara zorla, döverek, küfürler ederek sokmuşlardır. Gidilen yol, yaklaşık bir ay

sürmüştür. Her vagon içinde en az 70 kişi bulunmaktadır. Hamilekadınlar vagonların içinde doğurmak zorunda kalmıştır. Tuvalet gitmeye izin verilmemiştir. Soğuk, açlık, insanlık dışı koşullar, birçok kişinin varış noktasına varmadan vefat etmesine yol açmıştır.”

DATÜB başkanı, Türkiye'ye ve yöneticilerine, Ahıska Türklerine yardım etme konusundaki şükranlarını da her zaman dile getirmektedir (Ahıska Türklerine Verilen Destekten Türkiye'ye Minnettarlar, 2019). Nitekim bizzat Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın emriyle, 25 Aralık 2015'ten itibaren, yüzlerce Ahıska Türkü aile, Ukrayna'dan Türkiye'ye daimi ikamet için gelmiş ve Erzincan ilinin yeni ilçelerine yerleştirilmiştir. Ankara'nın 20 binden fazla Ahıska Türküne, vatandaşlık vermeye hazır olduğubeyan edilmiştir (Türk vatandaşlığı şimdiden 40 binden fazla Ahıska Türkü aldı, 2019).DATÜB'ün temsilcilikleri ve ofisleri Türkiye'nin 10 ilinde açıldı. Dernek, Ahıska Türklerinin olduğu her yerde faaliyetini yürütmeye devam etmektedir.

Bütün bunlara rağmen Türkiye, Ahıska Türklerini tarihi anavatanlarına döndürme sürecinin başarılı bir şekilde tamamlanmasını umuyor. Bu nedenle, DATÜB'in asıl görevi uluslararası düzeyde Türk-Ahıska'yı ve Ahıska Türklerini temsil etmek, dünya kamuoyunda çıkarlarını korumak, yerel yetkililerle diyaloglar yürütmek, Ahıskalı halkın çalışmalarına yardımcı olmaktır. Bugün dünyanın 9 ülkesinde yaşayan, yani Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, ABD, Türkiye, Özbekistan ve Ukrayna'da bulunan tüm AhıskaTürklerinin birleştirmesini amaçlamaktadır.

DATÜB giderek bu uğurda çalışacak yerel şubelerini kurmuştur ve bu şubeler üzerinden Ahıskalı nüfusa kapsamlı destek sağlamakta, sivil sorunların çözülmesine yardımcı olmaktadır. DATÜBbu bağlamda yerel düzeyde hayır işleriyle uğraşüyor, istihdam sağlıyor, düşük gelirli ailelere yardım ediyor, öğrencilere hibe sağlıyor, Ahıska kökenli gençlerin hem Türkiye'deki, hem de Ahıska Türklerinin yaşadığı diğer ülkelerdeki üniversitelere kabul edilmelerinin imkânlarını oluşturmaya çalışıyor.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DATÜB VE KAZAKİSTAN HALK MECLİSİ (KHM) ETKİLEŞİMİ

4.1.KHM – Devlet Ulusal Politikasını Uygulamasındaki Rolü Ve KHM'nin Kuruluşu, Oluşum Tarihi

Kazakistan'ın bağımsızlığın ilk yıllarının en parlak olaylarından biri 1 Mart 1995'te, yeni bir etnik gruplar arası ilişkiler merkezi olan, Kazakistan Halk Meclisi'nin kurulması olmuştur. Baştan beri Kazakistan Halk Meclisi, tüm ulusal-kültürel merkezleri ve ülkede yaşayan etnik toplulukların hepsinin temsilcilerini birleştiren bir organ olarak kabul edilmiştir. Kazakistan Halk Meclisi, Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı altında danışma organı yüksek statüsünü taşımaktadır. Böyle bir organın kurulması, insanlar ve etnik azınlıklar tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Meclisin açılmasıyla birlikte, Kazakistan'ın etnik azınlıkları, sayısız etnik yapı olarak kültürel bir merkeze kavuşmuşlar, dillerini, dinlerini ve geleneklerini, devlet desteği ile canlandırıp yaşamak için gerçek bir fırsat bulmuşlardır.

24 Mart 1995 tarihinde, Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev, Kazakistan Halk Meclisi'nin ilk oturumunun açılışına katıldı. Kazakistan Halk Meclisi, birçok kültürü kapsayan bir Kazakistan toplumunda, etnik gruplar arası ilişkilerin kurumsal koordinatörü olarak oluşturulmuştur. Devletin egemenliğinin güçlendirilmesine, dünya topluluğuna entegrasyona, uluslararası arenada devlet imajının güçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Meclis, bağımsızlığın ilk yıllarının zorluklarıyla başarılı bir şekilde başa çıkabilmiş ve yeni bir toplumun yaratılmasında önemli katkıda bulunmuştur. Kazakistan'ın birçok etnik gruptan oluşan halkının uyumu için gereken bir kurum olarak etkili olabilmıştır. Kazakistan'ın çok etnikli özel koşulları, bu kurumun uygulanabilirliğini doğrulamıştır.

Meclis'in üst organı, Cumhurbaşkanının başkanlık ettiği bir oturumdur. Bu organın bütün kararları, hem hükümet organları hem de sivil toplum kuruluşları için bağlayıcıdır. Meclis oturumlarında, Kazakistan toplumunun daha fazla ekonomik ve siyasi reformu ile ilgili önemli konular ele alınmaktadır.

Meclis toplantısı, Kazakistanlılar için önemli ve büyük bir olaydır. Toplantılar çerçevesinde ilk oturumdan beri, Kazakistan halkının birliğini, sosyal istikrar ve uyumunu güçlendirmeye dönük, devlet inşasının temel meselelerine değinilmiştir. Bu bağlamda Meclis oturumlarına göz atamak gerekirse;

İlk kurucu oturum (Mart 1995) - "Ortak evimizde barış ve uyum"

İkinci kurucu oturum (Haziran 1995) – "Toplumun geçmişini ve ileri demokratik reformunu anlama".

Üçüncü kurucu oturum (Nisan 1996) – “Kamusal anlaşma, Kazakistan'ın demokratik gelişiminin temelidir”.

Dördüncü kurucu oturum (Haziran 1997) - “Tarihî anıt, ulusal uyum ve demokratik reformlar ışığında Kazakistan halkının sivil tercihi”.

Beşinci kurucu oturum (Ocak 1998) - “Ulusal uyumluluk- Kazakistan'ın İstikrar ve Gelişmesinin Temelidir”.

Altıncı kurucu oturum (Aralık 1999) – “Dostluk ve uyum içinde –XXI’ci yüzyıla”.

Yedinci kurucu oturum (Aralık 2000) – "Halkın manevi kültürel gelişimi - Kazakistan'ın devlet bağımsızlığını güçlendirmenin temelidir".

Sekizinci kurucu oturum (Ekim 2001) – “On yıllık bağımsızlık: Barış, ilerleme ve uyum”.

Dokuzuncu kurucu oturum (Kasım 2002) – “Kazakistan Halkları Meclisinin Kalkınma Stratejisi: Ulusal uyum, güvenlik ve sivil barış”.

Onuncu kurucu oturum (Aralık 2003) – “Kazakistan milletlerarası modeli: Deneyim, Uygulama ve Beklentiler”.

On birinci kurucuoturum (22 Kasım 2005) – “On yıllık barış, etnik gruplar arası uyum ve kuruluş”.

On ikinci kurucuoturum (24 Ekim 2006) – “Etnik gruplar arası ve dinlerarası uyum – Kazakistan'ın dinamik gelişimi ve dünyanın en rekabetçi ülkelerinden biri haline gelmesinin temel koşulu”.

On üçüncü kurucuoturum (20 Ağustos 2007) – “1. Kazakistan Halk Meclisi tarafından seçilen Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Meclisi’ne milletvekili seçimleri. 2. Kazakistan Halk Meclisi’nin yeni anayasal statüsü bağlamında, öncelikli ve gelecekteki görevleri”.

On dördüncü kurucuoturum (23 Ekim 2008) – “1. Kazakistan Halk Meclisi tarafından aradan ayrılmış olan milletvekillerinin yerine seçilen Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Meclisine milletvekillerinin seçimleri. 2. Ülkenin gücü halkın birleşimindedir”.

On beşinci kurucuoturum (26 Ekim 2009) – «Ulusal Birlik - Stratejik Seçimimizdir».

On altıncı kurucuoturum (20 Ekim 2010) – "Güven. Gelenekler. Şeffaflık. Hoşgörü".

On yedinci kurucuoturum (18 Ekim 2011) - «Bağımsız Kazakistan: 20 yıllık barış, uyum ve yaratılış ”.

On sekizinci kurucuoturum (16 Ocak 2012) - "Kazakistan Halk Meclisi tarafından seçilen Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Meclisine milletvekillerinin olağanüstü seçimleri".

On dokuzuncu kurucuoturum (27 Nisan 2012) - “Kazakistan yolu: istikrar, birlik, modernleşme”.

Yirminci kurucuoturum (24 Nisan 2013) - “Kazakistan-2050 Stratejisi: Bir Kişi, Bir Ülke, Bir Kader”.

Yirmi birinci kurucuoturum (18 Nisan 2014) - «Kazakistan-2050 Stratejisi: barış, maneviyat ve uyum kültürü”.

Yirmi ikinci kurucuoturum (23 Nisan 2015) - «Mangilik Yel:bir ülke, bir kader”.

Yirmi üçüncü kurucuoturum (21 Mart 2016) Kazakistan Halk Meclisi tarafından seçilen Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Meclisine milletvekillerinin seçimleri.

Yirmi dördüncü kurucuoturum (26 Nisan 2016) –“Bağımsızlık. Ağız birliği. Bir geleceğin ülkesi”.

Yirbi beşinci kurucuoturum (26 Nisan 2017) - “İstikrar, birlik, uyum - modernleşmenin temelidir”.

Yirmi altıncı kurucuoturum (28 Nisan2018) - “Beş sosyal girişim - toplumun sosyal birliği platformu”.

Yirmi yedinci kurucuoturum (29 Nisan2019).

Kazakistan Halk Meclisi'nin yirmi sekizinci oturumu, Devlet Başkanının yetkilerinin uzatılması ve yeni bir Anayasanın kabulü konusunda referandum ile başlatıldı. “Kamu dernekleri”, “Kültür”, “Kazakistan Cumhuriyeti'ndeki diller” ve diğer kanun tasarımlarının hazırlama çalışmalarına katılmıştır (Nazarbayev, 2019).

Modern Kazakistan'ın tarihi, Kazakistan Halk Meclisi'nin, zaman içinde devletin ulusal politikasının uygulanması için, tüm vatandaşlara eşit fırsatlar verilmesi ilkesine dayanan, benzersiz bir kurum haline geldiğini göstermektedir.

Kazakistan Halk Meclisi, tek bir sivil konum temelinde, tek bir sosyo-kültürel sistem çerçevesinde, ulusu oluşturan etnik grupların uyumlu bir şekilde korunması için, geniş bir fırsat alanı yaratılmasına yol açmıştır. Bu bağlamda, 26 Nisan 2002'de Kazakistan Halk Meclisi Stratejisi kabul edilmiştir (Kazakistan Halk Meclisi Stratejisi, Kazakistan gerçekleri, 2008).

23 Nisan 2005 tarihinde Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı “Kazakistan Halk Meclisi Enstitüsü'nün Güçlendirilmesi Hakkında” kararnamesiyle, etnik gruplar arası ilişkiler üzerine bir araştırma merkezi kurulması öngörülmüştür (Kararname, 2005).

Dilbilim, göç, din ve diğer faktörlerin incelenmesi, etnik gruplar arası etkileşim alanındaki durumun yüksek kaliteli ve derin bir öngörü sağlanması için, güvenilir bir veritabanı oluşturma ve devam eden süreçlerin sürekli izlenmesinin gerekli olduğu gerçeğini göstermektedir.

20 Ekim 2008 tarihinde, Kazakistan Cumhuriyeti'nin Kazakistan Halk Meclisi Kanunu Kabul edilmiştir. Yasa, Meclisin çalışmalarının durumunu, oluşum süreçlerini ve kurumsallaşmasını biçimlendirmiştir (Kazakistan Halkının Asamblesi Hakkında, 2018).

Kazakistan Halk Meclisi, devletin ulusal politikasını uygulamayı, Kazakistan Cumhuriyeti'nde sosyo-politik istikrarı sağlamayı ve etnik ilişkiler alanında devlet ve sivil toplum kuruluşları arasındaki etkileşimin etkinliğini artırmayı hedeflemiştir.

Kuruluşundan bu yana, Kazakistan Halk Meclisi, benzersiz bir kamu kurumu olarak, anayasal bir organa dönüşmüştür. Meclis, kademeli olarak yasama faaliyetini özümsemiştir: Anayasa değişikliklerine göre, Kazakistan Halk

Meclisi'nden dokuz milletvekili, Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu Meclisi'nde çalışmaktadır ve “Jana Kazakistan” milletvekiller grubunu temsil etmektedir.

Ülkenin en yüksek yasama organında, Meclis ve Nur Otan Partisi'nden milletvekilleri, “Kazakistan Halkı Meclisi Hakkında” taslak yasası üzerinde ortaklaşa ve verimli bir şekilde çalışmışlardır.

Bütün bu çalışmaların amacı, Kazakistan Cumhuriyeti'nde Kazakistan vatandaşlığı temelinde ve Kazak halkının sağlamlaştırıcı rolü ile Kazakistan halkının sivil manevi-kültürel topluluğuna ve Kazakistan vatanseverliğine dayalı rekabetçi bir ulusun oluşumunda etnik gruplar arası uyumu sağlamaktır.

Kazakistan Halk Meclisi'nin Başlıca Amaçları:

1) Devlet organları ile etnik gruplar arası ilişkiler alanında ve sivil toplum kuruluşları arasında etkili etkileşimin sağlanması, toplumlar arası etnik uyum ve hoşgörünün daha da güçlendirilmesi için uygun koşulların yaratılması;

2) Halkın birliğinin güçlendirilmesi, Kazakistan toplumunun temel değerleri konusunda kamuoyundaki fikir birliğinin desteklenmesi ve geliştirilmesidir;

3) Toplumdaki aşırıcılığın ve radikalizmin tezahürlerine, birey ve vatandaşın hak ve özgürlüklerini ihlal etmeyi amaçlayan isteklere karşı durmak için, devlet organlarına yardımda bulunmaktır;

4) Demokratik normlara dayalı vatandaşların siyasi ve yasal kültürünün oluşturulmasıdır;

5) Meclisin amaç ve hedeflerine ulaşmak için, etno-kültürel ve diğer kamu derneklerinin çabalarının bütünleştirilmesinin sağlanmasıdır;

6) Kazakistan halkının ulusal kültürlerinin, dillerinin ve geleneklerinin canlanması, korunması ve geliştirilmesidir.

Meclisin Ana Faaliyetleri:

1) Devletin ulusal politikasının geliştirilmesi ve uygulanmasında yardım etmek;

2) Kazakistan vatanseverliğinin oluşumunu teşvik etmek;

3) Devlet dilinin ve Kazakistan halkının diğer dillerinin gelişimini sağlamak;

4) Etnik gruplar arası alanda, bölgesel politikaların iyileştirilmesini sağlamak;

5) Demografi ve göç alanındaki plan ve faaliyetlerin geliştirilmesi ve uygulanmasına katılım yapmak;

6) Yurtiçinde ve yurtdışında, Kazakistan'daki etnik gruplar arası ve dinlerarası uyum modelinin tanıtımını yapmak;

7) Etnik gruplar arasında uyumluluk zirvesine varılmasına yönelik tanıtım ve basım faaliyetlerinin uygulanmasına katılmak;

8) Devlet dilinin ve Kazakistan halkının diğer dillerinin uygulama alanları da dahil olmak üzere, etnik gruplar arası dilsel ilişkilerin izlenmesi;

9) Devlet ulusal politikası konularında yasa tasarılarının kamusal bakımdan incelemesine katılım yapmak (Kazakistan Halk Meclisi resmi sitesi, 2010).

Meclisin XV.Oturumu'nda, Ulusal Birlik Doktrini taslağı yayınlanmıştır. Buna göre hoşgörü, farklı kültürlerden, dillerden, etnik ve dini bağlantılardan insanlara karşılıklı saygı fikirlerini geliştirmenin ana görevlerini somutlaştırmaktadır, bu nedenle belge çok önemlidir.

Kazakistan toplumunda yaşanan kapsamlı tartışmaların ardından, Ulusal Birlik Doktrini taslağı kabul edilmiştir. Ulusal Birlik Doktrini, insanların birleşme ihtiyacını fark etmelerinin temelidir. Gerekliliği yaşamın kendisinden doğmakta, tarih mantığından ve ortak kader anlayışından beslenmektedir; çünkü birlik olmadan ulus olmaz fikrini açıklamaktadır. Bir ulus olmadan, devlet olunmaz anlayışını temsil etmektedir (Kazakistan Ulusal Birliği Doktrini, 2010).

Devlet olmadan da, kimsenin geleceğinin olmayacağını göstermektedir. Kazakistan Ulusal Birliği Doktrini, Başkanlık İdaresi tarafından onaylandı ve 29 Nisan 2010 tarihinde Hükümete gönderilmiştir. Buna dayanarak da, Kazakistan Ulusal Birliğinin aşağıdaki ilkeleri ilan edilmiştir:

Ulusal birliğin dayandığı ilk temel ilke, her vatandaşın ve anavatanı olan Kazakistan Cumhuriyeti'nin ortak kaderinin farkında olmasıdır. Etnik kökene bakılmaksızın büyük hedefin, sahip olunan en değerli şey olan egemen ve bağımsız bir Kazakistan gerçeğinin, dikkatle korunarak ve bu ideali torunlara ileterek bir Büyük Millet olmaktır. Bunun hatırına, Kazakistan birliğini engelleyen tüm önyargıların, aşırı görüşlerin ve tümengellerin üstesinden gelmek zorunludur.

Ulusal birliğin dayandığı ikinci temel ilke, etnik veya diğer köken, din veya sosyal statüden bağımsız olarak, tüm vatandaşlar için tanınan eşit fırsattır. Hiç bir kimsenin, diğerlerine karşı birincil avantajı olmamasıdır. Bu ilke, birliğin inşası için sağlam bir temel oluşturmaktadır. Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası'nda bu ilke katı biçimde ilan edilmiştir.

Ulusal birliğin üçüncü temel ilkesi, birleştirici ve güçlendirici bir ilke olarak, Ulus Ruhu'nun güçlendirilmesi ve geliştirilmesidir. Manevi ilke, ulusu tek bir bütün halinde birleştiren bir güçtür. İnsanların ruhu ne kadar güçlü olursa, devlet olma ihtimali de o kadar yüksek olur. Bu, tarihin ve kaderin, yani geleceğindinomosudur. Kazakistan'da herhangi bir ülkenin görünüşünün benzersizliğini belirleyen, yön veren ve gelişime ivme katan, Ulusun Ruhu'na duyulan güvendir. Ulusal Ruhu yükseltmek için temel önceliklerse, gelenek, vatanseverlik, yenilikçilik, rekabet gücü ve zafer anlayışı olarak kabul edilmiştir.

20 Ekim 2010'da Kazakistan Halk Meclisi'nin 16. Oturumu, Astana'da AGİT Zirvesi bayrağı altında düzenlenmiştir. Bu Oturum AGİT Başkanlığı'nın “Güven, gelenekler, şeffaflık ve hoşgörü” sloganı altında gerçekleştirilmiştir. Toplantının başlıca amacı, dünya toplumunun Kazakistan'ın yaşadığı etnik gruplararası ve dinlerarası uyumu sağlama konusundaki deneyimini tanınmasıdır. 18 Nisan 2011 tarihinde Astana'da Meclis'in XVII. Oturumu organize edilmiştir.

Kazakistan Halk Meclisi başkanı tarafından yapılan bir konuşmada, öncelikli alanlardan biri, tüm etnik grupların temsilcileri tarafından Kazak dilinin teşvik edilmesi olduğu belirtilmiştir. Hedefin 2017'ye kadar, devlet dilini konuşan Kazakistanlıların sayısını % 80'e çıkarmak, 2020'ye kadarsa, en az % 95, 2021'e kadar okul mezunlarının % 100'ünün Kazakça konuşabilmeleridir. Kazak dilinin tüm vatandaşlar tarafından bilinmesi, sadece bir slogan olarak kalmamış, aynı zamanda ülkenin tarihini, antik çağlardan günümüze kadar Kazak halkının tarihini, kültürünü, halk geleneklerini bilmeleri de sağlanmıştı (Kazakistan Halk Meclisinin resmi sitesi, 2010).

Etnik gruplararası ilişkiler alanındaki olumlu yönlere rağmen, etnik gruplarla ilişkilerde sağlanan dengenin “dondurulmuş” bir fenomen olmadığı akılda tutulmalıdır. Bunlarda sürekli değişiklikler uygulanmaktadır. Deneyimler,

Kazakistanlıların çoğunluğunun kültürlerarası ve etnik gruplararası etkileşim fikrine bağlılığına rağmen, iç siyasi istikrar, entegrasyon ve anlaşma, yıkıcı güçler ve eğilimlerin temel yaşam değerlerinin kırılmasını bozabilecek herhangi bir toplumda faaliyet gösterebileceğini hatırlatmaktadır.

Potansiyel bir etnik çatışmanın temelleri, kamusal-siyasi kararsızlık, nüfusun marjinalleşmesi, iki değer yöneliminin rekabeti, yani gelenekselcilik ve batıcılık ile eğitimin konumunu ve çocukların-gençlerin iyi yetiştirilmesini zayıflatmaktadır.

Yukarıdakileri özetlemek gerekirse şu sonuçlara gelebiliriz: Ülkenin liderliği tarafından izlenen ve halk tarafından desteklenen odaklanmış, yetkin, dengeli bir ulusal politika sayesinde, Kazakistan Cumhuriyeti, Kazakistan Halk Meclisi'nin büyük bir rol oynadığı, etnik gruplararası alanda etkili bir politika göstermektedir.

Mevcut Anayasa temelinde Kazakistan'da yaşayan tüm etnik gruplar, eğitim ve iş alanlarına eşit erişim, anadillerinin ve kültürünün canlandırılması ve gelişmesi, gelenekleri satın almak ve mülklerini korumak için eşit haklara sahiptir.

Kazakistan Cumhuriyeti Anayasasında kaydedildiği üzere, insan ve sivil hakların korunmasına yönelik bu temel hükümler, her bir Kazakistan etnik grubunun gerçek sosyal göstergelerinde gelişmeye, uygulamaya devam edecektir.

Kazakistan Halk Meclisi, barış ve istikrar açısından güvenilir bir faktör haline gelmiştir. Etnik gruplar arası uyum ve hoşgörünün eşsiz bir modelini oluşturduğu görüşü hâkimdir. Yaşanan tarihi zorunluluğu tekrar teyit etmiş ve gerçekte yaşayabilirliğini de kanıtlamıştır. Çalışmalarının deneyimi sadece Sovyet sonrası durumlar için değil, aynı zamanda dünya topluluğu için de çekici ve yararlı hale gelmiştir.

4.2. KHM'nın Etnik Gruplar Arası Uyumdaki Rolü ve DATÜB ile Olan İlişkisi

Kazakistan'da, 140'tan fazla etnik grubun benzersiz bir birlikte yaşama ve faaliyet deneyimi mevcuttur. Kazakistan Cumhuriyeti'nin deneyimi, farklı ulusal psikolojik, kültürel zihniyete sahip halkların birbirleriyle iyi geçinebileceğini, dostluk ve manevi yakınlık ilişkisine dönüşen yapıcı bağlar kurulabildiğini

göstermektedir. Ulusal kültür merkezleri, modern Kazakistan'ın çok uluslu toplumunu sağlamlaştırmak için hizmet etmiştir.

Kazakistan Halk Meclisi barış ve istikrar açısından güvenilir bir faktör haline gelmiş, etnik gruplar arası uyum ve hoşgörünün eşsiz bir modeli olarak kabul edilmiştir. Çalışmaların deneyimi, sadece Sovyet sonrası devletler için değil, aynı zamanda dünya topluluğu için de çekici ve yararlı hale gelmiştir.

Çatışmaların, ulusal-uluslararası terörizmin ve savaşların insanlığı çok kötü etkilediği çalkantılı bir zamanda yaşadığımız inkâr edilemez. Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü'ne göre, sadece 2019 yılında dünyanın tam 48 bölgesi, tüm dünya üzerinde istikrarsızlaştırıcı bir etki yapan, etnik gruplararası ve milletlerarası savaşlar, çatışmalar tarafından kuşatılmıştır. Bugün, uygar dünya, en azından bu sorunlardan müzdarip olan dünya, bu tür olayların nedenlerini ortadan kaldıracak ve bu sorunlara etkili çözüm yöntemleri ve çözümler bulma ihtiyacı ile karşı karşıyadır. Kazakistan, genç bir devlet olmasına rağmen, olumlu deneyimleri paylaşıyor ve bu tür sorunları çözebildiğini gösteriyor. Kazakların tarihi topraklarında, halkların, medeniyetlerin, kültürlerin ve çeşitli inançların barışçıl bir ortamda, birlikte yaşamalarına dair zengin ve eşsiz bir deneyim yaşamaktadır.

Kazakistan Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı Nazarbayev bu vesileyle; “Bizim için, etnik gruplar arası ilişkilerde hoşgörü ilkesi sadece bir norm, politik bir kültür değil, aynı zamanda en güçlü şekilde desteklediğimiz ve güçlendirdiğimiz önemli bir devletçilik ilkesidir” demiştir (Karibzhanova, 2016).

Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanma süreci ilginç ve hâlihazırda geçerlidir, doğada evrimseldir, hem BDT ülkeleri, hem de dünya topluluğu için öğreticidir. Kazakistan Cumhuriyeti, demokratikleşme ve ilerleme yolunda gelişen bağımsız bir egemen devlettir. Kazakistan toplumunda ulusal uyum konuları, Cumhuriyet'in kamusal-siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarını etkileyen en önemli konulardır. Kazakistan yüz kırktan fazla etniğin ve on yedi dinivekilliğin yaşadığı, bu bağlamda tarihinin ve kültürünün gelişimini etkileyen çok etnik gruptan oluşan bir devlettir.

Toplumda barışın ve istikrarın sağlanmasında etnik gruplar arası uyumun rolü göz ardı edilemez. Kazak ulusunda, vatandaşlık, anayasal normlara uyma,

demokratik ilkeler, eyalette yaşayan tüm etniklere ve etniklerin haklarına saygı ve uyum olmadan, gerçek egemenliğin mümkün olmadığı kabul edilmiştir. Bu bağlamda bağımsızlık döneminde, ülke, çok etnikli yaşamın katkıda bulunduğu bir piyasa ekonomisinin, yeni demokratik ilkelerin ve devlet kurumlarının temellerini atmıştır.

Nazarbayev'e göre, "ulusal ilişkiler, hem devlet organlarının hem de sivil toplum kuruluşlarının eşit derecede sorumlu olduğu dengeli bir yaklaşımın gerekli olduğu hassas bir alanlardır."Kazakistan için modern koşullarda, kazanılan deneyimi kaybetmek değil, geliştirmek ve arttırmak çok önemlidir.

Kazakistan Halkaları Meclisi'nde, "dünyanın genel seyri ile kendi gidişatımızı sürekli olarak kontrol etmeliyiz" düşüncesi ifade edilmiştir. Bu da devletin karşı karşıya olduğu pratik sorunları çözerken, çok uluslu toplumun özelliklerini dikkate almanın önemine işaret etmektedir. Kazakistan toplumu, ileriye doğru hareket ederken, belirleyici bir faktör olarak etnik gruplararası uyumu geliştirmeye ve bu deneyimin sürekli olarak değerlendirilmesine, anlaşılmasına önem vermektedir (Dyachenko, 2006).

Yasama olarak, devletin birlikte kurulup kurumsallaştırılması ve tüm etnik grupların ortak ulusaldevleti temelinde yeniden canlanması Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası'nda yer almıştır. Bu sayede ülkedeki siyasi istikrar, barış ve uyum, dünyaca tanınmayı, toplumun başarılı reformunu ve ekonomik kalkınmayı sağlamaktadır. Aynı zamanda, SSCB'de başılamamış olan uyum sağlanmış ve Kazakistan küresel dinlerarası diyalogun da bir merkezi haline gelmiştir.

Nazarbayev "Kazakistan'ın Yolu – 2050" stratejisinde, ortak bir hedef, ortak çıkarlar ve ortak gelecek adınadinler ve etnik gruplar arası uyum sadece Kazakistan'da değil, diğer ülkelerde de kapsamlı güvenliğin temel taşı olduğunu vurgulamıştır (Nazarbayev, 17 Ocak 2014).

Ahıska Türkleride, 25 yıldır KHM'nin faaliyetlerini tam olarak deneyimlemiş ve desteklemiştir. Aynı etnik kökten gelen iki kardeş toplumun, tek bir ulus çatısı altında, diğer etnik gruplarla uyum içinde yaşadıkları birliktelik sorunsuz devam etmektedir. Ahıska Türkleri, Kazakistan politikasını desteklemekte ve kendilerini yurtlarında hissetmektedir. Kazakistan'daki, Mustafa Kemal Atatürk anıtı açılışı, büyük ve önemli bir olay olarak gerçekleşmiştir.

Kazakistan'ın etnik Türkleri için, Astana'da Ishim Nehri kıyısında, görkemli bir şekilde dikilen Atatürk anıtı Türk etnik kökenliler arasındaki bağları daha da sağlamlaştırmıştır. Bu bağlamda Kazakistan Cumhuriyeti Türk Etno-kültür Merkezi Yönetim Kurulu Başkanı Ziyaddin Kasanov, CumhurbaşkanıNazarbayev'e bir teşekkür mektubunu yazmıştır. Ahıska Türklerinin Kazakistan'daki varlığı her geçen yıl, geçmiş dönemlere kıyasla daha huzurlu ve itibarlı olarak sürmektedir.

Ayrıca şunu da belirtmek gerekir, Ziyaddin Kasanov'un yardımıyla Ankara'da, Dünya Ahıska Türkleri Birliği'nin bir bürosu açılmıştır. Gürcistan'nın, Ahıska bölgesinde de, üstte değinilen dokuz ülkenin herhangi birinde yaşayan Ahıska Türklerinin başvurabileceği bir ofis açılmıştır (DATÜB resmi sitesi).

Kısacası, bütün bunlar Kazakistan Cumhuriyeti Türk Etno-kültür Merkezi'nin liderliğinin, halen birçok ülke ile iletişim içinde olduğunu ve kültür diplomasisi temelinde ilişkiler sürdürdüğünü, Ahıska Türklerinin yararı ve refahı için çalışmasının yanı sıra, Kazakistan Cumhuriyeti içinde de önemli sayılacak çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bu da Ahıska Türklerinin, sadece Kazakistan içinde değil, artık uluslararası düzeyde yaşam kalitesini iyileştirdiğini göstermektedir. Aynı zamanda kendi yaşam kaliteleri yükselirken, Kazakistan'ın yükselmesinde de önemli sorumluluk almaktan şeref duymakta ve iyi vatandaş olmaktan dolayı memnuniyet hissetmektedirler. Ancak yine de birçok Ahıska Türkü ata yurtları olan Gürcistan'daki topraklarına geri dönmek istemektedir. Oysa sınır dışı edildiklerinden beri, Ahıska Türklerinin sayısının üç kattan fazla arttığı göz ardı edilemez. Bu durum zaten Ahıskalı Türk nüfusunun tarihi topraklarına geri gönderilmesinde zorluklar yaratacaktır. Bu durumda, tarihi anavatana benzeyen çevresel koşullarda, Ahıska Türklerine, kültürel ve ulusal özerkliklerini pekiştirecek daha gelişmiş fırsatların sağlanacağı yeni imkânların verilmesi muhtemeldir. Bu onların zihnindeki ve yüreğindeki acıyı ve vatan özlemini atmalarına daha fazla katkı sağlayabilecektir. Aslında yeni nesiller sınır-dışı edilen birinci ve ikinci kuşağa göre, artık çok daha iyi uyum sağlamış ve rahatlamış durumdadır, üzerlerindeki travmayı epeyce atlattımlardır. Şu da bir gerçektir ki, sürgün edilen Ahıska Türklerine, daimi ikamet hakkı, hangi ülke topraklarında verilirse verilsin, çalışkan insanlar oldukları için, bulundukları ülkelere, özellikle tarım alanında ciddi

ekonomik kazanımlar sağlamışlardır. Ahıska Türklerinin ağır sorunlarının çözülmesi, sosyal ve tarihî adaletin onlarla ilgili olarak yeniden sağlanması konusunda önemli adımlar atılmıştır. Ama daha somut adımlar atmanın zamanının geldiğini de vurgulamalıyız (Bayraktar, 1999).

SONUÇ

Ahıska toprakları, Avrupa ve Asya'nın omurgasını oluşturan Güney Kafkasya toprakları üzerinde yer aldığı için, Anadolu'dan Orta Asya'ya, Orta Asya'dan Anadolu'ya yapılan göç ve istila hareketlerinde bir geçiş güzergahı olmuştur. Bu sebeple de, tarihin en eski çağlarından itibaren pek çok kavmin gelip yerleştiği ve hakimiyet kurduğu topraklar olarak dikkat çekicidir.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği döneminde, milliyetler politikası çerçevesinde oluşan tek yönlü ilişkiler neticesinde, Sovyetlerin terkinde yaşayan Türkler açısından çok sancılı bir süreç oluşmuştur. Toplumsal bir olay olan sürgün ve göçler, II. Dünya Savaşı döneminde sadece Türklerle sınırlı olmamış, SSCB'nin Müslüman halklarının kaderi haline gelmiştir.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, 1917'de Ekim Devrimi ile yıkılan Rus İmparatorluğu'nun, Asya ve Avrupa toprakları üzerinde kurulmuş olan bir uzantısıdır. Bu sözde birliğin tam anlamıyla merkezi Moskova olmuştur. Sovyetler Birliği'nin kuruluşunu takiben, birlik içerisinde çok sayıda sarsıcı olaylar yaşanmıştır. Özellikle 1924-1936 yılları arasında "Milliyetler Politikası" kapsamında, "Türklük" düşüncesinin önünün kesilmesi amacıyla daha alt kimlikler olan yerel kimlikler /kabileler desteklenerek dil ve kültürel alanda zorla Ruslaştırma ve hatta Hristiyanlaştırma politikaları hayata geçirilmiştir. Bu uygulamaya da, aslında daha Kazan'ın 1552 yılında Korkunç İvan tarafından zapt edilmesiyle başlanmıştır. Türklere karşı zulüm niteliğindeki uygulamalar, sonraki dönemlerde de devam etmiştir. XIX. Yüzyılın ikinci yarısında Ruslaştırma ve hatta Hristiyanlaştırma hareketleri ağırlaşmış ve Türk halklarının her birisi için Kiril alfabesi esasında, her biri için ayrı bir alfabe ve yazı dili oluşturulması siyaseti yürürlüğe koyulmuştur. Türk dilli halkların her birinin ayrı bir alfabesi oluturulmuştur. Bu siyasetin başında K. P. Pobedonostsev ve onun emrindeki Türkolog N. İ. İlminskiy yer almışlar ve önemli rol oynamışlardır. SSCB döneminde bazı değişiklikler ile aynı politikalar tekrar uygulanmıştır. Bu uygulamalar daha da ağırlaşmış, tehcir, süreli sürgün, GULAG kamplarına gönderme, Orta Asya ve Sibirya'ya süresiz sürgün gibi facia niteliğindeki uygulamalarla sonuçlanmıştır.

“Askeri Komünizm” olarak adlandırılan devrim sonrasının ağır koşullarının hemen arkasından, bir huzur süreci beklenirken, dehşet dönemi başlamıştır. 1936’da SSCB’nin sürgün politikası kapsamında, ilk sürgün Kore halkına uygulanmış, daha sonra ise, stratejik öneme sahip Kafkasya bölgesinde yaşayan Türk soylu Müslüman halklara uygulanmıştır. “Stalin sürgünleri” olarak tarihe geçen bu kanlı sürgünlerin, yüzbinlerce mağduru olmuştur. Hayvan vagonlarıyla başlayan sürgünler, Orta Asya steplerinde ve Sibiry’a da son bulmuştur. Uzun yıllar Sovyetler Birliği’nin kontrolünde kalan Ahıska Bölgesi’nin Türk nüfusu da, bu sürgünlerden ağır bir pay almıştır. SSCB döneminde de, Ahıskalı Türkler sürekli adaletsizlik ve zulümlere tabi tutulmuştur. Stalin’in sürgün emrine dahil edilen bölgedeki Türkler, 14 Kasım 1944’te Orta Asya topraklarına sürgüne gönderilmişlerdir. Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan’a sürgün edilen halk, daha yollarda binlerce kayıp vermiştir. 14 Kasım 1944 tarihi, yalnız Türk tarihinin değil, insanlık tarihinin de kara sayfasıdır. Zira, onca insan çok kötü koşullarda, haftalarca hayvan vagonlarında tutularak gönderilmişler ve böylece ana vatanlarından ayrı düşmüşlerdir. Sürgüne maruz kalanlar, 1953’te Stalin’in ölümüyle yurtlarına dönme imkanı bulmuşlardır. Ancak Ahıska Türkleri dışında, sürgün edilen birçok halk sürüldükleri topraklara dönmüş, yeniden düzenlerini kurmuşlardır. Ahıskalılardan boşalan yere Ermeniler yerleştirildiği ve Türk düşmanlığı peşinde varlık aradıkları için, Türkler Ahıskadaki vatanlarına dönememişlerdir. Dönen çok az sayıda aile de, hem Ermenilerin hem de Gürcülerin saldırısına maruz kalmıştır.

Öte taraftan 1989’da Özbekistan’ın Fergana Vadisi’nde cereyan eden olaylarda, yine onlarca Ahıska Türkü hayatını kaybetmiş, binlercesi de Rusya Federasyonu başta olmak üzere Kırgızistan, Kazakistan ve Azerbaycan Cumhuriyetlerine sürülmüştür. Ahıska Türkleri’nin yaşadığı sürgünler bununla kalmamış, Rusya Federasyonu’nun Krasnodar bölgesinde ilkel şartlarda yaşayan Ahıskalı Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonu ve Uluslararası Göç Teşkilatı’nın yardımıyla ABD’ye mülteci olarak da yerleştirilmiştir.

Ahıska Türkleri, onlarca yıllık dağınık ikametgahta dil, ekonomi, kalıp yargılar, gelenekler altında, etnik kimliklerini koruyabilmeyi başarmışlar ve

Kazakistan Cumhuriyeti'nin sosyo-kültürel gelişimine önemli katkıda bulunmuşlardır.

Kazakistan'da tarım kültürünü daha yüksek bir seviyeye çıkarmışlardır. Örneğin eski zamanlayıcılarla geç büyüyen sebze mahsulleri yerine, erken yeşile ulaştıranyeni teknikleri uygulayarak büyük ilgi çektiler. Ahıska Türklerinin yaşadığı birçok yerde, yerli halk açık alanda ve seralarda sebze yetiştirme kültürünü onlardan benimsemiştir. Ahıska Türkleri Kazakistan toplumuna tam olarak uyum sağlamayı başardılar, ikamet ettikleri yerlerde yaşlı nüfusla iyi ilişkiler kurdular. Son zamanlarda, küreselleşme süreçleri nedeniyle, Ahıska Türklerinin etno-kültürel özgüllüğünün daralması yönünde bir eğilim oluşturulmuştur.

Bununla birlikte, Kazakistan'da yaşayan Ahıska Türkleri, dağılmış yeniden yerleşim koşullarında etnik, akrabalık, aile uyumu ve yüksek düzeyde etnik kimlik birliği oluşturmak için olumlu tutumlar sergilemeye devam ediyorlar ve yok olmama mücadelesi veriyorlar. Buna ek olarak, Kazakistan ekonomisine ve kültürüne önemli katkılar da sağlıyorlar.

Sınır dışı edildikten bu yana geçen onlarca yıllar boyunca, Ahıska Türkleri yaşadıkları ülkelerdeki yerel halka başarıyla entegre olmuştur. Örneğin orta ve genç nesil Kazakistan'ı artık anavatanları olarak görüyorlar, burada kendilerini güvende ve rahatlıkta hissediyorlar.

Bununla birlikte, 1990'ların başından beri ülkede yürütülen ve aslında Kazak halkının devlet inşasındaki özel rolünü vurgulamayı amaçlayan "ulusal canlanma" politikası, siyaset ve ekonomi alanında, belirli bir ayrımcılığa yol açıyor ve aynı zamanda küçük yerel çatışmalar için bir temel oluşturuyor. Bu, birçok kişinin gelecekteki olası göç hakkında düşünmesini tetikliyor. Çoğu insan için, göçün temel koşulu, güvenlik garantilerinin ve özel yeniden yerleşim programlarının mevcudiyetidir. Bu nedenle olası göçün yönü de, bu tür programları kimin sunduğuna bağlı olmaktadır.

Yakın zamana kadar, geri dönüş programının orta ve genç kuşaklar için en cazip olan ülkesi Türkiye olduğu ve taşınmanın Türkiye'ye sürdürüleceği varsayılıyordu. Gürcistan'a geri dönüş fikri ise, eski nesil tarafından destekleniyordu, ilgili yasa kabul edildikten sonra da, eve gitmeye artık herkesin

hazır olacağı umuluyordu. Hal böyleyken, genç ve orta kuşak için, Gürcistan hayali bir vatan halini almıştı, ataların yurdu idi. Gençler, sadece siyasi, sosyal ve ekonomik garanti verildiğinde oraya taşınma olasılığını düşünmeyi kabul edebilirdi.

Aslında Ahıska Türklerine, Gürcistan'dakiana vatanlarına dönmeleri için 1999'da bir yeşil ışık yakılmıştı. Gürcistan'ın 1999 yılında Avrupa Konseyine verdiği taahhüde göre, 12 sene içerisinde Ahıska Türklerinin vatana geri dönüşünü sağlaması gerekmektedir. Fakat aradan bunca sene geçmesine rağmen, henüz geri dönüşler başlatılmamış, bu konuda herhangi bir strateji dahi hazırlanmamıştır.

Ahıska Türklerinin sürüldükleri topraklara geri dönmelerinin, sınırlı oranda gerçekleşebilecek bir talep olduğu söylenmiş, dönenlere de iyi davranılmamıştır. Gürcistan'ın Avrupa Konseyi nezdinde verdiği taahhütleri gerçekleştirememesi, geri dönüş konusunda aksaklıklara sebep olmaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden biri Ahıska bölgesinde Türk varlığının olması, sadece SSCB döneminde değil, bugün bile rahatsız edici unsur olarak görülmektedir. Nitekim Ahıska'nın Türk sınırına yakın olması, Ahıska Türklerinin bu bölgeye yerleşmesinde şüphe uyandırmaktadır. Diğer önemli sebepler biri de, bu bölgenin enerji hatları üzerinde bulunuşu ve Kafkaya'ya açılan kapı olma özelliği olması, bölge üzerindeki demokratik gelişimi engelleyici rol oynayabilmektedir.

Öneriler

Kazakistan'daki Ahıska Türkleri ve DATÜB arasındaki etkileşim konusuna da kısaca değinecek olursak; Kazakistan Cumhuriyeti'nin Ahıska Türklerine desteğiyle ilgili olarak yaşanan gelişme çerçevesinde, öncelikle Türkiye ile DATÜB arasındaki düzenleyici yasal kanunun, Türkiye ile DATÜB arasında "İşbirliği ve Mutabakat Zaptı" biçiminde yeniden oluşturulması gerekmektedir.

Bu belgenin, eyaletlerarası düzeyde önemli bir rolü olduğundan, aşağıdaki bölümleri içermesi uygun olacaktır:

- Önemli noktalar
- Sağlığın korunması
- Örgün ve yaygın eğitim

- Hayırseverlik ve sponsorluk
- Kùltür ve spor
- Dineęitimi ve ibadet imkanı
- Nihai Hükümler

İşbirliği ve Anlayış Muhtırasının imzalanmasının, doğrudan stratejik öneme sahip olduğuna şüphe yoktur.

KAYNAKLAR

"Azerbaycan, Ahıska Türkleriyle Daha Güzel." (27.07.2019), *Vesti Kavkaza gazetesini*, <https://vestikavkaza.ru/analytics/Azerbaydzhan-prekrasnee-s-turkami-meskhetsintsi.html> , Erişim Tarihi: 09.01.2020

"Ahıska" Gazetesinin Resmi Sitesi, (2007), <http://www.ahıska-gazeta.com> , Erişim Tarihi: 02.06.2020

Agara, İ. (2002). Ahıska Türkleri; İnsanlık Dramı. İzmir: *Karaca Matbaası*, s.3.

Ahıska Türkleri (Şubat 2020), Ahıska Türkleri Neden Mülteci Oldular? Site "Rus Amerika", (2018), <http://russian-america.us/press/1300-291018-135prosmotrov-pochemu-turki-meshetintsy-stali-bezhentsami>, Erişim Tarihi: 24.02.2020

Ahıska Türklerinin Sınır Dışı Edilmesi: Anavatanı Geçen 73 yıl, (15.11.2017), <https://www.kavkazuzel.eu/articles/312477/> , Erişim Tarihi: 24.03.2020

Anchabadze, G.Z., (2004). Gürcistan'daki Kıpçaklar. - "Modern Türkolojinin Sorunları." Alma-ata, s. 342-344.

Aslan, K. (1995). Ahıska Türkleri. Ankara: Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği. s. 2.

Aydın, A. ve Aydın, İ. (2014). Ahıska Türkleri, Ulusötesi Bir Topluluk ve Ulusötesi Aileler. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, s.68.

Azerbaycan'da Yaşayan Ahıska Türkleri ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Raporuna Karşıdır, (04.05.2015), <https://regnum.ru/news/433393.html> , Erişim Tarihi: 24.05.2020

Baratashvili Marat. (1998). Gürcistan'daki Meşhûl-kelerinin Yasal Statüsü. Tiflis, s. 8.

Baratashvili Marat. Ahıska Türkleri: Rehabilitasyona Giden Uzun Bir Yol. Belgelerin Toplanması. Derleyen Bugai N.F. Moskova, (1994), s. 13.

Bayraktar, R. (1999). 21. Yüzyılda İnsanlık Dramı. İstanbul: İhlas Matbaacılık.

Bek ve Agbug Hayatı. Tercuman V.D. Donduave İ.S. Dolidze. Tiflis, (2005), s. 7-9.

Binden Fazla Ahıska Türkü Aldı, (16 Eylül 2019), <https://www.aa.com.tr/ru/o%D0%B1%D1%89%D0%B5%D1%81%D1%82>

<http://www.datub.eu/%D0%B2%D0%BE/%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B6%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%82%D1%E%D0%BB%D0%B5%D0%B540%D1%82%D1%8B%D1%81%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%85%D1%8B%D1%81%D0%BA%D0%B0/1585107> , Erişim Tarihi: 30.12.2019

Buntürk, S. (2007). *Rus Türk Mücadelesinde Ahıska Türkleri*. Ankara: Berikan Yayınevi.

Çekiç, C. (2021), “Türk Dünyası Çatışma Alanları: Fergana ve Kırım”, Giresun Üniversitesi, SBE Avrasya Araştırmaları Yüksek Lisans Programı Ders Ödevi (Yayımlanmamış), Giresun, s.3.

Çelebi, E. (1986). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi 2. Cilt*. (Sadeleştiren: Necati Aktaş ve Tevfik Temelkuran). İstanbul: Üçdal neşriyat, s.629.

DATÜB resmi sayfası, <http://www.datub.eu> , Erişim Tarihi: 25.11.2019

DATÜB, (4 Kasım 2017) Tüzüğü.

Dyachenko S. Etkili Kamu Yönetimi – Reformların Başarısının Anahtarıdır, (16.09.2006), <http://www.parlam.kz/ru/blogs/diyachenko/Details/4/390> , Erişim Tarihi: 20.10.2019

Devrişheva, K. (2019). Türk ve Rus kaynakları ışığında 1989 Fergana olayları. *Belgi Dergisi*, C. 2, S.17, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

EA Haberleri. Ahıska Türklerine Verilen Destekten Türkiye'ye Minnettarlar,(15.11.2019),

<https://www.aa.com.tr/ru/%D0%BC%D0%B8%D1%80/%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BA%D0%B8%D0%B0%D1%85%D1%8B%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%BD%D1%8B%D1%82%D1%83%D1%80%D1%86%D0%B8%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%BA%D1%83/1646373> ,

Erişim Tarihi: 01.05.2020

Efendiev, O. (2006). XVI Yüzyılda Azerbaycan Safevi Devleti. Bakü

Eremyan S.T. Haghartsin yazıt 1184 - “Doğu Halklarının Kültür Tarihi Üzerine Çalışmalar”, Moskova-Leningrad, 2001, s. 78-88.

Ersöz S. “Ahıska’da İki Büyük Ağız Grubu: Terekeme Ve Yerli Türk Ağızı”, 2013, s.107-112

Florin D. Rus Dünyasından kurtuluş. Donbasslı Ahıska Türkleri Türkiye'ye taşınıyor. (02.12.2016).

Gadlo, A.V., (2002).“Kuzey Kafkasya Etnik Tarihi (V-X yüzyılları)”. Leningrad, s.53.

Gadzhiev A. (2009). Akhaltsikhe Türkleri: Tarih, Etnografya, Folklor, Logos. s.136

Gürcü kroniklerinin kaynakları. Üç kronik. Tercuman E.S. Takaishvili. - “Kafkasya’nın Yörelerini ve Kabilelerini Tanımlama Belgeleri”. Tiflis, 1998, basın 28, s. 1-5, 44.

“Gürcistan Tarihi Üzerine Denemeler”. Tiflis, (2008), Cilt 1, s. 254.

Hajili Asif. (2012). Yabancı Bir Ülkede Ahıska Türklerinin Etnik Kültürü.Bakü,s. 17-18.

Harun Reşit Kaymaz, Hicran İsmaylova. Türk vatandaşlığı şimdiden 40 binden fazla Ahıska Türkü aldı. (16 Eylül 2019), <https://www.aa.com.tr/ru/o%D0%B1%D1%89%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE/%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B6%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%82%D1%83%D1%80%D1%86%D0%B8%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8%83%D1%80%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%85%D1%8B%D1%81%D0%BA%D0%B0/1585107>, Erişim Tarihi: 20.01.2020

<https://assembly.kz> , Erişim Tarihi: 10.12.2019

<https://kzvesti.kz/6-8-2015/7148-tureckaya-diaspora-kazahstana.html> ,

Erişim Tarihi: 05.11.2019

<https://www.kavkaz-uzel.eu/articles/292683> , Erişim Tarihi: 05.05.2020

İ.S. Çiçurov. (1995). Bizans tarihi yazıları: “Theophanes Kronografisi, Nicephorus Breviary”. Metin ve Çeviri. Moskova, s. 50,78.

Kalkan, M. (1998). Ahıska Türklerinin Menşei ve Tarihi Gelişim Seyirleri. *Bilig*, 7 (1), s. 159- 169.

Karagöz, B. (2010), *Toplumsal Adalet ve Totalitarizm*, Ankara: Divan Kitap.

Karibzhanova, E.A. Kazakistan Halkının Etnik Gruplar Arası Uyumundaki Rolü. (2016). KazNPU Bülteni. <https://articlekz.com/article/18217> , Erişim Tarihi: 20.02.2020

Kartli Günlükleri. (1982). Tercuman G.V. Tsulaya. Tiflis,s. 47, 48.

Kazakistan Cumhurbaşkanı N. Nazarbayev’in Kazakistan halkına mesajı. 17 Ocak 2014 Kazakistan'ın yolu - 2050: Bir hedef, ortak çıkarlar, bir gelecek, (17.01.2014).https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/p

[oslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nnazarbaeva-narodu-kazahstana-17-yanvarya-2014](#) , Erişim Tarihi: 10.11.2019

Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın 23 Nisan 2005 tarihli ve 1561 sayılı Kazakistan Halk Meclisi Enstitüsünün Güçlendirilmesine Dair Kararname, https://tengrinews.kz/zakon/prezident_respubliki_kazahstan/konstitutsionnyy_stroy_i_osnovyi_gosudarstvennogo_upravleniya/id-U050001561/ , Erişim Tarihi: 10.11.2019

Kazakistan Halk Meclisi resmi sitesi, (2010),

Kazakistan Halk Meclisi Stratejisi, Kazakhstan Gerçekleri - 2008. (21 Ekim 2008), https://www.akorda.kz/ru/national_projects/assambleya-naroda-kazahstanaa , Erişim Tarihi: 10.12.2019

Kazakistan Ulusal Birliği Doktrini (Başkanlık İdaresi tarafından onaylandı ve 29 Nisan 2010 tarihinde Hükümete gönderildi), https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30501158 , Erişim Tarihi: 20.12.2019

Kemal, Kirisci, Refugees of Turkishorigin: ‘‘Coerced Immigrant’’ To Turkey Since 1945. *İnternational Migration*, Geneva, (1996), s.400-410.

Khazanov, A. (1992). Meskhetian Turks in Search of Self-Identity. *Central Asian Survey*, 11 (4), s. 1-16.

Kırgızistan Halk Meclisi resmi sayfası (2015), <https://assembly-kg> , Erişim Tarihi: 27.12.2019

Kırzioğlu, M. F. (1992). *Kıpçaklar (Ahıska Çıldır Eyaleti Tarihinden)*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, s. 113-150.

Kırzioğlu, M. F. (2000). *Dede-Korkut Oğuz Nameleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. s. 65.

Kobychev, V.P. (2003). Kafkasya Halklarının Etnogenezi ve Erken Etnik Tarihi İle İlgili Bazı Sorular: Kafkasya'daki Finno-Ugric halkları. – ‘‘Kafkas Etnografik Koleksiyonu’’. Moskova, basın. IX, s. 10-18.

Leonti, Mroveli. (1979). ‘‘Kartlı kralların hayatı’’. Tercuman G.V. Tsulaya. Moskova, s. 25.

Lomsadze, Sh.V.0 (1998). 18. Yüzyılın Ortalarından 50. Yıllara Kadar, Güney Georgia Samtshe-Javakheti. Soyut bir doktora tezi. Tiflis, s. 29;

Maryne, Agathius. (1999). ‘‘Justinian’ın Saltanatı’’. Tercuman Levçenko, M.V., Moskova, s.86,88,91.

Melikset-Bek, L.M. (2007). Eski Ermeni kaynaklarına göre Hazar, Musa Khorensky sorunu ile bağlantılı. –“Doğu Halklarının Kültür Tarihi Üzerine Çalışmalar”. Moskova-Leningrad, s. 116.

Meşedihasanlı, Ramiz, Ahıska Türkleri. Zulüm Tarihi - Tarihe Zulüm, (21.04.2011), <http://www.ahiskapress.com/?p=10063> , Erişim Tarihi: 10.11.2019

Moses, Khorensky, (1987).“Ermenistan Tarihi”. Tercuman Emina, N.O., Moskova, s. 56.

Nazarbayev, N.A. Kazakistan Etnik Gruplar Arası Uyum Modeli, Kazakistan Gerçekleri – (23 Aralık 2019).

Orazbakov, A. Kazakistan Türk diasporası. Gazete "Kyzylorda haberleri" (08.06.2015),

Osipov, A.G. Akhaltsikhe (Ahıska) Türklerinin Kimlik Ve Kültüründeki Değişikliklerin Ana Yönleri (XIX'in 20'leri - XX yüzyılın 90'ları). Doktora Tez Özeti. Moskova, (2003), s. 14.

Öztürk, A. A. ve Çetin, N. (2018). “Fergane (Özbekistan) ve Posof’tan İzmir Torbalı’ya Uzanan Ahıskalı Bazı Ailelerin Göç Hikâyesi”. *Tarih ve Günce: ATATÜRK ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, 1 (2), s. 187-200.

Panesh, E.Kh., Ermolov L.B.(1991), Ahıska Türkleri. *Tarihin Soruları Dergisi*, Moskova, № 9-10, s. 215.

Parsadan, Gorgidzhanidze. (2000). Gürcistan Tarihi, Tiflis, s. 54.

Pigulevskaya, N, (1993).“SSCB Halklarının Tarihi İle İlgili Suriye Kaynakları”. Moskova-Leningrad, s.37.

Pohl, J. O. (2000). “Stalin’s Genocide Against the Repressed Peoples”. *Journal of Genocide Research*, 2 (2), 267-293. Doi:10.1080/713677598, s. 267.

Sevsay, H. (2017). Ahıska Türkleri ve Diaspora. Uluslararası Ahıska Türkleri Sempozyumu (11-13 Mayıs) Bildiri Kitabı, s. 227-239.

Svanidze M. Kh, (1994). “Doğu Tarihi Kaynak Çalışması ve Özel Tarihsel Disiplinler”, Moskova, 2. Baskı, s. 114-122.

T.P. Enukidze. (1993). XIII Yüzyılın Gürcü Resmi Terimi “Mesakivchake”dir. – “Gürcü kaynak çalışması”.Tiflis. İvci yayın, s.33-35.

Transkafkasya ve Gürcistan Dış Politikası İle İlgili Belgeler Ve Materyaller. Tiflis (2017), s. 310-312.

Uravelli, O. (2014). “Şevarnadze’nin Ardından”. *Bizim Ahıska*, 10 (35), s. 32-37.

Vahushti, Bagrationi. (1976), Gürcistan Krallığının Tarihi. Tercuman N.T. Nakashidze. Tiflis, s.208-213.

Victor, Nosadze, Gürcistan'ın (Meskheta) Toprak Bütünlüğünü Geri Kazanma Mücadelesi. - "Edebi Gürcistan", (1991), № 7, s.149.

Yılmaz, S. (2017). “Ahıska Türklerinin Vatana Dönüşleri Üzerine Bir Araştırma: Kazakistan Örneği”. *International Journal of Academic Value Studies*, 3 (11), 31-38.

Zagursky, L.P. (2008). 1872'de Akhaltsikhe eyaletine gezi - "Rus İmparatorluk Coğrafya Derneği'nin Kafkasya Bölümü Notları."Tiflis, s. 8.

Zeyrek, Y. (2001). Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri. Ankara: Pozitif Matbaacılık. s. 6-15.

20 Ekim 2008 tarihli 70-IV sayılı “Kazakistan Halkının Asamblesi Hakkında” Kazakistan Cumhuriyeti Kanunu (27 Nisan 2018 tarihinden itibaren değişiklik ve ilavelerle), https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30352401, Erişim Tarihi: 10.11.2019

ÖZGEÇMİŞ